

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

9-15 aprilie 1997

(Anul XXX)

14

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Noua conducere a Uniunii Scriitorilor

(pag. 6)

S. Damian despre H.-R. Patapievici

(pag. 12-13)

DIAGONALE de Monica Lovinescu

(pag. 7)

Petru CRETIA:

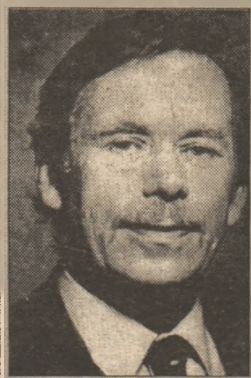
Un poem eminescian regândit

(pag. 10-11)

Intellectualul neglijat

(pag. 3)

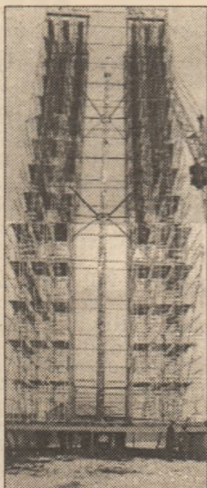
Václav Havel:

Din viața mea

(pag. 20-21)

Se
poate
încerca
și cu
dinamită

(pag. 17)

CANIBALII PRINTRE NOI

(pag. 2)

Credință și cultură

UN PREOT a demolat o biserică veche. Restul nu mai contează. Nici că locul faptei este un sat ardelean. Nici că demolatorul a vândut materialele rezultate. Poate doar că împlinirea s-a petrecut după 1989 și că banii din vânzarea trupului dezmembrat al sfântului locaș au fost depuși la Caritas.

Ziarul care a publicat știrea o privea ca pe un nou caz de corupție. Pe mine m-a reținut altceva și anume imposibilitatea de a aprecia corect explicațiile gestului acelui preot. Posibile, sînt mai multe, afit de ordin material, cît și de ordin moral. Suma necesară restaurării micului monument datînd de pe la începutul veacului trecut era pe cale să sosească. Preotul s-o fi gîndit că are mai mult de cîștigat dacă n-o așteaptă. Caritasul reprezenta o tentație prea mare. Și cum jocul lui Stoica nu se extinsese și la alte valori decît arginții vînzării iar casele de amanet nu ofereau, probabil, destul pentru o biserică, monumentul trebuia metamorfozat rapid în bani. Zis și făcut.

Gîndindu-mă la împrejurările demolării, mi-au venit în minte două întrebări pe care mi le-am pus și cu privire la Ceaușescu, de cîte ori dispunea dărîmarea unei biserici. O întrebare trimite la credință, alta la cultură. Prima era: cum de nu se temea Ceaușescu de pedeapsa lui Dumnezeu? Orice credincios se teme. Cu siguranță, dictatorul comunist nu era un credincios. Dar măcar din superstiție și tot putea să se teamă. Chiar lipsit de adevărată credință, ca om rudimentar ce se afla, avea destule temeuri (și încă din cele profunde ale ființei) să-i fie frică de blesteme, de strigoi și de alte asemenea lucruri. Eram pe aproape de biserica Sfînta Vineri din București, în zilele dărîmării ei, și am auzit cu urechile mele babele, strînse ciopor, rostind cu voce joasă blesteme. Oare preotul ardelean să fi avut aceeași carență spirituală ca și împușcatul de Crăciun? Și dacă nu crede în Dumnezeu, să-i fie indiferent Dracu și blăstămățiile sale?

A doua întrebare pleacă de la ideea că o biserică din 1830 are o mare valoare culturală și a o șterge de pe fața pămîntului reprezintă un act de barbarie. Se poate ca un om cu școală, cum este preotul, sau unul care a avut destule prilejuri să audă de valorile culturii naționale, ca dictatorul, să nu înțeleagă că e o crimă să distrugi ceea ce nu mai poți reface, o viață sau o operă de cultură?

Am înfîlnit necredincioși școliți și inteligenți, capabili să aprecieze cultura. Am înfîlnit barbari plini de credință, pioși, cu frica lui Dumnezeu. Uimitor este cînd te trezești în fața unuia care n-are nici credință, nici cultură, ca preotul ori Ceaușescu. Din fericire, specia aceasta e mai rară, fiindcă nu aparține propriu zis sferei umanului. Omul e singurul animal care crede în zei. Și singurul animal cultural. Dacă-l privezi de aceste însușiri, nu mai rămîne nimic din esența lui pe scară biologică. E un regres în animalitatea pură. Dar care, vai, nu e aceea inocentă a făpturilor necuvîntătoare, ci una culpabilă. Animalele nu pot fi judecate moral. Oamenii da, chiar dacă s-au întors în animalitate.

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăiteș*

Canibalii printre noi

LINIȘTEA care se lasă peste țară seamănă, în multe privințe, cu liniștea rău-vestitoare de la începutul lui 1993. Și atunci, ca și acum, a început să devină evident că politicienii de la putere sînt incapabili să rezolve problemele țării. Și atunci, ca și acum, a ieșit la iveală că promisiunile deșănțate din campania electorală au fost doar panglici scoase pe nas. Și atunci, ca și acum, susținătorii guvernanților nu mai au argumente să-și apere favoriții. Și atunci, ca și acum, entuziasmul de a-și vedea candidații la putere a fost înlocuit de dezamăgirea acută mascată în morocâneală.

Lucrurile stau, însă, infinit mai grav decît în 1990 sau decît în 1993. Atunci, pe plan internațional, România se angaja în cursa spre Europa de la același punct de start cu celelalte țări învecinate. Cu oarecare generozitate, potențialul lor economic superior putea fi echivalat cu surplusul de imagine cu care România ieșise din singerosul decembrie 1989. Însă, și atunci, ca și acum, potențaiții și-au bătut joc, literalmente și în cel mai cinic mod imaginabil, de șansele țării.

Ce credibilitate să mai acorzi unor oameni care îți spun în gura mare că au cincisprezece mii de cadre pregătite să preia funcțiile cheie, iar acum un ministru vine și susține că va face apel tot la profesioniștii confecționați la metru pe vremea lui Ceaușescu și Iliescu? Profesioniști în ce? În rolul de sperietoare pe lângă ambasade, în crearea impresiei de țară bananier-securistă?

Ce credit mai pot avea niște oameni ce-și spun miniștri cînd anunță că prioritățile guvernării sînt educația, sănătatea și cultura, iar bugetul reflectă cu totul altceva? Nu pot să-mi imaginez ce e în mintea prim-ministrului Ciorbea: după ce a acceptat ca alții să-i facă guvernul, tot alții îi fac și bugetul?

Ce credit să acorzi unui guvern în care vioara întâi e un ministru care privește cu plăcere sadică la felul în care românii mor cu zile, așteptînd, ca pe vremea lui Ceaușescu, ivirea zorilor comunismului? În orice țară civilizată, un ministru care-și condamnă, cu cinism, la moarte (pentru că asta scrie, negru pe alb, în bugetul Ciorbea-Ciurmar) concetațenii ar fi dispărut, încă a doua zi, de pe scena politică, iar numele nu i-ar mai fi fost rostit decît în compania ilustrațiilor Jack Spintecătorul, Idi Amin și Bokassa. Deși pare un joc de cuvinte nepermis, rareori s-a întâmplat ca în cazul actualului ministru al finanțelor numele să acopere atît de compact o sinistrală realitate. Nomen omen, nu?

Ce să mai așteptăm de la o guvernare de care a ajuns să se plîngă și principalul ei girant, președintele Constantinescu? Apelul, pe cît de patetic, pe atît de fără ecou, al șefului statului, n-a impresionat pe nimeni. N-am bă-

gat de seamă ca vreunul din demnitarii atît de temeinic așezați în jilțuri să se fi sinchisit de angoasele care-l bîntuie pe însuși simbolul puterii republicane. Fiecare, după capacități și interese, și-a văzut de treburi: care bîgînd capul între umeri, care ținînd teoria chibritului despre restructurare (curios că nimeni nu mai întreabă de falnicul ritm de privatizare de cincizeci de întreprinderi pe zi, după cum, în general, nimeni nu mai întreabă în România nimic, de parcă s-ar fi evaporat semnele de întrebare). Alții îi dau înainte cu șansele de integrare N.A.T.O. și cu strălucitoarea imagine internațională a României.

Cît de minunată e imaginea în străinătate a țării își poate face oricine impresia deschizînd, de pildă, televizoarele la canalul Euronews. Aceleași reportaje deprimante despre copiii bolnavi de SIDA, aceleași imagini cu țigani infometați și cu bătrîni care mor de foame și de frig, aceleași decupaje din declarațiile iresponsabililor Vadim, Funar & comp.

Citeva săptămîni petrecute în Statele Unite m-au ajutat să palpez la fața locului adevărata cotă a României: egală cu zero în mass-media, ea pilpîie muribundă în lumea politică, pentru a reveni la punctul zero în zona culturală. Doar celebrul atac armat asupra unei bănci din Los Angeles, avînd între protagoniști un român, ne-a adus și pe noi, pentru o zi, pe prima pagină. E drept, prenumele viteazului Dillinger de Dîmbovița, Decebal, spune multe despre virtuțile militare ale românilor și despre cît de utili am putea fi, cu astfel de ostași, trupelor N.A.T.O.: împreună cu un complice, cumplitul Decebal a ținut la distanță, vreme de șase ore, cea mai eficientă și bine înarmată poliție din lume!

Dacă actuala guvernare își imaginează că va rezista luînd pe nu în brațe și promovînd cu nerușinare minciuna, înseamnă că n-a învățat nimic din lecția istoriei. Cînd trenurile noastre, pe rute importante, par scăpate din războiul ruso-turc din veacul trecut, cînd e o adevărată aventură să ieși din casă după căderea întinericului (dacă nu te atacă bandele de hoți, sigur cazi în găurile neacoperite ale canalelor ori te împiedici în bucățile de fier ieșite, nervos, din asfalt), cînd serviciile secrete își fac de cap exact ca pe vremea lui Ceaușescu iar politicienii mint cu o plăcere demențială, îți vine să-ți iei lumea în cap și să pleci, să nu mai auzi nici de Iliescu, nici de Ciorbea, nici de reformă, nici de N.A.T.O.

Dacă Iliescu a fost perceput de oamenii lucizi ai țării drept o etapă, catastrofală, dar poate inevitabilă, în evoluția țării, să nu uităm că speranța legată de actuala putere ține și de atingerea unui proiect politic național. Dea Domnul ca simptomele aberante pe care le vedem să nu fie faza finală a unei maladii incurabile.

POST-RESTANT

de *Constanța
Buzea*

SUNTEȚI unul din acele puține cazuri fericite. Viața vă este pusă la adăpost de inesei produsele suave ale imaginației dv. O spuneți explicit în mai toate poeziile, care chiar dacă nu sunt, acum, finite, perfecte, ele sunt în schimb documente ale unui comportament pozitiv, ideal, reciproc, al poetului față de creația sa pe care o protejează inventînd-o, insuflețînd-o, dar și a creației față de autorul ei, pe care îl protejează cu o duioșie atît de mare, filială poate, că ne uimește, recunoscătoare așezîndu-se în umbra numelui acestuia. Sunt momente cînd nervii nu mai rezistă și măcar în gînd ducem pînă aproape de capăt actul sinucideniei. Pînă aproape de capăt căci nu poți fi atît de nebun încît să nu visezi că în ultimul moment nu se întîmplă un miracol, funia se metamorfozează într-un lucru pașnic, într-un lujer de nufăr, într-o pleată de salcie, într-o ghirlandă de flori. La fel, orice armă tăietoare. La fel trenul în calea căruia alergîi să te mîntuie, miraculos te ocolește ori chiar se oprește și așteaptă să-ți treacă gîndul cel rău și să aluneci extenuat de uimire în iarba din șanț. Cam asta m-ați făcut să gîndesc citindu-vă textele. Asta pe de o parte. Pe de alta, nu există ființă mai orgolioasă decît poetul, care știindu-se muritor își antrenează imaginația și ne asigură că la moartea sa se vor întîmpla cîteva lucruri simple: munții vor plînge, vîntul își va tăia venele, *undeva se va stînge o stea/apela vor suspina/iar piatra, piatra cea mare/de lîngă poarta casei mele/ va ofta*. De atunci încolo, un fluture albastru va veni într-o noapte și *apăsător* se va așeza pe piatră, pe aceea care *a oftat*, ori pe alta. În noaptea aceea luna va avea razele *uscate-praf*, va fi liniște peste păduri și poetul se va face auzit în toate, spunînd: *Sunt multumit cu mine, veniți să fim veseli, să rîdem și să bem brumă. Adorn și mi-e drag de tot ce-am lăsat în urmă...* Mie mi se pare extraordinar! (Radu Drăgulescu, student, Sibiu) ● Există în poemul *Deșert* cîteva versuri care dovedesc că începutul bun a fost deja pus: *Te izbește lumina ca și cum/ Ar fi fost/ Și cazi pe caldarîmul/ Care parcă este/ Și iar cazi ca și cum ai avea de unde să cazi*. Interesantă și această viziune asupra unei cetăți cu numele Moscova: *Cetatea de dimineață/ Cetatea la prînz/ Cetatea seara/ E apăsată/ De steaua/ Care tremură în tumult Spasski/ Cîțiva sclavi/ Își aruncă umbrele care tremură/ În zare aerul tremură/ Totul tremură/ De ce?/ Probabil din cauza chiciurei/ Care s-a așternut peste oraș*. (Radu Vlad, 17 ani, București) ● Sunt de acord cu toate considerațiile dv. pe marginea poeziei și vieții. Ele sunt rezonabile, valabile, realiste, în afară de una singură care ar descumpăni pe oricine înțelege că ea nu s-a ivit din senin ci poate din disperare. În fond, dacă mă gîndesc mai bine, de ce n-ar fi posibil ca un om tînăr care scrie versuri și care-și caută de lucru, să nu dorească să fie angajat la revista la care-și trimite, atunci, pentru prima dată, versurile, sau la oricare alta, numai să i se sugereze la care, *ca redactor-reporter-colaborator-ajutor-ucenic*. A va da în continuare un fragment de poezie, din care cititorul interesat de oferta dv. să-și dea seama de înzestrarea de care dispuneți, nu credeți că nu va avea efectul dorit și nu va dovedi aproape nimic? Nu aceasta este calea. Ca redactor, reporter, colaborator, ajutor, ucenic probabil că a-ți putea fi angajat la o publicație fără prea mari pretenții, mergînd personal la redacție. Publicația v-o alegeți dintre cele pe care le citiți cu regularitate și vă inspiră respect, căutîndu-i adresa în casa redacțională. Ajuns acolo, vi se va cere, în cel mai fericit caz, să produceți dovada că știți să scrieți, să faceți un reportaj, să vă descurcați în lume etc. Fiți siguri că v-am înțeles și că sunt dezolată. (Radu Sulița, București) ● Versurile, alese dintre ultimele pe care le-ați scris, arata limpede un exercițiu mai îndelungat, oarecare familiaritate cu secretele meseriei, dar și cu mici defecte care și ele arată că maturitatea se instalează anevoie pe un teren, pe un fond minat de sentimentalisme (vedeți *Melancolie*) și exuberanțe găunoase și la întîmplare, (vedeți *Pax aquarum* și *Cautare*). Iată un mic fragment: *Adă săgeata păsării ce căsuță negru din soare/ rugina țării/ e de un invizibil suspect/ Napârțitul gheparzilor veșnic atît de tineri/ coboară numai în noapte/ Ah, ruga florii pentru încă o noapte de miresme.../ Lasciva și tulburătoare privire/ surăde în fața obscenelor evidente*. (Clara Noreanu, București) ● Se vede clar că scrisul pentru dv. este *și o pasiune și o plăcere*, aveți talent și e normal să continuați. Dar ca să și izbutiți să vă puneți în valoare calitățile naturale incontestabile, trebuie să vă puneți la punct cu gramatica și încă în modul cel mai serios cu putință. Verva strălucitoare presărata însă cu dezacorduri va fi instantaneu uitată de cititor, care va da textul la o parte vîzîndu-și de alte treburi, de alte lecturi. Mai ales că intenționați să dați la Litere, la toamnă! Precis o să picați dacă nu luați urgent măsuri. Să auzim, totuși, de bine! (Miron Gheorghie, Timișoara) ● Mie mi se pare excelentă *Balada Sfîntului Ar*, cu tot cu scrisoarea către, cum spuneți „vrednicii cetățeni de la România literară”, pe care aș transcri-o aici în speranța că afișînd-o, va atrage după ea și publicarea *Baladei* în revistă. Hazul ei de necaz, stilul de o vioiciune cum n-am mai văzut demult, ar cădea bine, cred, chiar în pagina 3, la *Actualitatea*. Numai că este cam lunguță și mă tem că da peste marginile paginii, chiar cu unele ajustări făcute cu folos. Dacă n-o sa intre, nu voi avea decît s-o înapoez în picul gata timbrat cu care, prevăzător, ați însoțit-o: *Trimit aceste versuri democrate, cam dezbrăcate, îndelung scurtate la trei picioare jumate, strîns împerecheate cu o singură „rimă”, mai frate, nu pentru a fi criticate și refuzate, ci spre a fi publicate pentru intelectualitate, să se știe că la sate miroase a libertate dar mai puțin a drapele pentru cel ce ne socoate țaran școlit, chinuit, zeci de ani hăituit, care încă n-a murit și încă mai dă de gîndit*. (Anghel Gh. Petre, rapsod popular, satul Schitu-Matei, Ciofrângeni-Argeș).

Editată de:

România literară

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Cornelii Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Intelectualul neglijat

EXISTĂ la noi o speță de opoziție la totalitarism (neototalitarism) pe care aş numi-o mondenă. Ea derivă din ceea ce am numit altă dată rezistența de cafea a unor autori „sus-puși”, ce nu se mai învoiau a fi supuși, în chip necondiționat, ai regimului comunist (tot mai rău platnic, crezând că prestația „angajată” i se cuvine pe gratis, ca prinos al entuziasmului nestăvilit), dar nici nu riscău prea mult, temându-se că gesturile de protest în unghiuri ascuțite, prea supărătoare, le vor tulbura comoda existență, cu ciștiguri, totuși, substanțiale, cu locuințe frumoase, cu dulci voiajuri în străinătate și, cu atât mai mult, „clasicizarea” la care au acces. Sista lor morală nu trebuia întreruptă în ruptul capului. În fond, nici nu erau adversarii comunismului, pe care l-au slujit cu brio, uneori încă din zorii însingerați, stalinisti, ai acestuia. Voiau „reformarea”, nu schimbarea aberantului sistem. Pe cât posibil, „îmbunătățirea” lui. Dar, în ambiguitatea ce-au adoptat-o (un oportunism decantat!), se bucurau de prezența lor pe ambele tabele, atât pe cel al „inconformiștilor”, cât și pe cel al oficialilor. Desigur, cu profiturile de rigoare... Să revenim însă în prezent. Locul rezistențelor de cafea a fost luat de pro-democrații mondeni. Caracteristica lor dominantă este de asemenea ambiguitatea. Ei tună și fulgeră *principial*, formulând generalități care să combată alte generalități. E drept, descind câteodată și la evocări concrete, la scene indeobște colaterale, la detalii care să nu deranjeze o „armonie” a vieții literare, o „ierarhie a valorilor” (cea pe care jură dl. Eugen Simion), chiar dacă e nu mai puțin fragilă decât un castel din cărți de joc. Își țin suflarea cât pot. Nici nu clipesc din ochi. Cu figuri incremenite de idoli, se silesc a nu stînjeni lumea de idoli în mijlocul căreia se situează. Par a spune: la ce bun să dăm nume? Nu e mai confortabil un colaboraționism fără colaboraționisti? Nu avem oare precedentul, verificat, al corupției fără corupți? Cu cât colaboraționistii s-au afundat mai mult în practica lor, primind premii de stat, mari sume de bani, onoruri și felurite privilegii, al căror preț sporea prin faptul că ele se profilau pe fundalul vieții anoste, trudite, pline de privațiuni a marii majorități a cetățenilor țării, cu atât sînt mai... primejdioși. Aidoma unor strigoi răzbuțitori. De ce să le tulburăm somnul faraonic, ocrotit de mausoleele unor cărți de exegeză cu coperti cenușii, ce se închipuie și ele sortite imortalității, ale manualelor școlare elaborate sub oblăduirea aceluiași devotați servi critici? Să ne imaginăm că putem fi foarte inconformiști, foarte anticomuniști, foarte... progresiști etc., evitînd a atinge, fie măcar cu o floare, numele sacrosancte. Ba dimpotrivă, sîrînd cu furie în apărarea lor de câte ori o privire critică în-

drăznește a se îndrepta spre mumiile „marilor valori”, acuzînd de impietate, lipsă de patriotism, negativism, demolare orice tentativă de punere a lor în discuție din alt punct de vedere decât cel al truismului elogios, al închinăciunii smerite. Mondenii sînt necrofili. Am fi însă nedrepti cu ei dacă n-am recunoaște în salonul lor nu doar hieratice figuri îmbalsămate, ci și cițiva invitați contemporani, unii moșteniți din elita proslăvitorilor „epocii de aur” (ce cusur are, bunăoară, un D. R. Popescu?), alții din garnitura proaspătă, iliesciană (ce cusur are, de pildă, un ex-ministru, care și-a închinat stradanile vieții civice, în calitate de constructor al celui de-al treilea pol?). N-a devenit de bon ton să-i sorcovicim, cu orice prilej, pe aceștia din urmă? Viguroși și rubiconzi, ei restabilesc echilibrul între moarte și viață. Cu toate că, în mediul mondenilor, n-ar trebui să-și facă mari iluzii. Singura nemurire de care ar putea avea parte, n-ar fi decât una de tip egiptean, materială, zidită de mîinile iconodule, pe care o paște ruina, pe care Spiritul o observă ironic.

BASARABENII... Îi văd pe copămîntenii mei asemănători aromânilor veniți în România dintre cele două războaie mondiale, care s-au alipit frecvent extremei drepte. Cauzele asemănătoare produc efecte asemănătoare. O frustrare a sentimentului național îi împinge pe unii intelectuali dintre Prut și Nistru către corectivul ce li se pare maxim, sub chipul adeziunii lor la național-comunismul promovat de Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor și cițiva foști *lucrători* ai Securității (chestiunea e pe cine au *lucrat* și pe cine, conform năravului, vor să *lucreze* astăzi!). Cum de nu-și dau seama că ajung astfel într-o capcană? Chiar naționalismul în sine reprezintă o formă de antiumanism. Adam Michnik ne recomandă să ne reamintim maxima lui Franz Grillparzer: „De la umanitate la naționalitate și de aici la bestialitate”, iar Danilo Kis definea naționalismul drept „o *paranoia* accentuată”, deopotrivă colectivă și individuală. Cu atât e mai nociv un naționalism trucat, precum cel propus în răstimpul „epocii de aur”, spre a servi drept mască ideologiei comuniste intrate în criză, care, în consecință, se ferea a-și mai declara identitatea. Era, dacă vreți, o prezență *incognito*, prevăzută cu acte false, a comunismului internaționalist. O travestire banditească a lui. În același timp, o paradoxală autodemascare a sistemului, care se lepăda de o structură ideologică ce părea a-i constitui rațiunea de-a fi, arătîndu-și fața reală, cea a dorinței sălbătice de putere. La nevoie, „învățătura invincibilă”

era sacrificată în favoarea intereselor personale ori de clan nomenclaturist. Nefiind complet abandonată nici ura de clasă, aceasta se conjuga cu ura etnică, într-un hibrid totalitar de-o virulență fără pereche. După cum spune același Michnik, s-a creat astfel un vacuum ideologic, în care au început să foiască demonii unor epoci ce păreau apuse, „ideologii care își afirmă șovinismul și xenofobia, populismul și intoleranța”. Oare acest pandemoniu vă ispitește, frați basarabeni? Oare cu atari mijloace tribale, mai exact: canibalice, doriți a vă apropia de patria-mamă, doriți a intra în Europa? Nu realizați că proiectîndu-vă în „viitor de aur” pe temeuri demagogice, alunecați, în realitate, către abisul trecutului? Nu vă dați seama că îmbrățișîndu-l pe Grigore Vieru, îi îmbrățișați, în lanț, pe Adrian Păunescu, Ion Iliescu, Nicolae Ceaușescu, și, *pour la bonne bouche*, pe Elena Ceaușescu? Sau, așa cum crede Paul Goma, Vieru e pentru dv. un „Eminescu basarabean” și nu aveți pe cine pune-n loc? Dar Eminescu nu e doar un simbol al poeziei, ci și - dacă nu mă-nșel - un simbol al lepădării de interesele vremelnice, al lepădării de sine, al curățeniei morale... A preamărit Eminescu vreun dictator? S-a ancanaiat Eminescu cu poezii de curte ai vreunui dictator? Răspundeți, domnilor, ori măcar meditați!

AM auzit și am înțeles indemnul d-nei Doina Cornea, figură legendară a împotrîvirii la dictatură, un fel de Ana Ipătescu a timpului nostru, față de care nutrim un mare respect, indemn potrivit căruia s-ar cuveni să nu criticăm cel puțin un an puterea instaurată în urma alegerilor din noiembrie 1996, pentru a-i da posibilitatea a-și desfășura activitatea în liniște. Am auzit și am înțeles și indemnul contrar, al d-lui Octavian Paler și mărturisesc că sînt mai aproape de al doilea. De ce? Pentru că, în felul acesta, putem proceda atât în favoarea puterii, cât și în favoarea intereselor obștii. Evident, spiritul critic poate fi utilizat în chip diferit, conform circumstanțelor care-l ațîță sau îl domolesc, modulată ca volum, intensitate, ton, redus, dacă e cazul, pînă-n pragul admirației, dar socotim că nu poate fi suspendat niciodată. Ne bucurăm că avem, în sfîrșit, în fruntea țării, o echipă democratică și tocmai aceasta ne stimulează a persevera în ceea ce constituie o funcție vitală a societății democratice și anume discuția liberă. Succesele se cuvin salutate, deficiențele se cuvin semnalate, de la o zi la alta. Nu ne arătăm pretențioși. Sintem conștienți că trăim un moment dificil. Dar nu putem a nu ne exprima îngrijorarea față de atât de slabul, complet nesatisfăcătorul interes arătat de noii cîrmuitori culturii. Domeniu nu numai al valorilor spirituale, prin care ne e dat a supraviețui în veac (și acest lucru îl recunoaște, spre cinstea sa, noul premier), dar și al unei nedreptăți, aș zice exponențiale, săvîrșite de totalitarism. Cultura a fost victima cea mai de soi a defunctului regim. Din rîndul slujitorilor săi s-a articulat opoziția cea mai puternică, mai conștientă și mai eficace împotriva totalitarismului. Prin urmare cultura nu are nevoie de „indexări”, ci de restituții esențiale, de o repunere în drepturi cu caracter fundamental. De un statut nou. Insuficiența materială revoltătoare în care se zbat cei mai numeroși intelectuali are repercusiuni grave pe plan moral, atentînd la demnitatea lor, ca și la chietudinea, la echilibrul sufletească, strict necesare activității creatoare. Cunoaște actualul executiv că scriitorii-redactorii sînt cei mai prost plătiți intelectuali din țară? Ca, pentru a-și tipări cărțile, sînt deseori nevoiți a cerși fondurile trebuitoare, în condiții nedemne și cu rezultate dubioase? Știe dl. ministru al culturii că, spre a da numai un singur exemplu, de ordin personal, dacă pînă în 1990, cu onorariul pe care îl primeam pentru o cronică literară, puteam cumpăra cel puțin 10-15 cărți, azi nu-mi pot plăti, de multe ori, nici măcar cartea despre care scriu? S-o spunem deschis: bugetul extrem de mic destinat culturii, pentru 1997, reprezintă nu doar o decepție, ci și un indice al opacității (să nădăjduim, tranzitorii) față de intelectualitate a unei cîrmuiri pentru a cărei instaurare majoritatea dintre noi am militat și care ar trebui să ne reprezinte plenar. Noi, scriitorii, sîntem puțini. Nu putem fi, chiar dacă am fi mai bine retribuiți, o povară pentru bugetul României, în schimb nesocotirea cerințelor noastre elementare poate deveni o pată pe conștiința oricărui guvern al României. Să ne ferească Dumnezeu de adevărarea vorbeii lui Nicolae Iorga: „La mulți oameni, nedreptatea nouă ce ți-o fac e un mijloc de-a șterge nedreptatea veche”!

Gheorghe Grigurcu

România literară 3

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

CÎND au aflat că e voie, cititorii români în stele și-au ieșit din întineric la lumină și au început să-și etaleze talentele. După decenii de ilegalitate, ei au ajuns să ocupe, treptat, avanscena (ca persecutați, ca patrioți, ca pătimiți). Odată ajunși acolo pe neașteptate, astrologii noștri și-au luat rolul în serios - adică au consultat anuarele de specialitate din străinătate, adaptîndu-le pe cât posibil plaiurilor dunărene.

Azi - așa, miine - așa, pînă cînd acești vizionari au observat, cu neplăcere, că redactarea horoscopului în fraze și propoziții coerente este infinit mai grea decât susurarea lui la ureche, decât șoptirea lui față-n față cu victima. După un an sau doi de eforturi verbale demne de toată lauda, specialiștii bucureșteni în astrologie și-au dat seama că, dincolo de orice documentare, propria imaginație rămîne sursa principală a comunicărilor oficiale.

Prima beție a succesului a trecut, iar astrologii recenți s-au văzut nevoiți să-și pună inevitabile probleme de comunicare socială: în fond, cui se adresează ei? Întregii Români? Greu de presupus! Atunci, prin succesive investigații, prin repetate selecții, au pornit la identificarea segmentului celui mai propice de populație. Se pare că identificarea a fost încununată de succes, deoarece iată - de foarte multă vreme, previziunile horoscopice au aproximativ următoarea formă:

«O persoană binevoitoare din zodie de apă vă este aproape, nu lăsați să vă scape ocazia»; «Mercur vă

HOROSCOPI

este favorabil, prin urmare, un cîștig financiar în perspectivă»; «Un asociat apropiat dumneavoastră vă poartă simbele; fiți atenți!»; «Proverbiala dumneavoastră inteligență, asociată cu spiritul practic, nu vă părăsesc toată săptămîna - profitați de conjunctura favorabilă!»; «Nu fiți prea nerăbdător în amor: perseverența poate ieși victorioasă!» etc. etc.

Nu ți trebuie deosebită clarviziune pentru a determina publicul căruia i se adresează astăzi astrologii români. El se prezintă format cu predilecție din așa-numiți «buticari» (termen oribil, dar elocvent), din singura categorie prosperă după anul 1989. Definiția buticarului? Este comerciantul mai mult sau mai puțin dubios, managerul cu șapte clase elementare, care trăiește din adaosul comercial declarat de 30%, dar mai ales din hoțiile nedeclarate de 1000%.

Înseamnă că cel mai dinamic segment al societății românești este astăzi alcătuit din semidoctul îmbogățit peste noapte (ce-i drept, cam slab de mînt și crezînd ferm în horoscoape), aflat la pîndă 24 de ore din 24, gata să-și înjunghie adversarul pe la spate, dar trăind cu obsesia că i s-ar putea întîmpla și lui același lucru. Este patronul pentru care banul reprezintă unicul zeu, iar amorul se rezolvă prin angajarea succesivă de noi secretare. Și, cu asta, i-am epuizat trăsăturile distinctive.

Nu-i deloc vesel, s-o recunoaștem!

Lumea dinaintea războiului

GABRIEL TEPELEA, specialist în literatura română veche, având printre altele meritul de a fi luat în considerare, pentru o mai cuprinzătoare înțelegere a istoriei culturii noastre, și scrierile românești în limba latină, a publicat recent, sub titlul *Însemnări de taină*, un volum de evocări, reflecții, comentarii critice și însemnări de jurnal, din timpul lui Ceaușescu. „Nu scriu - explică autorul într-un scurt text introductiv - pentru a arăta cu degetul, pentru a anatemiza pe cineva. Am 63 de ani și scriu cu spatele la lume, de care mă mai leagă puține fire.” Începute la 63 de ani, „însemnările de taină” au continuat până la 73. Se poate vorbi deci despre această carte ca despre o carte a senectutii, deși Gabriel Tepelea nu are nici în prezent, la 81 de ani, aerul unui om bătrân. Întâlnim însă în paginile ei judecăți retrospective și concluzii care sugerează ieșirea definitivă din cursă. Memorialistul și cronicarul se comportă ca un vizitator al trecutului și, respectiv, al prezentului. Bucuria de a participa la competiție și eventual de a câștiga este lăsată altora.

Gabriel Tepelea a făcut, după cum se știe, ani grei de închisoare, din motive politice, astfel încât s-ar putea crede că atitudinea sa detașată, de observator exprimă blazarea și mizantropia unui mare nedreptățit. Nici vorbă de așa ceva. Dacă rămâne în expectativă, este numai pentru că are un bun-simț înăscut și un echilibru sufletesc dobândit prin educație care îl determină să-și asume vârsta. S-ar putea scrie un studiu despre modul cum îmbătrânesc oamenii formați înaintea războiului în comparație cu modul cum îmbătrânesc cei marcați încă din copilărie de comunism. Aceștia din urmă sunt dizgrațios răvășiți de patetism și îi tratează pe contemporani ca pe niște vechi complici, cu ură sau cu o bunăvoință falsă, ca-

re este și ea o formă de exasperare. Spre deosebire de ei, persoanele care au cunoscut la începutul vieții civilizația interbelică păstrează până în ziua de azi o seninătate în aprecierea existenței și, uneori, chiar o fermecătoare notă de frivolitate - dovadă de cordialitate și de bun-gust în relațiile cu semenii.

Când se evocă pe sine, cel de altădată, Gabriel Tepelea se privește ca pe un personaj oarecare. De pe această poziție își amintește, de exemplu, cum a intrat în ziua de 23 august 1944 în grădina restaurantului „Continental” de pe Calea Victoriei din București. În loc să glorifice momentul sau, dimpotrivă, să-l considere o tragedie națională și să atribuie prezenței sale în mijlocul unor personalități ale vremii o semnificație istorică, memorialistul descrie scena cu voioșie și chiar cu umor, ca un observator de moravuri bine dispus:

„Acum când recompun scena, revăd figura romană a lui Mihai Popovici, fost ministru de finanțe și vicepreședinte al P.N.Ț. Alături de el, Ilie Lazăr, înalt, viguros, cu o voce baritonă cu care făcuse carieră în calitate de «chestor» al Camerei în câteva legislaturi. (O figură care amintește de el este aceea a nepotului său, Mihai Pop, profesor de folclor la Universitatea din București.) Gică Măcărăscu, cu traista plină de anecdote moldovenești, Romul Pop, mic de statură, pe care îl cunoșteam de la Oradea și era considerat o tânără speranță la cei 45-50 de ani ai săi, Relu Măldărescu, cumnat cu Mihai Popovici.”

Participarea tânărului ziarist Gabriel Tepelea la discuțiile din acest conclave este brusc întreruptă:

„Deodată, de la o masă, un domn singur îmi face semne imperioase, mă cheamă la el. E fostul meu profesor de limba română, Aurică Popa, în prezent secretar general la Ministerul Cultelor.

În fond, e ministrul cultelor.”

Memorialistul nu se sfiește să-l prezinte pe acest juvenil alter-ego al său chemat la ordine de severul demnitar:

„ - Mă băiete mă, mă apostrofează demnitarul antonescian când am ajuns la masa ce-i fusese rezervată, ce cauți dumneata cu panglicarii ăia la masă? Dumneata, condeier talentat, te compromiți cu conspiratorii ăștia care profită de generozitatea mareșalului! ăștia răstoarnă și formează guverne în fiecare zi la Capșa. Acum văd că s-au mutat aici. Ascultă-mă pe mine, n-ai ce căuta la masa lor.”

Acesta este tonul cărții. Un om important, martor al unor momente importante din istoria țării, reconstituie trecutul prin intermediul unor scene care i-au rămas în minte, fără să le ideologizeze și fără să le mitologizeze.

Aceeași stare de spirit are autorul când se referă la prezent. Dacă n-ar fi educat ca un om de lume, ar trebui să-și plângă de milă. Locuiește într-un cartier muncitoresc din București, Berceni, face naveta la Pitești, își irosește viața la cozi ca să-și cumpere mere sau pâine, așteaptă cu orele în fața ghișeelelor de la policlinică, suferă de frig în apartamentul neîncălzit, predă la *România literară* articole care stau cu lunile nepublicate, din dispoziția lui D.R. Popescu, trăiește umilința de a primi pachete cu alimente din străinătate sau de la țară, vede oameni bătrâni scormonind prin gunoaie în căutare de hrană. Stilul de viață al lumii de altădată, întim însușit, îl determină însă să treacă surzător prin toate aceste vicisitudini. Un „papion al lui Ion Rațiu” îi însoțește permanent scrisul. Dacă jurnalul său ar fi căzut în mâinile securiștilor, aceștia s-ar fi enervat cumplit, fără să poată totuși explica de ce. Un răzvrătit declarat intra încă în logica lor. Dar cineva care, fără să le reproșeze ceva anu-

Gabriel Tepelea, *Însemnări de taină*, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. „Biblioteca memoriei”, 1997. 384 pag., preț neprecizat.

me, le rămânea iremediabil străin nu putea decât să-i scoată din sărite. Să ni-i imaginăm, de pildă, pe băieții cu ochii albaștri citind următoarea însemnare din 19 ianuarie 1977:

„Plimbare pe alea ce duce spre Uzina de Mașini Grele București. O șosea se deschide în continuarea Bulevardului Metalurgiei, printre holde de grâu și porumb, iar mai departe printre sere. Șoseaua are o singură alee, mai bine-zis un trotuar. Acesta e locul meu preferat de plimbare. După cinci minute de mers printre blocuri, iată-mă redevenit fiu al naturii. Un kilometru și jumătate poți să te plimbi în pace, de unul singur. Pietonii sunt rari. În schimb, autobuzele, mașinile, camioanele își fac ruta obișnuită. Când vântul bate în direcția mașinilor, gazele sunt dispersate, nu ajung până la mine. Dar mașinile n-au frecvența din oraș și oricum nu sunt oameni, te obișnuiești cu ele, nu-ți bruiază gândurile. Așa că înainte, înăpoi, în aer liber, în soare până la apariția unei mașini. Un stop al gândurilor și mașina își vede de treaba ei, a dispărut.

Acesta e refugiuul meu, parcul meu, gazda colocviilor intime.

Câteodată mai apar niște câini. Vin de undeva de la case presărate prin grădini, acum sediu al unor ferme. Se joacă, se hârjonesc, se alungă, greu să le cunoști de departe intențiile. Oricum, când te vezi de unul singur, în câmp, cu 3-4 câini îndreptându-se spre tine, comerțul cu muzele încetează.”

Cât calm și câtă seninătate în descrierea unei vieți în fond jalnice! Impostorii aflați pe atunci la putere stăteau întinși în fotolii, pe terasele vilelor lor bine păzite, sau se plimbau prin grădini de mărimea unor parcuri, cu arbori bătrâni și somptuoși. În același timp, un om superior lor din toate punctele de vedere, un patriot adevărat și un cărturar își găsea un refugiu undeva, în apropiere de o uzină monstroasă prin gigantismul ei, printre camioane huruitoare și câini pe jumătate sălbaticiți. Și totuși, el și nu ei relatează totul firesc. Firesc - ceea ce înseamnă cu maximă eleganță. Am citit în ultimii ani (n-aș fi mai citit) memoriile a numeroși nomenclaturiști, de la Dumitru Popescu la Eugen Florescu, de la Corneliu Mănescu la Ștefan Andrei. În toate realitatea se deformează grotesc, sub iradierea unor complexe rușinoase și a unor intenții obscure. În cartea lui Gabriel Tepelea, ea pare scăldată de o lumină egală și calmă, într-o zi senină de toamnă.

Primim:

NOTĂ

ÎNTR-O scrisoare adresată domnului Valeriu Cristea, cu data 12 februarie 1993, l-am rugat pe acesta și, prin el, pe domnul Eugen Simion să scoată numele meu din caseta comitetului de redacție al *Caietelor critice*. Citez din acea scrisoare: „Cînd am acceptat propunerea de a face parte din comitetul de redacție, în 1990, am crezut că revista avea să descopere o modalitate de a comunica periodic și de a se consulta cu membrii comitetului de redacție. Cum o astfel de comunicare nu s-a stabilit de doi ani și mai bine, mi se pare normal să vă cer îndepărtarea numelui meu din caseta comitetului redacțional, în care el figurează pur formal, nu fără a mă angaja, fie și simbolic, în orientări ale revistei la care n-am contribuit cu nimic.” Scrisoarea mea a rămas fără răspuns dar, neprimind în toți acești ani nici un număr din

revistă, mi-am închipuit că, așa cum ar fi fost normal, numele meu nu mai figurează între acelea ale membrilor comitetului de redacție. Cu surprindere aflu că nu așa stau lucrurile. Înțeleg de asemenea că revista și-a schimbat orientarea inițială. Prieteni din România mă întreabă dacă într-adevăr subscriu la ceea ce se publică în *Caiete critice*. Nu subscriu la nimic și consider că numele meu a fost folosit de revistă în mod abuziv începînd din februarie 1993. Cer din nou, acum în mod public, prin bunăvoința *României literare*, ca numele meu să fie eliminat din caseta comitetului de redacție al *Caietelor critice*.

Matei Călinescu

Profesor de literatură comparată
Indiana University
Bloomington, Indiana
Statele Unite ale Americii

23 martie 1997

Mereu alți clasici

DESPRE secolul al XIX-lea nu s-a scris foarte mult la noi în ultima vreme. De fapt, nu s-a prea mai scris despre nici un secol - cu excepția celui pe care îl putem încă numi «al nostru» și unde viziunea asupra faptului de cultură se colorează politic în mod automat, la prima luare de contact a condeiului cu hirtia. Istorie literară propriu-zisă, bazată pe cercetarea de arhivă, pe reformularea adevărilor curente despre vechii scriitori, deci istorie literară construită pe chinul și delicia erudiției, pare tot mai greu de făcut. Nu lipsesc anahoreții culturii noastre vechi, dar ei sînt din ce în ce mai izolați și existența lor capătă din ce în ce mai mult un aspect anecdotic. Dată fiind epoca pe care o traversăm, ar fi naiv ca această stare de lucruri să ne indigneze și să ne conducă spre lamentații pline de uimire ipocrită. Dar tocmai de aceea ar fi nedrept să nu semnalăm excepția - iar cea la care ne vom referi mi se pare de două ori meritore.

În ocurență, ea a luat forma cărții *Clasicii noștri* (Editura Eminescu, 1996) și aparține lui Mircea Anghelescu. Autorul a scris mult despre «secolul romantic» și a oferit întotdeauna prin cărțile sale produsul unor investigații proprii, nu rareori cu alură de pionierat. Prima sa lucrare importantă a apărut în anul 1971 și a avut ca obiect *Preromantismul românesc*: vocația inițială a monografiei spune mult despre spiritul acestui cercetător. Mircea Anghelescu este apoi autorul

unor contribuții esențiale privitoare la Grigore Alexandrescu, Nicolae Filimon, Dimitrie Ralet, Heliade-Rădulescu și scrie de mai mult de un sfert de secol despre romantism și despre veacul al XIX-lea. Dar cred că de puține ori a făcut-o la fel de strălucit ca acum, ridicind pagina de istorie literară la virtuțile lecturii pasionante.

De data aceasta, nu va fi vorba nici de monografie, nici de o dezbatere teoretică, nici de o descoperire doctorală: Mircea Anghelescu ne administrează cîteva scurte contribuții, concentrate la maximum, aproape miniaturale, unde ceea ce autorul are de spus (întotdeauna nou și interesant) se află spus simplu și fără replică. Ne dăm curind seama că avem în față pagini la care cercetătorul a meditat îndelung, uneori ani în șir, dăr pagini pe care autorul lor s-a străduit să le ofere sub cea mai concisă formă. Într-o istorie literară unde rezumatul diluat face regula și unde autorii par convinși că sutele de pagini scrise pe o temă dată reprezintă argument valoric suprem (mă refer, bineînțeles, la istoriografia literară românească), maniera sintetică a lui Mircea Anghelescu provoacă lectorului plăceri compensatorii și îl umple chiar de recunoștință.

Cartea are două secțiuni distincte, legate între ele prin numeroase fire. În cea dintîi, defilează cronologic secolul trecut, de la Dinicu Golescu la Eminescu. În partea a doua, deși apar personalități ale secolului nostru, ele au, toate, un indeniabil aer de secol

XIX - fie prin formație (Iorga, Onisifor Ghibu, Tzigara-Samurcaș), fie prin structura nostalgică și retardată a spiritului lor (G. M. Cantacuzino, Dinu Zarifopol, C. D. Zeletin). S-ar spune că asupra unei bune părți a personalităților literare alese de Mircea Anghelescu secolul trecut își aruncă o umbră prelungă.

Întrebindu-mă care dintre studiile consacrate explicit secolului al XIX-lea mi s-a părut mai interesant, aș fi tentat să răspund: *toate*. În cazul fiecăruia, ultracunoscutele figuri, luminate dintr-un unghi inedit, capătă o expresie nouă și vie. Chiar și micile portrete cu aspect monografic și semnificație aproape didactică (ca acelea despre Dinicu Golescu ori Al. Odobescu) se bazează în fond pe documente foarte puțin cunoscute, dar familiare autorului cărții. O mică lecție de stilistică aplicată ne întâmpină în cazul studiului ce-l surprinde pe Bălcescu în postura de romancier istoric romantic; o alta de politică sentimentală în cazul studiului despre exilul lui Heliade. Însă miezul cercetării secolului romantic îl reprezintă aici teatrul comic al lui Alecsandri. Cele patru contribuții închinat acestui subiect înseamnă, concomitent, o savantă reconstituire de epocă, un excurs comparatist și, la sfîrșit, o probă de stilistică aplicată (Alecsandri și Nestroy): toate sînt indispensabile celui ce se va ocupa de acum înainte de această temă. Teatrul comic al lui Alecsandri, asupra căruia s-au aplecat numeroși cercetători în frunte cu Charles Drouhet, a fost ulterior abandonat, deși chestiunile legate de modelul comediilor sale sînt încă departe de a fi clarificate. Monografia completă a acestui capitol de istorie a teatrului românesc rămîne încă să fie scrisă, oricît de ciudat ar părea; studiile din volumul *Clasicii noștri* indică, exact, calea pe care ar trebui să pășească o asemenea monografie, dar mai ales dificultățile speciale cu care întreprinderea s-ar confrunta.

VOLUMUL de față readuce în atenție, prin noi glose, personalități de care Mircea Anghelescu s-a mai ocupat și cu alte ocazii, precum D. Caracostea ori N. Iorga. Este un volum

bogat în note marginale, în sublinieri ale unor lecturi recente, mărturii ale unui specialist pasionat de chestiune. Dar, în același timp, Mircea Anghelescu întreprinde și operațiunea esențială a criticului: el examinează opere practic necunoscute, surprinzându-le exact semnificația. Autorul nu a rămas doar comentator al valorilor clasate; îndelunga familiarizare cu ele îi permite să intuiască valoarea contemporană așezîndu-o (citeodată cu gest sigur) în raftul pe care-l merită. Întrucît sînt eu însumi un entuziast al marelui text recent descoperit (*Scrisori către Simon* de G.M. Cantacuzino, datînd din anii 1955-1959), căruia i-am închinat la apariție pagini delirante, sînt bucuros să regăsesc entuziasmul meu la Mircea Anghelescu (adică la un cercetător puțin înclinat spre entuziasm) și să subscriu pe deplin aprecierii de la sfîrșitul studiului: «*Scrisorile către Simon* nu se pot povesti; dar fragmente din ele se pot pune în cărțile de citire, alături de cele din *Jurnalul* lui Steinhardt și din *Mineiele* lui Chesarie de la Rîmnic. Avem filosofi și avem scriitori. Trebuie doar să deschidem ochii» (p. 244).

Volumul de față atribuie un sens special termenului «clasic»; nu este vorba nici de acei scriitori ai secolului trecut cunoscuți sub numele de «marii clasici», nici de figurile de primă mărime ale secolului nostru. Mircea Anghelescu ne arată că fiecare dintre noi are «clasicii» săi, adică autorii «de clasă», asupra cărora revine periodic. Ca și autorii demni de a fi studiați în «clasă», la școală, pentru valoarea lor mai degrabă pedagogică și ilustrativă decît literară.

Mihai Zamfir

Transilvania... pămînt transilvan

EXISTĂ moda de a împrumuta revistelor de cultură de azi numele celor mai vechi fără ca acest transfer să acopere realitatea unei prelungiri organice și cu atît mai puțin programatice. *Transilvania* (numerele 1,2,3/1996) este un astfel de caz de rezolvare a identității editoriale prin „transplant” de prestigiu.

Nedumerirea vine mai ales din faptul că revista, publicînd texte semnate de academicieni, profesori universitari, Sfinți Părinți (Grigore de Nazianz în speță), poeți, mistici și iarăși: neortodoxiști, savanți, esești, nu pare să fie în vid de autoritate.

Tema „pămînt și cer” este inerent evocatoare de efluvii tradiționaliste, pentru ca, de pildă, publicarea unor pasaje din caietele lui Eminescu numai pentru că fac apel, mai mult sau mai puțin relevant, la cuvintele pămînt și cer, să ni se pară o tehnică facilă și suspectă de autentificare și justificare a gravitației cu care se oficiază.

Același fragmentarism, care ar fi benign doar dacă l-am scuza ca naivitate, face să apară un capitol: *Emil Cioran - Între cer și pămînt* atît de irelevant în dezvoltarea temei revistei, încît te întrebi dacă la *Transilvania* se crede că publicul revistelor de cultură poate fi câștigat cu tapajul afectat al „ineditelor” de ultimă oră - cel mai adesea numai milimetrice suveniruri muzeale (fragmentele din corespondența lui Cioran).

Am mai putea adăuga că ceea ce am numit tema revistei este de fapt o teză pentru că, lipsind climatul conflictual fertil al opiniilor divergente, întreg demersul se apropie de statutul unei demonstrații în registrul celebrării, al trăirii înfiorate.

Cu excepția celor cîteva studii de istoria mentalităților și de istorie propriu-zisă, nimic nu se discută, totul are premisele transformate în concluzii de la început.

În orice caz, comparativ cu alte publicații finanțate de Ministerul Culturii, *Transilvania* merită cei 10.500 de lei din preț.

N. Pană

La Editura MYDO CENTER au apărut:

DICTIONAR UNIVERSAL AL LIMBII ROMÂNE

de Lazar Șăineanu

ediție bibliofilă în două volume, 730 + 636 pagini, format 21 x 30 cm, tipărită pe hirtie filigran, numerotată, legată în piele; conține materialul lexical din ediția în 5 volume (1995-1996) și 3.400 articole noi

Preț: 1. 400.000 lei

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI ROMÂNEȘTI

ediție broșată, 428 pagini, format 17 x 24 cm; conține 30.000 de expresii și locuțiuni explicate și ilustrate.

Preț: 39.000 lei

MYDO CENTER, O.P. 1, C. P. 235, Iași 6600
tel./ fax. 032/233.630

Actualitatea culturală

Noua conducere a Uniunii Scriitorilor

În ziua de 3 aprilie 1997 a avut loc la București prima întâlnire a noului Consiliu al Uniunii Scriitorilor constituit în urma recentelor alegeri din filiale și secții. Prin vot secret Consiliul a ales ca președinte al Uniunii Scriitorilor pe *Laurențiu Ulici*. În cadrul aceleiași ședințe, s-a stabilit componența conducerii operative a Uniunii Scriitorilor, au fost aleși prin vot secret membrii Comitetului director și ai colegiului de onoare.

Consiliul Uniunii Scriitorilor

București	Dan Tărchilă	Szilagyi Istvan
<i>Poezie</i>	<i>Copii și tineret</i>	Constanța
Cezar Baltag	Ion Hobana	Nicolae Motoc
Ana Blandiana	Mircea Sîntimbreanu	Craiova
Traian T. Coșovei	<i>Traduceri</i>	Marius Ghica
Grișa Gherghei	Aurel Buiciuc	Iași
Bogdan Ghiu	Micaela Ghițescu	Ioan Holban
Nicolae Prelipceanu	Andrei Ionescu	Casian Maria Spiridon
Liviu Ioan Stoiciu	Radu Lupan	Lucian Vasiliu
<i>Proză</i>	Arad	Horia Zilieru
George Bălăiță	Gheorghe Schwartz	Timișoara
Alecu Ivan Ghilia	Brașov	Lucian Alexiu
Fănuș Neagu	Eduard Huidan	Slavomir Gvozdenovici
Costache Olăreanu	Chișinău	Mircea Mihăieș
Răzvan Petrescu	Mihai Cimpoi	Marian Odangiu
Marius Tupan	Cluj	Tg. Mureș
<i>Critică</i>	Doina Cetea	Gálfalvy Gyorgy
Dan Cristea	Petru Poantă	Mihai Sin
Gabriel Dimisianu	Adrian Popescu	Sibiu
Eugen Negrici	Aurel Rău	Iustin Panța
Zigu Ornea		
Alex. Ștefănescu		
Laurențiu Ulici		
<i>Dramaturgie</i>		
Iosif Naghiu		

Comitetul director

Laurențiu Ulici	Mihai Sin	Costache Olăreanu
Dan Cristea	Gabriel Dimisianu	Mihai Cimpoi
Nicolae Prelipceanu	Eugen Negrici	Lucian Vasiliu
Gálfalvi Zolt	George Bălăiță	

Conducerea operativă

Președinte:
Laurențiu Ulici

Vicepreședinte executiv:
Eugen Uricaru

Secretar:
Balogh József

Colegiul de onoare

Al. Paleologu
Ana Blandiana
Octavian Paler
Șt. Augustin Doinaș
Doina Cetea
Mihai Șora
Alexandru Zub
Horia Zilieru
Nicolae Manolescu
Aurel Rău

Sărbătoare în teatrul românesc

Eminentului regizor și profesor *Valeriu Moisescu*, personalitate proeminentă a teatrului românesc, creator de peste 40 de ani, de când a absolvit IATC în 1955, al unor spectacole importante, înscrise prin marca lor de originalitate, în istoria teatrului românesc contemporan. A montat la Galați (*Găcevile din Chioggia* de Goldoni, *Furtuna* de A. N. Ostrovski, *Violențele lui Scapin* de Molière, *Mireasa desculță* de A. Sütő și Z. Hajdu), Oradea (*Cyrano de Bergerac* de Ed. Rostand), Bacău, Brăila, Botoșani, Ploiești (*De Pretore Vincenzo* de Ed. de Filippo, *Bertoldo la Curte* de M. Dursi, ambele cu neuitatul Toma Caragiu, *D'ale Carnavalului* de I.L. Caragiale), în teatrele naționale din Iași și Craiova, apoi în București, la Teatrul Bulandra (începând cu *Jocul de-a vacanța* de M. Sebastian, apoi *Meteorul* de Dürrenmatt și multe altele), la Teatrul Mic, Nottara, Comedie, Creangă. A promovat pe scena românească piese noi din dramaturgia modernă a lumii, mereu cu o privire proaspătă asupra dramaturgiei clasice Caragiale sau Molière (*Don Juan*, *Mizantropul*), stârnind adesea controverse și provocând împotrivirea cerberilor ideologiei comuniste prin îndrăzneala concepției sau noutatea

abordării (*Mireasa desculță*, *Cinci schife* și *Cântăreața cheală*, de Caragiale - Ionesco, *Gluga pe ochi* de Iosif Naghiu). A pus în valoare talentul unor actori de mare personalitate ca George Constantin, Gina Patrichi, Toma Caragiu, contribuind, ca profesor, șeful catedrei de regie de la ATF, la formarea unor noi serii de regizori care și-au afirmat personalitatea, printre care: Silviu Purcărete, Dragoș Galgoțiu, Cristian Hadjicula, Mihai Manolescu, Ludmila Szekely, Theodor Cristian Popescu, Anca Bradu. Și-a diversificat continuu activitatea teatrală prin spectacole realizate în teatrul de păpuși, prin crearea de scenografii și contribuția pe cale pulcistică, prin eseuri și serii de „însemnări contradictorii”, la dezbaterile unor aspecte teoretice ale artei teatrale.

Cu prilejul împlinirii frumoasei vârste de 65 ani, Uniunea Teatrală din România îi urează sănătate, viață lungă și aceeași energie creatoare pentru realizarea unor noi spectacole și formarea unor noi promoții de regizori, spre bucuria tuturor celor ce-l îndrăgesc, îl apreciază și-l respectă.

La Mulți Ani, Valeriu Moisescu!

UNITER

O carte și șapte prezentatori

Lansarea volumului *Însemnări de taină* de Gabriel Țepelea (în ziua de 26 martie 1997, la Fundația Culturală Română) s-a remarcat printr-un număr record de prezentatori: șapte. Și s-a remarcat și prin notorietatea acestora: Mircea Anghelescu, Augustin Buzura, Victor Ciorbea, V.N. Constantinescu, Ion Diaconescu, Ion Rațiu, Eugen Simion.

Toți prezentatorii (inclusiv Eugen Simion, care a descoperit în ultima

vreme farmecul discret al PNTCD) au vorbit cu căldură despre cartea lui Gabriel Țepelea. În plus, Victor Ciorbea i-a promis lui Augustin Buzura, din curtoazie de politician, că va acorda mai mulți bani culturii, iar Augustin Buzura s-a grăbit să-i mulțumească, pentru a-l constrânge să-și respecte promisiunea.

Asistența (formată ea însăși din oameni de cultură, unii celebri) a făcut apoi coadă la autografe. (Al. Șt.)

Toți egali, toți diferiți

Cu ocazia întâlnirii de la Dublin din 16 noiembrie 1996 dintre radiourile europene care doresc să colaboreze în cadrul *Anului internațional împotriva rasismului*, BBC RADIO ONE (canalul de tineret al BBC) a inițiat proiectul *Toți egali, toți diferiți*, căruia i s-a asociat și Canalul RADIO ROMÂNIA TINERET. Cu promptitudine și profesionalism, realizatorii români au conceput și pun în aplicare un întreg program pe această temă. O emisiune recentă care a ilustrat remarcabilă valoare culturală și morală a programului românesc a constituit-o aceea din 21 martie a.c., în cursul căreia s-a evocat, printr-o piesă din ciclul de teatru-document, conflictul interetnic din martie 1990 de la Târgu Mureș. Printre personalitățile care au salutat până în prezent programul canalului RADIO ROMÂNIA TINERET se numără Daniel Tarschys, secretar general al Consiliului European. (Al. Șt.)

În timp ce revista se află sub tipar aflăm cu tristețe vestea morții poetului Gheorghe Tomozei. Vom reveni cu o evocare a personalității sale.

DIAGONALEde Monica
Lovinescu

Revel sau imperfectul subjonctivului

A PARIȚIA la Paris a *Mémoires* lui Jean-François Revel a reprezentat, firește, un eveniment pe măsura reputației sale. Autor a peste douăzeci de studii mergând de la eseistica literară până la cea politică și de la analiza istorică la pamflet, Revel a ocupat și scena mediatică trecând prin cele mai importante redacții și ajungând să conducă timp de vreo un deceniu săptămânalul *L'Express*. Campaniile duse acolo împotriva nu doar a partidului comunist francez dar și a tovarășilor de drum se înscriu pe fundalul unor pamflete ca *La Cabale des dévots* sau *La tentation totalitaire*.

E normal deci ca Parisul literar să deschidă cu febrilitate aceste Memorii spre a vedea cum e din nou examinat prin lupa implacabilă a lui Revel. Nici o decepție din acest punct de vedere. Numai că Memoriile lui Revel nu sunt doar o oglindă mărită a păcatelor ideologice de pe malul stâng al Senei ci și o pildă de luciditate critică.

Impresionează în primul rând neconformismul stilului. Azi când scriitorii caută cel mai adesea să-și asume discursul oral, vocabularul străzii, Revel îndrăznește să construiască lungi fraze (demne de autorul eseului *Sur Proust*), respectând cu strictețe concordanța timpurilor și având suprema insolentă de a se sluji de delăsatul imperfect al subjonctivului ce sună pentru o ureche modernă a secol trecut și a intolerabil clasicism. Într-un bagaj de avangardă și-a găsit loc neapărat și o ghiolină miniatură împotriva acestui aris-

tocratic imperfect al subjonctivului. Se poate spune „Revel - sau imperfectul subjonctivului” întru atât uzanța acestui timp (foarte, foarte caduc) e simbolică nu doar pentru proza lui Revel - ce-și oferă astfel luxul provocării - dar și pentru atitudinea sa. Neconformismul acesta gramatical este, în același timp, și unul existențial: Revel a cultivat totdeauna, neostentativ, un singur cod al onoarei: a cinsti adevărul. Nu s-a rupt de conformism pentru a face din anti-conformism un nou conformism, ca alții, cazul cel mai grăitor fiind probabil acela al Simonei de Beauvoir care nu s-a revoltat împotriva familiei sale și deci a burgheziei decât pentru a-și clădi o celulă opacă în mănăstirea progresismului cu orice preț (prețul fiind mereu plătit de alții).

Dacă provocarea lui Revel, de fapt refuzul sistematic de a susține în fața unei mese albe că ea ar fi neagră, nu mai miră pe nimeni, proza sa nu ne obișnuise cu discretul sentiment de zădărnici din aceste Memorii, ca o presimțire de rămas bun, prezent încă din titlul cărții: *Le voleur dans la maison vide* (Hoțul din casa pustie) ce trimite spre înțelepciunea budistă (Revel are un fiu calugar budist). Arătoasa casă în care pătrunde hoțul, încrezător că prada îi va fi îmbelșugată, e de fapt goală. Comparația cu viața omului atâta vreme cât se lasă pradă iluziei e la îndemână. Revel nu-și însușește cu totul metafora budistă deoarece nu crede că lumii noastre îi poate fi opusă o alta, invizibilă și purtătoare de sens. Sentimentul

de irealitate decurge la el doar din constatarea că orice existență e - cum singur spune - facultativă:

„Tot ceea ce a fost ar fi putut să nu fie și tot ceea ce n-a fost ar fi putut să fie”.

Vom regăsi în ultima frază a cărții același gust de cenușă. Înșirând pe vreo două-trei pagini imagini mărunte care nu și-au aflat loc în narațiunea centrală, Revel adaugă, ca pentru a-și netermina concluzia și a evita, sau reteza, punctul final:

„Revăd, revăd... și ceea ce revăd nu e decât picătură de apă pe pământul uscat unde, - spune tot proverbul - stagnează o clipă, apoi dispare”.

Titlul se mai poate raporta și la secolul XX în care omenirea a pătruns închipuindu-l darnic cu toate bogățiile intelectuale, spirituale și morale și din care va ieși mult mai săracă decât intrase.

Revenim deci spre ținta majoră a criticilor lui Revel: comunismul. Și comuniștii. Nu doar de ieri, ci și de azi. Comuniștii, foștii tovarăși de drum, simpatizanții, progresiștii, stângiștii, adică acei intelectuali din Occident refuzând să tragă concluziile ce se impun după catastrofa comunistă, îi apar ca niște moștenitori confortabili ai necinstei intelectuale ce devenise sub comuniști o lege.

„În fața ruinelor dezastrului cultural de care au fost responsabili sau în orice caz s-au făcut complici, acești intelectuali rămân de gheață. Mai mult chiar, prostia lor de ieri parcă le-ar da azi și

mai mare încredere în ei, iar pe deasupra, un spor de agresivitate față de ceilalți”.

Revel se mai ridică și împotriva acelor intelectuali din Apus care, după implozia comunismului, atribuie dispariției lui războaiele și incendiile etnice, haosul și mizeria din teritoriile de pe care s-a retras noroiul totalitar. De regresivitatea din aceste regiuni singurul responsabil este comunismul. Reacția occidentală e un contrasens deoarece:

„Nu căderea comunismului a aruncat Europa în haos ci instaurarea lui”.

Dar asupra judecăților lui Revel despre comunism și comuniști vom reveni.

Să încheiem deocamdată constatând că „viața casă” a lui Revel numai goala de sens n-a fost. Ce va rămâne însă din tot acest tumult, din atâtea cărți, pasiuni, lupte și abnegații? Întrebarea nu e obsesivă în filiera cărții dar în fundalul ei zvâcnește semnificativ:

„Dacă n-ar fi pentru a lupta contra unui sentiment de dispariție, s-ar mai scrie oare Memorii?”

Sau despre starea de spirit ce l-a dus la această „reconstituire”:

„M-a apucat dorul de trecut, cum te apucă dorul de țară”.

^{b)} Jean-François Revel - *Mémoires. Le voleur dans la maison vide*. (Paris, Plon, 1997)

Amintirea lui Ioanichie

ÎN timp ce colegi de facultate și de preocupări literare extrem de comunicativi, și mereu prezenți printre noi - precum Petre Hossu, Radu Stoi-chiță, Romeo Dascălescu, Ovidiu Drimba, Ion Oana și alții - au dispărut treptat din preajma „Cercului literar din Sibiu” în anii războiului, taciturnul și discretul Ioanichie Olteanu ni s-a atașat dintr-odată, ca un element necesar mozaicului nostru. Cred că cel care l-a „descoperit” a fost I. Negoșescu, neobositul „manager” artistic al micului nostru grup. Și totuși, în pofida acestei integrări firești în mijlocul nostru, Ioanichie avea să se afirme foarte curând prin singularitatea sa. Oricât de aproape de noi, el rămânea un om ciudat.

Primul semn l-au constituit chiar poeziile sale. Baladescul era, ca să zic așa, un „bun” al „Cercului”. Dar baladele lui Ioanichie Olteanu s-au deosebit, de la început, de producțiile de același gen pe care le semnau eu și Radu Stanca. În timp ce ale noastre plăteau un tribut evident tradiției baladești germane, ale lui Ioanichie se impuneau prin modernitatea lor. Nici o undă de umor sau joc verbal nu exista la noi; în timp ce la el, de la temă până la rezolvarea ei, luciditatea ironic-amuzată a autorului se simțea imediat. „Balada soțului înșelat” și „Pășania teologului cu arborele” au făcut la timpul lor senzație.

Al doilea semn al singularității sale avea să vină odată cu revenirea Universității de la Sibiu la Cluj. În timp ce noi ne angajasem într-o anumită „aventură” a politicului - Radu Stanca, I. Negoșescu, Ion D. Sârbu și cu mine fuseserăm redactori ai gazetei liberale sibiene „Națiunea Română” - și în timp ce noi toți ne-am dat seama că, sub regimul comunist, nu se mai putea

face cultură adevărată, - Ioanichie Olteanu s-a arătat a fi fidel crezului noii Puteri. Dispersându-ne în ceea ce am numit chiar noi „exilul nostru voluntar”, noi am plecat din Cluj, aproape toți, între anii 1948-1955. Nu și Ioanichie: el a început să fie un cadru activ al presei locale de stânga. Îmi amintesc că, pe vremea când eram dascăl în satul meu, căutam în revistele vremii, ca pe niște giuvaiere de preț, versurile lui, care străluceau neverosimil în terna producție lirică a vremii.

Când, peste ani de zile, ne-am reîntâlnit în Capitală, Ioanichie Olteanu devenise un scriitor „angajat”, utilizat pentru a pune pe roate o serie de reviste literare. Un timp a fost secretar al Uniunii Scriitorilor, apoi director al Editurii „Eminescu”. Mult timp a îndeplinit în cadrul breslei noastre funcția de președinte al Comitetului Fondului Literar, instituție care dădea ajutoare și împrumuturi membrilor Uniunii. Ultima funcție pe care a deținut-o a fost aceea de redactor șef al revistei „Viața Românească”.

Al treilea semn - ar fi trebuit să-l menționez drept cel dintâi - era felul său de a fi: serios, discret, modest, cu o rezervă de țaran ardelean înțelept, el distona un pic în cercul nostru foarte gălăgios. Era un tânăr „închis”, în jurul lui plutea un ușor aer de mister. Am auzit că vărul său primar, poetul Ion Horea, ar fi spus despre el aceste cuvinte... teribile: „Cunosc mai bine biografia lui Iosif Vissarionovici Stalin, decât viața intimă a lui Ioanichie”... Formula surprinde pregnant personalitatea - o personalitate, fără îndoială, puternică - a prietenului nostru. Dar această închidere în sine n-a făcut niciodată din el un om egoist: dimpotrivă. Ca nimeni altul avea sădite în adân-

cul ființei sale sentimentul colegialității și sentimentul prieteniei. De pe talgerele unei balanțe pe care i-am admirat-o întotdeauna, mereu egal cu sine, și mereu la înălțimea împrejurărilor, a răspândit binele cu profuziune și fără emfază, cu naturalețea țaranului care dă bună ziua. O voință fermă îl făcea de granit, o bunătate nativă îl făcea totuși sociabil.

Păstrez amintirea lui ca pe aceea a unui confrate extrem de interesat de toate valorile literaturii naționale, clasice și moderne, a unui om de mare cultură, care, însă, nu s-a preocupat niciodată de propria sa producție lirică. A scris, de altfel, destul de puțin. Dar sunt sigur că, la apariție, volumul său de poezii va stârni aceeași emoție rafinată pe care ne-a provocat-o nouă acum peste 50 de ani.

S-a stins după o îndelungată și grea suferință, în totală reclusiune, îngrijit cu devotament de femeia care l-a iubit: Madeleine Fortunescu. Acest vlăstar, distilat de cultură, al solului ardelenesc se va odihni în liniștea montană a satului său natal, Vaidei, de lângă Tg. Mureș.

Să-i fie țărâna ușoară!

Ștefan Aug. Doinaș
România literară 7

Alexandru LUNGU

Șapte semne de trecere

lui Paul Păun - dincolo de praguri și treceri.

Aprilie 1996

prund de tristețe

*luminoase morminte plutesc
prin umbreliștea gândului*

*parcă mi-a fost să fiu
prund de tristețe
apă curgătoare
între viață și moarte*

*osuarele părăsite de duh
în neconținere visează
aura trecerii*

*încerc să mă trag la mal
pentru a prinde în auzeliște
glasurile celor de dincolo*

amarnic încotro

*ar fi să se întoarcă
pe pajiștea rămasă'n urmă
mirarea ploilor târzii*

*timpul răsfrânt
arată iarba încă fremătândă
și neuitarea florilor de câmp*

*doar mierla neagră
nu-i și n'o să fie
furată unui zbor
de un amarnic încotro*

*și unde-i ora sacră
răpusă tainic dusă
pe zorii sâmbetei uitate
pe apa fără de întoarceri?*

așteptarea rănită

*trândavnica zare
întârzie trecerea
așteptatului înger*

*lăcaș de litere
i-am durat
tăceri așternut-am
pentru glasul-i
încă necunoscut*

*răstignite privirile
lasă curgând o mireasmă nehotărâtă
între sânge și lacrimă*

*pe unde rătăcește
ceasul fugit din timp
așteptarea rănită?*

*doar în lumină de murire
văd dincolo de opreliștea zării
aura fără de chip*

lilith adie semne

*ar fi să se despice timpul
lemnului asemenea
căutându-și rostul
în lucrarea dulgherului*

*mâna mea poartă
văzduhul jurat în secure*

*îmi crește pe gură
iarba pânditoare
necunoscutele clipe*

*se face lună neagră
din răvășeala căreia
lilith adie semne
de spaimă adușmecată*

*teafăr rămâne timpul
prin mahnirea nerostului*

bufnița albă

*în tronul arbore
de nemuriri volburat
însăunată bufnița albă
cu penetul ei de ninsori*

*din alchimia unui ou gânditor
se aude purcesul
păsăretului tănuitor*

*acest răstimp sărbătorindu-l
de vreme fără frânger
de loc luminat fără răni*

*ochii bufniței albe
ocrotitor pătrund
până dincolo de trecerea ființei*

*penele albe noaptea ningând-o
laolaltă adună
oasele împrăstierii
cuvintele păsărești
și stelele dărniceii din soartă*

*înlesnitor ar fi să mori
sub arborul domnit
de luminata pasăre aleasă*

noaptea nopților

*șerpilor penultimi
mușcă zadarnic călcâiul:*

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Dare de seamă,
Scrisă c-o clamă,
Către Yvonne de Burgundia,
Uimit pe la sîni ce rotundă-i ea

MOTTO

„Ca să scrii bine poezie trebuie
să fii asistat...” (H.-R. Patapievici)

Poetul ține lin pe suflet
Podul aprins și beciul umed,
Roua cumplită, focul blînd,
El stoarce fluturii din vînt,
Prinde cișmele cu miez roz
Asupra faptului apos
Și lîngă gropi adînci de var
Las-un semeț mîrgăritar.
Sufletul lui se-nchină-ncet
La Sfînta Sîmă Violet,
La coropișnițele dragi
Din sticle-n care paiu-ți bagi,
La crăpăturile ce-n zid
Nesățioase uși deschid,
La vechile, recile plite
Sub lacrimi calde prăbușite.
Dînsul se-mbracă-n flenduri moi
Cu largi revere de oloi,
Pe cap își pune, pălării,
Verande de portocalii,
Și se încalță în parfume,
Umbînd pe străzi cu gîndu-n spume
Spre a se pierde-apoi, de viu,
În ceața unui nimb trandafiriu...

scrisa și timpul
nu-și schimbă fața și curgerea

numărătoarea măslinilor
veghează cărarea
deschisă de aripi nevăzute

dintr'un nour de aur
prin noaptea nopților
plouă crini însângerați
în necuprinderea semnelor

la marginea vremii
în straie de lumină tânjită
seraful de umbră așteaptă

mireasma apocalipsei

în bătaia timpului
stigmatete
dau flori cu nume necunoscute
într'un văzduh mereu schimbător

crinofirul trandalia
mușcamelia tulipanseaua
stănesc mireasma apocalipsei

fiara cu șapte capete
păzește străvechi trecători

port în mână
tăișul neiertător
al văzduhului dintâi

o stea de foc și de sânge
și-o piatră nemuritoare
îmi dăruie văzul
strălimpedei treceri

Jurnalul regelui Carol al II-lea

(I)

ÎN zăpăceala incontrolabilă de pe piața noastră editorială s-a întâmplat o faptă de pomină. Jurnalul regelui Carol al II-lea a apărut în două ediții. Una la Editura Scripta, în 1995, într-un prim volum care adună însemnările fostului rege din 11 martie 1937, până în 4 septembrie 1938. Și, tot în 1995, la Editura Silex, apare primul volum al acestui jurnal, urmat, în 1996, de alte două la edituri fantomă, care publică însemnările fostului suveran până în 1942. Și se anunță continuarea acestei a doua ediții. Și, oricât ar părea de curios, primul volum al acestor două ediții nu cuprinde exact aceeași materie. Ediția de la „Sigma”, alcătuită de d-na Viorica Moisuc și dl Nicolae Rauș, reproduce, cum spuneam, însemnările jurnaliere din martie 1937 - septembrie 1938. Uimitor e faptul că a doua ediție, datorată d-lui Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, începe cu o pagină jurnalieră din 1904, cu 26 de pagini din 1916, cu peste cincizeci de pagini din 1918, cu alte peste patruzeci de pagini din 1921, 1929, 1930 (dar nu și consemnarea actului Restaurației), după care sînt inserate știutele însemnări zilnice din 1937-1938. E ciudat că ediția Moisuc-Rauș ignoră însemnările de pînă în 1937 (fără măcar a le aminti), deși prefata e semnată de dl. Ioan Scurtu, atunci director al Arhivelor Statului. Și, totuși, aceste însemnări se află în fondul Casei Regale din depozitul Arhivelor Statului din București și e cel puțin curios că însemnările din anii dinainte de 1937 au fost ignorate. Nu același lucru a făcut dl. Marcel-Dumitru Ciucă, și el înalt funcționar al Arhivelor Statului din București, care a pomit, cum era firesc, cu începutul. Această a doua ediție, pe care o comentez, o face inutilizabilă pe cea dintîi (pe care, totuși, neștiind de cealaltă, am citit-o scrupulos) și inutilă de acum încolo. Să regretăm faptul, consemnându-l ca o anomalie îngrozitoare a stării, de acum, de la noi. Neexistînd minime surse de informare, un editor care pune în lucru o carte, se poate trezi cu ea, publicată la o altă editură. De altfel, chiar această ediție a jurnalului regelui Carol al II-lea, apărută, aproape simultan, la două edituri, are ca precedent primele două volume din memoriile lui Const. Argetoianu, apărute, prin 1991-1992, simultan, la Editurile Albatros și Humanitas, fără să se anuleze una pe cealaltă pentru că în fiecare se găseau însemnări inexistente în cealaltă ediție. Pînă nu se va instala o minimă coordonare a vieții editoriale, prin mijloace de informare adecvate, această bulibăseală generalizată de pe piața cărții românești nu se va curma.

Viitorul rege Carol al II-lea avea 21 de ani cînd părinții săi, regele Ferdinand și regina Maria, s-au urcat - în 1914 - pe tronul României, prin decesul regelui Carol I. Devenea, astfel, ca prim născut, prinț moștenitor. Dar, afemeiat și iresponsabil, încălcînd regulile scrise ale Casei Regale, în 1918, îndrăgostindu-se de aventuriera Ioana (Zizi) Lambrino, se căsătorește, în secret, cu ea la Odessa. Și-a părăsit, pentru asta, regimentul pe care îl conducea (comișînd, astfel, un act efectiv de dezertare) și, deși guvernul, la sfatul familiei domnitoare, a declarat ilegală căsătoria, prințul Carol continua să conviețuiască cu Ioana Lambrino, cu care a conceput și un copil (Mircea). Părinții, amărîți și supărați, l-au sechestrat vreo 75 de zile la mînăstirea Horaia, de unde

au rămas însemnări personale, mărturisind dragostea față de femeia iubită. A existat și o corespondență cu această femeie și ea a fost atît de concludentă încît, după moartea regelui în Portugalia (1953), fiul Ioanei Lambrino a intentat proces, cîștigîndu-l, inclusiv „recunoașterea” dreptului succesor la tron. Principele moștenitor Carol a renunțat, în 1918-1919, la această căsătorie, în schimbul unei călătorii în jurul lumii (în 1920-1921), însoțit fiind de bunul său prieten general N. Condeiescu, viitorul scriitor, mai mare peste Fundația culturală Carol al II-lea. În sfîrșit, totul părea a se fi liniștit, pentru că în 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena (Sitta) din casa domnitoare a Greciei. Din căsătoria care a fost nefericită, (se pare că și din cauza firii Elenei) s-a născut copilul Mihai, viitorul rege al țării. Firea nestatornică și, repet, iresponsabilă a principelui Carol I-a aruncat, în 1925, într-o nouă aventură sentimentală ce se va dovedi statomică. A cunoscut-o, încă în țară, pe Elena Lupescu (devenită, repede, Duduia) și, în 12 decembrie 1925, în străinătate fiind cu o misiune oficială, trimite regelui Ferdinand o scrisoare oficială prin care renunță la drepturile succesorale. Era prea mult. Indignați, părinții săi, sfătuiți și de Ionel Brătianu și Barbu Știrbei, decid să se primească această renunțare la tron. Șefii partidelor politice, consultați, sfătuiesc - cu excepția lui Ionel Brătianu, să nu se accepte soluția propusă de principele moștenitor. Dar nu sînt ascultați. La 4 ianuarie 1926 corpurile legiuitoare, reunite, (la guvernare se aflau liberalii în frunte cu Ionel Brătianu) decid decădere din drepturile succesorale a principelui Carol, în favoarea fiului său Mihai. Cum acesta era minor (avea cinci ani) se instituie o regentă (prințul Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gh. Buzdugan, președintele Curții de Casație). În 1927 regele Ferdinand, neconsolat că lasă Casa Regală în neorînduială, moare și regenta intră în drepturi de factor constituțional. Moștenitorul prezumtiv trăia la Paris, cu o confortabilă rentă, sub numele, care i se stabilise, de Carol Caraiman, firește împreună cu Elena Lupescu, cu care spre deosebire de incidentul Lambrino, nu se căsătorește. În țară, regenta - slabă - e cam sub influența Partidului Liberal (în 1927 moare, intempestiv, și regele neincoronat al țării, Ionel Brătianu), celelalte partide, mai ales Partidul Național Țărănesc (creat, prin fuziune, în 1926) cerînd reevaluarea „chestiunii închise” (așa se numea actul de la 4 ianuarie 1926) și readucerea pe tron a lui Carol. Ziarele (cu deosebire *Cuvîntul* lui Nae Ionescu) agită mult „chestiunea închisă”, i se trimite, la Paris, lui Carol, emisari și mesaje iar acesta reiese limpede din însemnările anilor 1929-1930, acum făcute publice, - nu numai că agreează aceste planuri restauratoare dar le și stimulează prin persoane și personalități lui de încredere. În sfîrșit, pentru a pune capăt stării tulbure, la 5 iunie 1930, cu un avion particular, Carol aterizează pe un aeroport din țară. Ajuns la București, încep pertractările. Prim-ministru era Iuliu Maniu care propune, mai întîi, includerea lui Carol în regentă în locul lui Const. Sărăteanu. Carol refuză această soluție, oricum pasageră. El voia instalarea pe tron, anulîndu-se astfel decizia din 4 ianuarie 1926. Maniu, conciliant, pune, totuși, două condiții: refacerea căsătoriei cu regina Elena și nereaducerea în țară a Elenei Lupescu. Pentru a curma pertractările, Carol acceptă, for-

mal, aceste condiții și, la 8 iunie 1930, parlamentul votează instalarea pe tronul României a celui ce devine regele Carol al II-lea. (Menționez că nu sînt însemnări, în volumele pe care le comentez, despre aceste zile fierbinți, ultima însemnare din 1930 purtînd data 5 aprilie). Firește că regele, odată instalat pe tron, nu respectă condițiile lui Maniu. Acesta, om de caracter, ținea, acum, măcar la cea de a doua condiție, neaducerea în țară a Elenei Lupescu. Degeaba. Regele își aduce în țară, în secret, amanta, singura concesie pe care înțelege să o facă este, la început, neafișarea în public (inclusiv, desigur, la ceremoniile oficiale) a Lupeascăi. Maniu - și nu numai el - era indignat. Mai ales că foarte curînd, regele își alcătuieste din devotații săi (Puiu Dumitrescu, Nae Ionescu, M. Manoiilescu, Mavrodi, Max Auschnit, Richard Franasovici, Elena Lupescu, Felix Wieder, apoi N. Malaxa, Gavrilă Marinescu) o veritabilă Camarilă, unde atotputernică devine cea căreia i se spunea (inclusiv regele în însemnările sale), Duduia. Dar, de fapt, nu numai Duduia (care se amesteca peste tot, inclusiv în numirea și demiterea miniștrilor), dar fiecare membru al Camarilei era mai puternic decît miniștrii în funcțiune. Iuliu Maniu, protocolar și solemn, îi cere regelui, deschis, reintrarea în legalitate, cîmîndu-se dezmățul. Refuzat fiind, demisionează din demnitatea de premier de două ori (în 9 octombrie 1930 și 13 ianuarie 1933), cedînd guvernarea mai maleabilului și versatilului său prieten Al. Vaida-Voevod. Neînțelegerea, devenită ură ireconciliabilă reciprocă, dintre Iuliu Maniu și regele Carol al II-lea s-a instalat definitiv. Unii analiști politici l-au judecat cu asprime pe Iuliu Maniu, acuzînd, în această intransigență morală, o dovadă a lipsei vocației de om politic a șefului recunoscut (chiar cînd, ca în 1934-1937 șef al P.N.Ț. devenise Ion Mihalache) al marelui Partid Național Țărănesc. Nu e aici locul soluționării acestui contencios politic determinat de țaria de caracter a lui Iuliu Maniu. Dar e un fapt că din 14 noiembrie 1933 regele Carol al II-lea nu a mai încredințat P.N.Ț. cu formarea guvernului, nici în noiembrie 1937, cînd venise, cu adevărat, succesiunea național-țărăniștilor și regele, punîndu-i lui Ion Mihalache condiții imposibile, l-a determinat pe acesta - după ce și-a consultat colegii din delegația permanentă - să refuze formarea guvernului, cu care fusese investit, de ochii lumii, înapoiînd mandatul încredințat. Președenția P.N.Ț. a fost, din nou acordată lui Iuliu Maniu. Și acesta, intratabil, nu a încetat să condamne uneori în discursuri publice, nu atît comportarea regelui, cît cea a Duduii și Camarilei, ceea ce era considerat un efectiv act de atac la rege, într-o vreme cînd nimeni nu îndrăznește să facă măcar aluzii darmite referiri clare la persoana de neatîns a Elenei Lupescu. Dușmănia a crescut, dacă se mai putea, cu o octavă în sus. Deși atîția ani mult umilit în demnitatea sa de lider politic, pînă la urmă Iuliu Maniu a ieșit victorios în această dispută, care a fost a moralității și a legalității Coroanei. Pentru că în actul sîlit al abdicării lui Carol al II-lea din 4 septembrie 1940, rolul lui Iuliu Maniu a fost dacă nu hotărîtor oricum foarte important, comunicîndu-i lui Ion Antonescu - ca și, de altfel, Const. I. C. Brătianu și legionarii conduși de Horia Sima - că va colabora, cu generalul, în formarea unui guvern de uniune națională cu condiția expresă a abdicării regelui Carol al II-lea. Și a iz-

ÎN TRE DATORIE ȘI PASIUNE

ÎNSEMNĂRI
ZILNICE

Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*. Ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, Editura Silex vol. I, Editura Șansa, vol. II, Editura Satya Sai, vol. III, 1995-1996.

bîndit cu brio. Victorios, așadar, în conflictul cu regele Carol al II-lea, după zece ani de umilință, a fost Iuliu Maniu, chiar cu riscul de a nu fi putut guverna țara, deși totul îl îndreptătea, decît de două ori în timpul perioadei Restaurației.

Să mai adaug faptul, demn de remarcat, că ușuratele rege Carol al II-lea a iubit-o, totuși, cu statomicie, (o dovedesc însemnările din Jurnalul pe care îl comentez) pe Elena Lupescu. Ea nu a locuit la Palatul Regal sau Cotroceni ci într-un palat de pe Alea Alexandru (clădirea bombardată în 1944 și reconstruită a fost, o vreme, sediul central al P.C.R. și, acum, funcționează, aici, Ministerul de Externe). Amanții ce se afișau, printre amici și cercurile apropiate, marital, se vedeau zilnic (la prînz sau seara pînă tîrziu în noapte, cînd adeseori, nu rămîneau toată noaptea împreună). Să citez cel puțin două dovezi ale acestui amor efectiv, extrase din Jurnal: La 21 mai 1937, gripat, regele ar fi trebuit să rămînă în pat: „Dar nu vreau să mă las ca să stric ziua Duduii. Atîta fericire și mulțumiri îi doresc sufletul și inima mea, încît orice umbră ce i-aș putea aduce mă doare așa de mult.” În iulie-august 1937 regele a făcut o călătorie la Paris, participînd la serbările zilei de 14 iulie și la vizitarea pavilionului românesc la Expoziția de la Paris. Firește că, neoficial, l-a însoțit și Elena Lupescu. S-au dus, nostalgici pentru două zile, la Coesmes, castelul unde au locuit pe vremea exilului francez. „Aceste două zile petrecute acolo - notează regele - pe care aș fi voit să le prelungesc la infinit, au fost zile de repaus sufletec, zilele în care am putut din nou să mă confund integral cu dragostea mea nestîrbită. Acolo, în acel colț, care este al nostru, Duduia e stăpînă necontestată”. Se bucura mult, adesea ca un copil, cînd constata că, în casele prietenilor sau de către demnitari, se acorda întreaga atenție publică Duduiei, grăbindu-se să consemneze aceasta în jurnal. Și s-a purtat, totuși, ca om de onoare față de Elena Lupescu, cînd, la plecarea lor, de după 4 septembrie 1940, i s-a comunicat, telegrafic, că noile autorități cer ca, la Timișoara, Elena Lupescu să fie coborîtă din tren. Știa că asta însemna uciderea Duduii. Deci a ordonat gărzii care îl însoțea să forțeze lucrurile, neopînd trenul - cum i s-a cerut - la Timișoara și Jimbolia, neopîndu-se - deși gloanțele legionarilor loveau în vagonul regal - decît dincolo de graniță, în Jugoslavia. În nestatornicia sa sentimentală, atît de acuzată, față de Elena Lupescu a fost devotat, iubindu-și cu adevărat metresa. În iulie 1947 s-a căsătorit cu Lupeasca, ea supraviețuindu-i lui Carol, mort în 1953.

Voi comenta, în cronică viitoare, tot această ediție în trei volume a Jurnalului regelui Carol al II-lea.

Un poem eminescian regândit

Iată ce argumente se pot invoca în favoarea propunerii lui Ion Roșu. Unul este gata invocat și rezidă în faptul că ordinea de până acum a strofelor este dată de Perpessicius și nu de manuscrise. Dintr-un motiv pe care îl invocă însuși Perpessicius (*Opere*, V, p.364): „*filele de același format, pătrimi de bună hârtie albă, striată în filigran, cu același scris, continuu chiar și în abundența semnelor citației, ce lipsesc numai în ultimele 2 strofe, sau răzlețit și au fost cartate greșit*“. De fapt n-au fost legate „greșit“, ci așa cum se găseau în fondul donat în 1902 de către Maiorescu, într-o amplasare care provine în ultimă analiză din neorânduiala originală a manuscriselor eminesciene. Operațiunea făcută de Ion Roșu are, ca toate organizările de acest fel, întreaga ei legitimitate. Și cu atât mai mult cu cât, reorganizarea lui s-a făcut dând de fapt nu o nouă ordine mai firească a strofelor, ci o nouă ordine a paginilor eminesciene care conțin fiecare câte două strofe. În locul suitei normale, Perpessicius așezase paginile în ordinea 1, 2, 3, 5, 4, 7, 6, 8. Roșu a procedat

Și acum mai rămâne de stabilit statutul ultimelor două strofe (15-16). Ele, cum am spus deja, nu mai sunt rostite de Dabija, ci de poetul care îl cântă și cu care stătuse de vorbă. Este meritul lui Ion Roșu de a fi observat asta. Minunea este însă nu atât că regretatul nostru coleg a înțeles în ce fel stau lucrurile, și cum de nu și-au dat seama nici Perpessicius, nici succesorii lui, printre care mă prenumăr. Întâi de toate trebuia să-l alarmeze pe marele editor faptul semnalat chiar de el, vorbind în citatul dat mai sus, de semnele „cîtației, ce lipsesc numai în ultimele 2 strofe“. Ideea pe care o reia în variantele de redactare ale versiunii definitive (C), unde scrie: „*aceste 2 ultime strofe /.../ nu mai au, ca toate celelalte, semnele cîtației*“. Și, pentru că nu se aflau, și era convins că trebuie să fie, le pune el (IV, p. 453). Asta pe de o parte. Pe de alta, strofele conțin expresii latine: *De profundis, Perennis humus evit rex /Pământul va fi veșnic rege/, Bibamus Ex /adică Să bem paharul până la*

Eminescu a vrut să le schimbe, dar n-a mers până la capăt: ultimul vers (112) devine *Stropiți-le duios cu vin*, ceea ce comportă schimbarea, spre adecvare la noua situație, a v. 110: poetul transformă *inime* în *inimi* cu vădită intenție de a găsi o

Și acum iată textul, cu noua ordine a strofelor propuse de Ion Roșu și cu noile lecțiuni (separările prin * sau *** aparțin editorului).

25 «Când eram Vodă la Moldova
«Hălăduiam pe la Cotnari;
«Vierii toți îmi știau slava
«Ș-aveam și grivne-n buzunar/î.
«Pe vinul greu ca untdelemnul
30 «Am dat mulți galbeni venetici;
«Aici lipsește tot îndemnul:
«În lume mult, nimic aici.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(XI)

VOLUMUL coordonat de dl Mihai Pelin ilustrează cât de inexactă era părerea că Securitatea ar fi fost un mecanism bine articulat, reglat cu atenție și funcționând cu precizia unui ceas *Rolux*. Deseori, documentele ce au supraviețuit indică exact contrariul. Dacă ne-am opri, de exemplu, numai la competență și ar fi de ajuns să înțelegem ce organism heteroclit devenise această instituție. Și nu mă gândesc la diferențele - naturale, așteptate - între un general, șef de serviciu, și un plutonier major. Mă refer la decalajele jenante de competență între ofițeri și subofițeri aflați pe paliere identice în *organigrama* instituției.

Evident în anii '80, Securitatea număra printre angajații ei nu doar oameni de vârste diferite venind din medii social sensibil deosebite, dar și diferit pregătiți. Decalajele miră, totuși, fiindcă decenii la rând Securitatea a cooptat în aparatul ei specialiști de vârf. Dacă într-o bună zi s-ar putea face publică evidența tuturor șefilor de promoții a acelui 1% din elita acestor absolvenți deveniți lucrători ori colaboratori permanenți ai Securității mirarea noastră s-ar putea transforma chiar în stupoare.

Pe de altă parte, calitatea întregului angrenaj va fi depins, în mod natural, și de calitatea informatorilor, turnătorilor, ciripitorilor etc. Or, ce om de o anumită calitate morală s-ar fi pretat la asemenea activități? O notă informativă scrisă cu suficientă reacredintă intrată apoi în mâinile unor ofițeri bornați, nu avea cum sfârși decât prin a declanșa situații dintre cele mai aberante. Ca orice instituție de acest fel, Securitatea își va fi avut sistemele ei de curățire a informației, de confruntare a diferitelor variante venite pe canale deosebite, dar

problema rămânea, totuși. Ea se cronicează. Așa se și explică, de pildă, tonul iritat al unor răspunsuri (rezoluții) semnate de generalul locotenent Iulian Vlad, în 1984 adjunct al ministrului de interne. Într-un răspuns trimis generalului maior Aron Bordea, la 28 iulie 1984, dl Iulian Vlad scrie: „De ce constant propuneți să facem noi treaba altora?”

Aici nu mai avem de-a face nici măcar cu nuanțe, oricât de diferite ar fi fost ele. Este vorba, pur și simplu, de faptul că doi foarte înalți ofițeri de Securitate înțelegeau, în mod total diferit, atribuțiile instituției pentru care lucrau. Fapt de o gravitate extraordinară. Și atunci? Lîmpede - în funcție de cine se ocupa de cazul tău, de cum îl instrumenta etc., avatarurile puteau să difere substanțial de la caz la caz. Nu puțini comentatori ai acestui volum au remarcat răspunsul dlui Iulian Vlad către generalii Alexie și Bordea (Anexa 1 la documentul nr. 336, Departamentul Securității Statului, Direcția a III-a Strict Secret, 11 mai 1984), în legătură cu „pericolul” reprezentat de poetul Ioan Alexandru.

În primul rând, amuza dădăceala asigurată de la general la general, înstructajul legat de lucruri pe care oamenii ca dnii Alexie și Bordea ar fi trebuit să le știe și să le practice de mult: „În asemenea cazuri, care au particularități deosebite, măsurile informativ-operative de securitate trebuie concepute într-o manieră aparte, datele și informațiile deținute necesitând o analiză și o interpretare multilaterală și profundă.”

În al doilea rând, uimește faptul că era nevoie de generalul Vlad pentru ca generalii Alexie și Bordea să afle la ce ar putea conduce abordarea într-un mod impropriu a unor asemenea cazuri: „Orice acțiune pripită, orice măsură simțită de cel în cauză poate avea

implicații în sens negativ. Nu trebuie făcut nimic ce ar putea să-i sensibilizeze înclinațiile contestatate, dacă bineînțeles le are.”

În al treilea rând, felul în care continuă acest *Mic manual pentru uzul unor oameni cu funcții uriașe* indică, o dată în plus, precaritatea competenței profesionale la niveluri dintre cele mai înalte ale Securității. Căci dl Iulian Vlad se vede obligat să recomande colegilor săi, generali, repet, lucruri din *ABC-ul* profesiunii. De pildă, când sunt alese sursele Securității ori persoane noi doritoare să coopereze cu instituția respectivă în asemenea cazuri să nu fie utilizate doar „persoane de certă loialitate” (loiale Securității, firește; sau „țării”, cum se spunea eufemistic). Este nevoie, adăuga dl Vlad, ca asemenea oameni să fie și „imparțiali în formularea punctului de vedere”.

În al patrulea rând, dl Vlad le indică d-lor Alexie și Bordea ce trebuie făcut nu doar spre a se instrumenta adecvat un asemenea caz, ci și modalitățile de „câștigare a postului” „...identificarea personalității ale vieții culturale, de mare marcă și prestigiu, care pot să aibă o influență pozitivă asupra sa. Penetrați cu surse de valoare și de certă loialitate în anturaj și încercați nu o destrămare, care să ducă la deconspirare sau suspiciuni, ci, mai întâi, la un temeinic control, câștigarea și apropierea poetului și dirijarea sa spre țeluri utile”. Așadar, era acceptabilă și deconspirarea re-educatorilor lui Ioan Alexandru dar asta numai după ce poetul urma să fie „câștigat”.

În sfârșit, generalul Vlad încheie acest recital de reciclare a colegilor săi, generalii Alexie și Bordea, ordonându-le, aș spune, să nu implice serviciile *Poliției de Partid*: „Nu interveniți, nici sub acoperirea unor foruri competente, cu măsuri administrative de natură să

accentueze evoluția negativă a cazului și care să ducă la împlinirea a ceea ce poate se scontează din exterior, dacă pe fond există ceva, fiindcă până acum nu ați stabilit nimic concret”.

Recomandând toate aceste lucruri de bun-simț profesional, revoluția d-lui Vlad indică, implicit, că, în realitate, oameni ca generalii Alexie, Bordea și subalternii ai lor procedau exact invers, de unde și atât de cunoscutele „succese” ale epocii respective. Frapant nu este cât de iscusit era generalul Iulian Vlad, ci cât de, cum să spun?, de... invers erau colegii Domniei sale - Alexie și Bordea.

Nu știu ce s-a întâmplat cu rezoluția d-lui Vlad. Știu însă că: nu s-a ajuns la vreun „caz Ioan Alexandru”; poetul era singurul căruia i s-a permis publicarea unei literaturi considerate de unii religioase; atunci când critici literari au semnalat slăbiciunile acestei literaturi au făcut-o cu mare dificultate și li s-au dat replici furibunde din partea neoproletcultiștilor; atunci când mulți dintre colegii săi încercau să discute nenorocirile zilei datorate dictaturii național-comuniste a lui N. Ceaușescu, Ioan Alexandru continua să vorbească despre Brâncoveanu, „pruncuții lui”; atunci când lumea literară s-a rupt în două - grupul celor „douăzeci și ceva” și restul - Ioan Alexandru a trecut, cu arme și bagaje, în acel grup ce acaparase ideea de patriotism; acest grup lărgit a cerut o audiență la Nicolae Ceaușescu pentru a-i solicita, printre altele, fie să ia măsuri împotriva conducerii democratice alese a Uniunii Scriitorilor, fiindcă acei colegi ai lor nu se dovedeau comuniști suficient de buni, fie să-i lase pe ei, grupul celor „douăzeci și ceva”, să formeze o altă Uniune a Scriitorilor, cu adevărat comuniști.

«La voi, în lumea ceealaltă,
«Fiind cu milă și direct
35 «M-a pus cu sfinții laolaltă
«Și-n rai mă duseră de-a drept.
«Dar cum /il/ pune sfântul Petre
«La rău canon pe-un biet creștin!
«Când cer să beau, zice:
„Cumetre,
40 «Noi n-avem cimpoieri și vin”.

«Și totuși Domn fusesem darnic
«Și bun la inimă cu toți;
«De câte ori l-al meu paharnic
«Umplut-am cup numai zloți!
45 «Că ce sunt recile mademuri,
«Ce aur, pietre și sîdef
«Pe lângă vinul copt de vremuri,
«Pe lângă-un haz, pe lâng-un
chef.

«Nici vin cu apă n-am se mestec,
50 «Nici dau un ban pe toată fala,
«De-aceea n-am nici un amestec
«Oriunde nu îmi fierbe oala.
«Când calcă țara han tatarii
«Eu bucuros în lupte merg,
55 «Când între ei se bat magarii
«În fundul pivniței alert.

«Se certe ungurii și leșii...
«Ce-mi pasă mie? La Cotnari
«Eu chefuluiam cu cimpoieșii,
60 «Cu măscărîci și lăutari;

«Și sub umbrarele de cetini
«Norodu-ntreg juca și bea,
«Iar eu ziceam: Să bem, prieteni,
«Să bem pân' nu vom mai putea.

65 «Împresurat-am eu și Beciul
«Cu oaste bună și strânsuri:
«Soroca, Vrancea și Tigheciul
«Trimis-au mii viteze guri.
«Se certe craii cu mânie...
70 «Ce-mi pasă? Mie deie-mi pace
«Să-mi duc Moldova-n bătlăie
«Cu mii de mii de poloboace.

«Atunci când turcii, agarenii
«Mureau în iuruș cu halai
75 «Oștirea noastră, moldovenii,
«Se prăpădeau într-un gulai
«Și zimbrul cel cu trei luceferi
«Lucea viois pe orice cort.
«Precum ne-am dus, veniram
teferi
«Și toți cu chef și nime mort.

«Și în Moldova mea cea dulce
«Orânduim-am cu prisos
«Ca butea plină să se culce,
«Cea goală iar cu gura-n jos.
85 «Și astfel sta-n Moldova toată
«Cu susu-n jos și era treaz,
«Odihna multă-i lăudată
«La cel chefliu, la cel viteaz.

«Când în mănășca lungii sabii

90 «Mă rezimam să nu mă clatin
«Cântau cu toți pe Basarabii,
«Pe Domnii neamului Mușatin,
«Pân' ce-ncheiau în gura mare
«Cu Ștefan, Ștefan Domnul sfânt,
95 «Ce nici în ceruri samăn n-are,
«Cum n-are samăn pe pământ.

«Dacă veneau să rățăcească
«Vun învățat arheolog
«Vorbînd în limba păsărească
100 «Nu m-arătam ca să mă rog.
«Dar ție-ți place doina, hora,
«Îți place-al viței dulce rod.
«Tu povestește tuturora
«De moș Istrate Voievod.

105 «Le spune sfatul meu s-asculte
«S-urmeze vechiul obicei:
«Să varse dintre cupe multe
«Și la pământ vo două-trei.
«Căci are-n sân Moldova noastră
110 «Viteze inimi de /creștini/:
«Tineri, în veselia voastră
«Stropiți-le duios cu vin.»

Moldova cu stejari și cetini
Ascunde inimi mari de Domn:
115 Să bem cu toți, să bem, prieteni,
Să le vărsăm și lor în somn.
Pân'la/ al zilei blând luceafăr
Să bem ca buni și vechi
tovarăși;

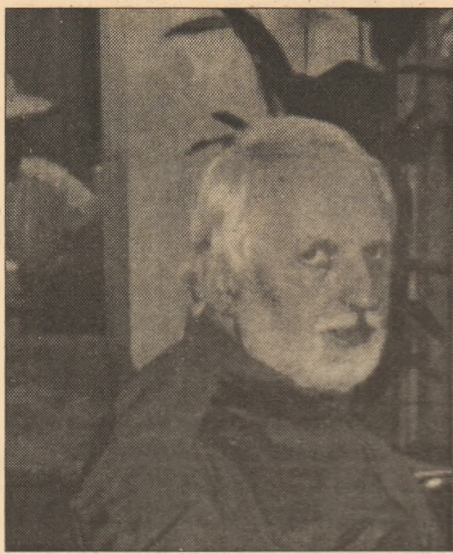
Și toți cu chef, nici unul teafăr,
120 Și cum sfârșim să-ncepem iarăși.

Răpiți paharele cu palma,
Iar pe pahar să strângă-n pumn
Și să cântăm cu toți deavalmă,
Diac tomnatec și alumn;
125 Cântăm adânc un De profundis:
Perennis humus erit rex.
Frumoase vremi! Dar unde-s?
Unde-s?
S-au dus pe veci! Bibamus Ex.
(Text stabilit de Ion Roșu)

Note:

¹⁾ O obediență care nu poate fi acuzată de părtinire de vreme ce tocmai lui îi datorăm ordinea autentică a strofelor din *Feciorul de împărat fără stea* (poezie care figurează la Perpessicius sub titlul călinescian *Povestea magului călător în stele*. Totul: suita logică a desfășurării narrative, metrica versurilor, structura strofelor cer ca versurile numerotate de Perpessicius 129-183 să fie reamplasate între v. 367 și v. 368, unde este locul lor firesc. Este una dintre cele mai importante contribuții textologice ale regretatului D. Murașu.

²⁾ Dau numerotarea versiunii Roșu

S. DAMIAN

ARDEREA CORĂBII

cerc central, suprem rezultat. Eu ba-nuisem în mod greșit că a risipit multe ore șlefuiind neincetat textul, aruncînd nemulțumit primele înșăilări, rîvnind cu tenacitate la perfecțiune.

A FOST observată pe parcursul dezbaterilor prelungite din presă maniera de relatare ostentativ abruptă adoptată de H.-R. Patapievică în confesiunile din *Politice*. Dezvăluirile pretind un ton răscolitor, patetic, fulminant, parcă s-ar revărsa o lavă în flăcări roșietice, autorul se lasă purtat de stări superlative, ale exasperării sau ale furiei. Precipitat, el vrea să comunice o decepție, trăită și ea spasmodic, totul a pornit de la ratare gravă, o trădare comisă de compatrioții săi, tocmai cînd nutrise speranța să regăsească împreună cu ei o libertate clădită pe luciditate. Iată drama: propriul popor i-a înșelat așteptările și, deoarece acesta se constituise pentru el într-un obiect al unei patimi ardente, de care se simte legat printr-o solidaritate de neclintit, își îngăduie să devină în replică morocănos, caustic răzbunător, neocolind impresiunile și chiar sudalma.

Percep, așadar, construcția volumului ca fiind axată pe o spovedanie, pe descrierea unei înfringeri afective, narată printr-o erupție tumultuoasă de senzații și reflecții. De reținut, apoi, o altă particularitate: dacă e evidentă stringența unei demonstrații, condusă ca o succesiune de silogisme, cu un credit deplin acordat explicației raționale, ea se subordonează, în cele din urmă, în sintaxa expunerii, dispoziției de spirit febrile, recalcitrante, anarhice, marcată de dezamăgirile îndurate de autor și de miniile de care a fost cuprins.

Ceea ce nu exclude însă, din partea mea, acceptînd necesitatea estetică a tipului specific de compoziție, să păstrez unele rezerve, din interiorul formulei, judecînd, în ultimă instanță, disjuncțiunile de la însuși țelul fixat. E vorba, în ce privește stratul de suprafață, de o serie de disonanțe, căderi în repetiție și dezlinare - cusururi sporadice, desigur, dar lesne de identificat. Comparat pe acest plan cu *Politice*, volumul anterior *Zbor în bătaia săgeții* atingea o altitudine stilistică superioară. M-a impresionat atunci la lectură consistența frazei, nu lipsită de întorsături rafinate, suculente, de digresiuni subtile, dînd impresia de spontaneitate, deloc trucată. Era o revărsare de prospețime și ingeniozitate, atribute care nu permiteau să fie divulgată, pentru cineva din exterior, cauza elaborării, procesul anevoios și răbdător de cizelare. Ca o ciudățenie a receptării, mărturisesc că n-am crezut de îndată de stăruirea autorului, care mi-a confirmat însă într-o convorbire privată o însemnare inclusă în carte, și anume că a compus acel jurnal al autoformării dintr-o răsufflare, o inspirație continuă din momentul startului, o tragere la țintă fără efort vizibil, o ochire mereu în micul

SĂRĂ în ochi siguranța, rod al rutinei, în folosirea unei game uriașe de noțiuni, culese din zone diverse, eterogene, amalgam de valențe de la limbajul uzual urcînd pînă la concepte arid abstracte. Incontestabil, autorul beneficia de o aprovizionare abundentă, avea depozite pline cu marfa sa de lux, rară, căutată, în neconținută innoire. Stăpîn pe bogăția vocabularului, putea oricînd utiliza un arsenal de mijloace lingvistice exemplar în eseistica română contemporană, relipînd firul care îl înrudește, ca vervă a transmisiei ideilor, cu generația interbelică a lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Anton Holban, Mihail Sebastian, deținătoare a unui record în materie. Ne aducem aminte că H.-R. Patapievică excela în *Zbor în bătaia săgeții* nu numai prin minuirea termenilor la îndemină, distribuiți pe un registru întins, dar și prin capacitatea de invenție a altora, ceruți organic, construcții proprii pe trunchiurile existente, tatonînd marginile posibilului cu un simț evoluat al limbii și al măsurii, pedalînd pe substanță și pe expresivitate. Rafinat se dovedea și procedeul de a intercala în clipa propice un citat adecvat (le avea pregătite, catalogate, în așteptarea comenzii ocazionale), un citat care încorporează uneori într-o metaforă nespuse de vie, memorabilă o speculație uscată, de natură ideatică. Din această categorie face parte și laconicul comentariu ilustrativ cu care H.-R. Patapievică rezumă discuția în jurul indeletnicirii de a ține un jurnal. Există un risc, cînd încerci să sfredești zidurile uitării, obligînd memoria să se fixeze, să lepede măsurile de prevedere, cele care oferă o garanție de întoarcere la mal nevătămat, dar care diminuează performanța în sine, pe care el o concepe ca un act de desperare, „o desperare comparabilă Conquistadorilor care și-au ars corăbiile cînd au debarcat în America: învingem sau murim“.

Nici mai tîrziu, recitînd filele celor dintîi însemnări ale sale și continuînd totuși să se destăinuie în jurnal, H.-R. Patapievică n-a dorit să se asigure împotriva rătăcirilor eventuale în expedițiile pe terenurile virgine ale cugetului, a evitat cumînțenia prevederii, care ar fi putut amortiza eșuările, nu a refuzat aprioric duhul, incertitudinea, și implicit puțința de a greși. Pe autor îl tentase sfidarea gravă, neinduplecată a destinului, sfidare care nu se menținea doar la suprafața coliziunii. Temerar el chema la luptă deschisă cu îngerul.

La o descompunere spectrală, *Zbor în bătaia săgeții* prezintă mai multe niveluri de cuprindere a realului, alternate, cum am menționat, în funcție de cristalizarea unui vîrtej launtric. Situez pe o treaptă de sus pătrunzătoarele medi-

tații stîrnite de vizionarea filmului *Rubliov* de Andrei Tarkovski. H.-R. Patapievică scrie despre rostul tăcerii pentru pictorul evlavios în concordanță cu eclipsele din mintea năîngă a femeii mute și cu bilbiiala și bolboroseala de neînțeles a propriei inspirații. Dispuns să se sacrifice în folosul creației, începînd a o anula prin demolare, Rubliov primește stoic sancțiunea, își asumă eroarea și culpa, raportînd nereușitele la năpîrlirile prin care el singur a trecut. Descifrînd simbolul luminii și al zborului în arhitectura filmului, pînă în ultimele ramificații formale, autorul remarcă subtil: „În timpul tăcerii, imaginile zborului dispar, condensate în acea zămislire telurică de zbor este construcția, prin impostură și curaj, a uriașului clopot. Să observ că forma clopotului este a două aripi de înger oprite din zbor și unite“. Sînt pagini de reflecție rafinată și frenetică (adjectivul din urmă îl întrebunțează și Cioran pentru a caracteriza gîndurile sale de tinerețe), pe scara marilor iluminări, care răscumpără micile nechibzuințe și îl înscriu pe drept pe rebelul de azi în galeria temperamentelor agitate de absolut, după exemplul înaintașului său „pe culmile disperării“.

URMEAZĂ, secondînd comentariul la *Rubliov*, într-un clasament imaginar propus de mine, adnotarea pelerinajelor la mînăstiri, dialogurile cu sihaștrii, beneficiari ai unei experiențe lumești, dar și deschizători de alte cărări, astrale, spre descifrarea sensurilor, sihaștrii de la care pribeagul împrumută o înțelepciune a fatalității, fără să abandoneze el însuși căutările pe cont propriu, aventură și inițiere totodată. E un zbucium în tatonări care apare reprodus fără menajare, autorul își expune dibuirile nedichisite, înglobînd în confesiune și minusurile - dezorientarea de moment, pierderea în obscuritate, risipa de energie în urmărirea unei piste false.

Aș menționa, după aceea, incursiunile premeditate ale autorului pe teritoriul pur al artei, acompaniate ca de un blestem, de nobila îndoială dacă deține cu adevărat vocația scrisului frumos (în măsura în care îl pot liniști, convingerea mea e că are o înzestrare ieșită din comun pentru construcția fictivă, pentru crearea de caractere și pentru plămîuirea unui subiect verosimil și încheag!). Din amestecul de paste (materia vie a observației nemijlocite, universul de culori utilizat cu gust, culoarele memoriei afective cutureierate discret și perspicace) se naște un produs omogen autentic.

În special se degajează din evocări peisajele, ele se întîmpănesc pe retină, reveniri în timp, încărcate de nostalgie, animate de setea de a reface aievea farmecul clipei trăite, peisaje citite, scrutate, inhalate, cu alte cuvinte, absorbite prin toate simțurile, dominate de un conținut-simbol, potretul femeii mature, muza toamnei sentimentale, care l-a călăuzit în avatarurile erotice și în fazele incipi-

ente, cînd nu era conștient încă de zența acestei obsesii. O splendoare recompunere a fondului vechi sub cîntecul prezentului este descrierea popasului la Cochirleni, cu escaladarea dealului spre vii, unde culege struguri: „*Drușă era însoțit de plopi cu frunza deja rădăcină care foșneau încontinuu, deși vîntul era. Pășeam pe un pietriș galben, mă înălțam și odihnitor, care nu făcea praf. Foșeau și el cînd îl călcam în picioare și două freamăte, al pămîntului și al vîntului, se adunau undeva sus, deasupra capetelor noastre, într-o lumină grea aurul din ea, de parcă ar fi curs din icoana bizantină tîrzie: aurul trecea în roșu, seninătate în reculegere, ca în resemnare, iar mișcarea însăși în nemișcat“.*

MAI departe, din strugure pregătite pentru cules iradează mesajul către fenice iubită: „*Era greu și galben verzui, și de toate aromele pline de must ale toamnei. O frumusețe gata să treacă, dar atât de plină, de mîndră, de atragătoare. Experiența culesului era aproape seculară. Fisticit, intrusul în peisaj nu pînă la urmă motivul rușinării sale. El simte ce vine, confruntarea cu urșii amoroși. „Fapt este că la Cochirleni, între struguri, am cunoscut iar acea mea tîrzie care era arhetipul seculare bilității mele erotice. Cum să spun? În aer și în trupul pămîntului. Era în buri și în boabele încărcate de lumină, care le striveam cu încetineală voioasă, între buze, de parcă le-aș fi sărutat cu cerul gurii și le-aș fi îmbrățișat în trupul meu dinlăuntru, cu intestinelor cu pieptul“. Ca să insinueze vraja mirioasă și inefabilă a prezenței feminine aluviunile unui timp singeros, autorul solicită sprijin în afară, de pildă la un mare maestru al adolescenței, Paveze, „Numai el știuse să asemene femeia pămîntului, țărîna neagră și țărîna roșie marea și cu via; singele ei cu praful uitărilor ei cu căldura vegetalelor, privirea cu milul amar și cu pămîntul. Pe această pantă, livrescul și faptul viață filtrat prin memorie se combinate dînd întregului o notă distinctă.*

Tabloul metamorfozei interioare este împlinit prin reîntoarcerea insistentă la exercitarea unui viciu nepedepsit, lecturi zeii săi tutelari, permanent convocat fiind Malraux, Montherlant și cel ardelean, Paveze, repere în chinuitoarele expediții alpine prin care se îndreaptă el însuși spre piscurile virilității și orgoliului masculin. Salutînd avîntul de frate, zăre spirituală, recepționat de la sîntătorii favoriți, H.-R. Patapievică sârțorește de la o vîrstă timpurie pînă la arderea sa în emisfera cunoașterii; cînd încă nu se satură invadînd și scotocind noi spații ale înțelegerii abstracte, ori pînă nu cite un autor sau cite o operă literatură întregi sau vaste domenii științifice și cugetării. Nu-l sperie imenitatea, se socoate apt să dezlege orizontul rebus al universului, parcurgînd în p

DR LA ȚĂRM

lărgare alei fără sfârșit destinate asirării de cunoștințe. E și un spectacol itălităte intelectuală cursa cu obstacole, spectacol care trezește, firește, irăție.

Nu mă pot reține, ajuns la acest stadiu al analizei, să nu-l avertizez pe autor că ora unor discordanțe incluse oarecum chiar în formula aleasă. Îi semnabunăoară, dacă-mi îngăduie, două plane de care nu se păzește, se pare, deloc de dibaci. Mai întâi, narcisismul, o nație spre propulsarea eului propriu pe ecran imaginar, propulsare fără de confesiunea nu se mai încheagă. De n punct, înregistrez ca un surplus cuparea acaparatoare doar pentru o persoană, nescăpată din vedere c, așezată neîntrerupt în focarul ției. Știu prea bine că un jurnal unde și o asemenea autofixare, cu o itabilă supraveghere, clipă cu clipă, ersonajului central înfățișat. M-au at însă momentele cind, confiscat de a de a nu omite nimic din peripețiile ului spre înălțimi, autorul scapă a haturile din mină, renunță să mai ucid și sever cu el însuși. Uneori, cuinta e mai aproape, cu atît se lasă mai t în voia euforiei, încetează să mai ecte o cumpănă a echilibrului în eviierarea meritelor sale.

De tot ce se apucă izbutește; eroul alului se mișcă posedat de o năta de a testa oriunde șansele de tă și reface mereu același ritual de e în posesie a lucrurilor. Pornește matic, conspectează nenumărate firtrînge o bibliografie enormă, citește a se informeze în mai multe limbi. ncheierea etapei prealabile, care e ersată cu mare viteză (oricît de comit și anevoie accesibil pentru un proar fi dosarul care a ajuns întîmplător ctul investigației), tînrul precoce ată că a devenit prin destoinicie și ime un expert de neegalat, că a atins ta de sus. Atunci, cuprins de voluptă împăratului care decide după bunul asupra unui vast teritoriu, simte ăirea de a marca ostentativ schimba de a prefăce radical înfățișarea proații care i se cuvine. De neevitat e entul cind anunță ceremonios că, a cu el, începe o nouă eră.

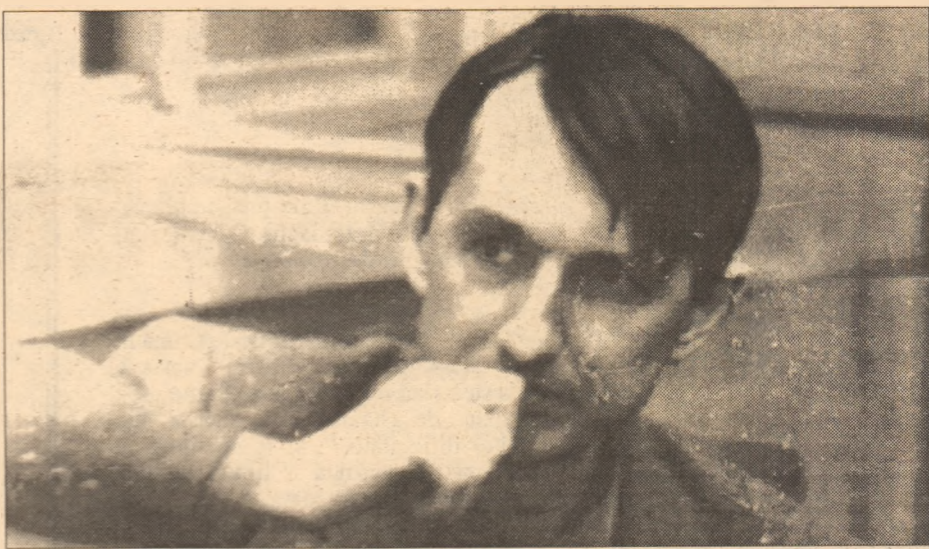
ALĂTURI de narcisism, a doua capcană este, deci, atracția expansiunii. Se reaproape aidoma în anexarea de noi uni același ciclu al cotropirii și al inerii. Sub aceste auspicii, s-a aproeroul jurnalului de teologie, poetică temă, fizică, istoria filosofiei, achiconsemnate succesiv în carte, preeni purtat de pofta de extindere, nd rolul maxim care i se pare pe ură, cel al lui Napoleon, cuceritorul bsolut. E de aceea lesne de prezis: o unde eroul jurnalului își exersează acitățile neobișnuite, se va defrișa o e, se va inaugura o epocă, se va face, un cuvînt, istorie.

Socotind evoluția lucrurilor firească,

H.-R. Patapievici nu se ferește de grandilocvență, relatează de cîteva ori cu fidelitate actul de înfigere a steagului ca prim sosit pe o culme a cugetării. Iată un extras din jurnal: „13, ianuarie, vineri, ora 17,30. Azi am descoperit, printr-o viziune panoramică totală, principiul succesiunii civilizațiilor, am înțeles unitatea celor 5000 de ani de istorie spirituală...” Cîteodată, recele calcul nu e de ajuns, se mai uzează și de alte mijloace de sfredelire a opacului pentru a se atinge miezul de foc; astfel, sub acțiunea unei halucinații, organismul extenuat de efort primește un mesaj de dincolo de real, prelung și explicit, ce conține soluția după care tînjea, ca în convorbirea purtată în vis cu Anaxagora. „*Ideea nașterii și dezvoltării conștiinței, ca și schimbarea subiectului ca sens al istoriei sunt gînduri pe care nu le-am găsit formulate în chip explicit la alți autori. Legea pe care am numit-o realisatio pare a fi fost pînă acum numită într-un singur loc sub numele de spatialisatio, în cartea lui Le Goff despre purgatoriu*”. Mai sînt nou botezate, într-o cavalcadă de metamorfoze, alte diferite departamente și categorii ale cunoașterii.

SE distinge un impuls ciudat, care amintește parcă ambiția maniacală care a împins la intervale pe filosofi de seamă români (Blaga, Noica) să rescrie ceea ce au învățat și stăpînit magistral. Nu i-a satisfăcut ipostaza de a acumula o știință creată de somități universale și de a introduce parțiale inovări pe parcele, ei au aspirat la mult mai mult. Nu se putea să-i mulțumească decît ocazia de a modifica radical reprezentarea a ceea ce se știe, întemeind ceva cu totul inedit, dînd porecle lucrurilor care se subordonau în acest chip voinței lor, efectuînd alte repartizări în imperiul spiritului. Însă, cită deziluzie!, fructul unei cazne de decenii nu a găsit imediat recunoașterea meritată. De ce? Și pentru că româna nu este o limbă de circulație, pătrunsă în uz internațional (circumstanțele vitrege, nedrepte au mai fost adesea reclamate în publicistică), poate și din alte pricini. Acum, un proaspăt pretendent la un titlu de glorie repetă tentativa, hotărît să nu lase nimic în urmă cum a fost pînă la el, raportînd cu mîndrie cititorilor că are acasă contribuții fundamentale, un număr de tratate asupra variatelor domenii ale cugetului elaborate, în curs de editare sau finisate pentru tipar.

Nu procedez corect, deschizînd o polemică fără să respect obiceiurile în vigoare. S-ar fi cerut să indic precis, dacă doresc să mă înalț la nivelul controverselor declanșate, segmentul unde se strecoară eventual un hiatus în demonstrația autorului, să aduc contraexpertize, dovezii în sprijinul contestațiilor. Evit, însă, premeditat rigorile duelului verbal, fiind conștient că săvîrșesc un păcat. Mă apăr, însă, demarcînd cadrul de dialog. Întîi de toate, natura acestei intervenții presupune un spațiu îngăduit în paginile unei reviste, care nu incurajează nuan-

H.-R. Patapievici

țările și divagația, deși și ea ar putea îmbogăți orizontul dezbaterii. Se sacrifică repede detaliile în favoarea esențialului. Apoi, însuși autorul dă, uneori, un exemplu de neurmat cînd nu-și divulgă în volumele de față conceptele pînă la capăt, îngăduind doar unor fragmente, și ele abreviate, retezate, să iasă la lumina zilei, avertizînd însă de o sumedenie de caiete groase, pe care intenționează să le predea abia mai tîrziu spre publicare. Evident, nimeni nu ajunge încă la miezul revelațiilor revoluționare. Rămîne deocamdată ascunsă viziunea integrală asupra universului, sîntem preveniți doar că, în manuscrise ferite încă de ochi curioși, sînt prezentate extensiv tezele despre „*schimbarea subiectului ca sens al istoriei*”, precum și despre cum „*în mod constant spiritul se naște în Orient și se maturizează în Occident*”, căci „*niciodată Occidentul spiritual nu a putut cuceri Orientul barbar*”. Destul de multe alte sugestii capitale, care capătă originale etichetări, așteaptă momentul tergiversat al etalării.

În sfîrșit, recunosc cu umilință că nu-l pot verifica pe autor în toate escapadele spiritului pe care le propune, deoarece într-o serie de compartimente inspectate de el nu mă consider un specialist, calificat să valideze exactitatea unui demers, să controleze justetea unor revizii. Ducînd povara acestei infirmități, mă restrîng la aspecte mai bine cunoscute. Pe o circumferință limitată mă încumet și eu, dintr-o perspectivă mai modestă, să încerc să rectific cîte o exagerare, să circumscriu o incongruență. Oricît de departe merge înzestrarea de cugetător a lui H.-R.Patapievici (și nu mă simt stînjinit să afirm, încă o dată, că ea este excepțională), siguranța de sine îi joacă uneori renghiuri neplăcute. Culeg cîteva mostre de acest gen.

E plastică și memorabilă diagnoza romanului rus, dar ea conține și o simplificare răuvoitoare: „*Terapeutica sufletească rusă, în care ea îl iubește pe el, dar se culcă cu altul, iar el o detestă căutîndu-i în același timp prezența ca un sclav fascinat de servitutea sa, încercînd să o violeze pentru ca mai apoi să i se roage ca unei icoane, amîndoi comportîndu-se ca niște energumeni scăpați din cămașa de forță, pentru ca în cele din urmă să se prosterneze buimac în fața Evangheliei, ei bine, mărturisesc că această practică a interiorității îmi produce dezgust*”. Ironia nu-și prea atinge aici țelul, deoarece și capodoperele lui Dostoievski (*Idiotul*, *Frații Karamazov*, *Crimă și pedeapsă*) se înscriu în schema ridiculizată și acest mărunt detaliu, neprevăzut poate, anulează dintr-odată efectul batjocurei.

Am mai zăbovit asupra verdictului grăbit și cam superficial prin care este îngropat Karl Marx. Subliniez de astă dată că, în cele cîteva file în care autorul încheie socotelile cu teoria omului cu barbă, el aglomerează epitetele de desconsiderare: că e un laș, că s-a culcat cu servitoarea, că a suferit de boli penibile. Esența marxismului? „*O exacerbată și nudă voință de putere, în numele puterii înseși, prin eliminarea oricărui alibi al valorilor sau al transcendenței*” sau „*El părea să ofere, cui îi stăpînea conceptele (nu raționamentele!) accesul în împărăția posesiei mijloacelor de violență...*” Admit că există un temei serios în critica neîndurătoare, însă ea omite totodată o altă componentă: setea de dreptate care a animat pe mulți aderenți, probabil și pe întemeietorul doctrinei, indiferent de faptul că timpul a dezvelit crudul ade-văr că, în mare parte, ea a fost o himeră.

Prea ușor se acordă, pe ici pe colo, note rele, se confecționează edicte de ostracizare. În cazurile respective, data fiind reputația victimelor, s-ar fi impus o evaluare răbdătoare și scrupuloasă. O pildă de execuție pripită: „*Cum am arătat, însă, definiția credinței implică și eșecul ei (fapt despre care a vorbit cu destulă prolixitate Kierkegaard)*”. Marx - acest burghez ros de resentimente, unele datorate hemoroizilor? Kierkegaard - prolix? Lista de excomunicări se deapănă derutant.

SPLENDID e însă imnul dedicat rațiunii, căreia H.-R. Patapievici i se închină ca un valet credincios: „*nu pot asimila decît raționalele; altfel spus, organismul meu mestecă întotdeauna pe îndelete hrana care i se oferă, iar aceste mandibule cu măcinare inexorabilă, de pietre de moară, sunt inteligența și spiritul*”. Ceea ce nu contravine unei structuri de mistic, cu care face casă bună, fiindcă planurile nu se întîlnesc. Ambivalența interioară e intuită prodigios. Se desenează însă zone de unde mintea, cu glaciala ei impotență, este izgonită. Pentru autor, care cultivă în taină lirica, ea se oficiază ca o rugă: „*Eu sînt poet... am fost ales să primesc prezența Zeului în mine, atunci cînd Zeul binevoiește*” și „*Poezia este o liturghie, iar a fi poet este un sacerdoțiu, de care sîntem nevrednici*”.

M-am avîntat în larg, la distanță apreciabilă de țărmul din *Politice*, loc unde stilul e mai funcțional, determinat de urgența polemicii imediate și unde diversitatea în exteriorizare e mai puțin căutată. Ceea ce nu face de prisos discuția, căci o serie de observații se mențin, cred, și pe acest teren valabile.

Manual de gânduri care liniștesc

IARĂȘI cred că argumentul cel mai solid adus în sprijinul iubirii este familia. Într-o locuință (într-o casă, mai bine spus) nu te poți simți în largul tău, întreg, nu te poți regăsi, decât dacă lucrurile tale se amestecă cu cele ale femeii tale și cu cele ale copilului tău: pe o carte să stea aruncată neglijent și molatecă o eșarfă, pe brațul fotoliului, în care îți place să te odihnești citeva clipe înainte de cină, să regăsești un fir lung de păr blond, un umeraș cu o rochie albastră de mătase să stea atînat de unul dintre rafturile bibliotecii, mirosul de cartofi copti să se amestece (conjuge) cu zgomotul făcut de mașinuța de poliție cu care se joacă fiul tău, pachetul de țigări lingă o brățară adusă ei tocmai din bătrîna Asie; în baie, o!, universul atît de emoționant al băii: aparatul de ras lingă trusa de machiat, cele trei periute - a ta (albastră sau verde), a ei (roșie, roz sau galbenă), a micuțului (multicoloră), apoi prosoapele atîmate de cuier și unul veșnic aruncat într-un loc mai ascuns, deodorantul tău - un tub de culoare închisă, lingă al ei colorat viu, apoi agrafe imprăștiate pe etajera de sub oglinda de deasupra chiuvetei, creme și citeva tuburi cu pastă de dinți, un inel de argint cu piatră neagră lingă pămătuful nu foarte bine clătît, în dreapta lui se odihnește un indian de plastic uitat acolo de puștiul care s-a jucat cu el duminică în baia plină de spumă aromată.

Armonia acestor dezordini personale este sublimă. Și este o crimă să faci ordine în această fericită construcție, așa cum uneori este o fărâdelege să faci ordine în viața femeii tale sau în copilăria fiului tău. Deseori mulți dintre bărbați, încearcă mereu, în felul acesta, harnici și ordonați, să-și distrugă femeia și copiii.

Trebuie să ajungi pînă acolo încît să vrei ca ei (femeia și copilul tău) să fie parte din tine, așa cum parte din tine sint ficatul tău, plămîinii tăi, stomacul tău.

Femeia ta trebuie să facă parte dintre acele femei luminoase pe care nu ai cum să nu le vezi.

Femeia este contractul lui Dumnezeu cu bărbatul.

Voința și onoarea sint același lucru.

Așa cum un lucru aflat prea tirziu aduce cu sine impresii false, deseori fericirea nu ne-o putem clădi decât pe nimjcurile rostite sau trăite în tinerețe.

În perioada de junețe a vieții fericirea are o asemenea ampoare încît ea poate ocupa stări de spirit negative sau chiar opuse ei, poți întîlni tineri care trăiesc fericirea de-a suferi, fericirea/voluptate de-a fi asupriți, înșelați, trădați.

Multe dintre cele mai nobile și minunate lucruri (pentru ca să ajungă la stadiul la care sint) au trebuit să sufere o constrîngere în perioada lor de început, în tinerețea lor.

Este pe cît de stupid, pe atît de superb adolescentul care spune cam așa: „Am mulți prieteni foarte buni și o fată cu care din cînd în cînd ies la discotecă“, este admirabilă această următoare dorință imberbă care a apărut în mințea mea pe la optsprezece ani: un grup de prieteni aș vrea să fie țara asta.

Uneori sintem mai umani cînd visăm.

La bătrînețe fericirea apare doar în urma unei bucurii mari cu tenta de a se

permanentiza, în urma unei împliniri. La bătrînețe o dezamăgire poate deveni o dezamăgire dușmănoasă.

DINTOTDEAUNA, și înainte și după Hristos, pînă în zilele noastre, vorbele acestea s-au tot spus: „este foarte greu în ziua de astăzi, trebuie să faci față atîtor dificultăți...“, și se continua cu melancolia veșnică a ființei umane: „nu mai este ca altădată...“

Această perpetuă nemulțumire a omului și credința lui că trecutul este permanent superior prezentului sau viitorului („stai să vezi ce o să ne mai aștepte...“) este falsă și indică invariabil indivizii slabi, bolnavi, nesemnificativi, indolenți, un soi de umplutură leneșă a lumii, o garnitură uneori necesară (sint munci care numai de către ei pot fi făcute) dar nu suficientă sau obligatorie.

Împotriva harțuiei mentalității lor trebuie să le accepți existența așa cum două animale, după ce se privesc, un timp, se recunosc, își întorc apoi indifferente spatele, pasc în continuare sau își văd de drum; își acceptă astfel existența ca pe un fapt de la sine înțeles, venit de la Dumnezeu.

Nu trebuie uitat că așa cum un lucru de nimic poate să răvășească totul în jur, să răpună o ordine, să distrugă un conținut, tot așa un singur cuvînt poate așeza toate lucrurile în buna lor armonie, le poate organiza în firescul lor curat și divin.

Tot ceea ce ne înconjoară ne dă încredere și se îngrijește de noi, pentru viața aceasta și pentru cea de dincolo de ea. Să ne gîndim așa: apa, oceanele, mările sint părinții a tot ce este viu, pămîntul este grovarul a tot ceea ce a fost viu. Ca dovadă apa te leagănă (îți cîntă un cîntec de leagăn ca un părinte blind), pămîntul te avertizează, te pune să trudești, să te aduni de pe drumurile lui, te amenință cînd se cuvine, te epuizează, apoi te îmbătrînește frumos, te aduce cu picioarele pe pămînt.

Ar fi minunat dacă am putea face ca răul să fie parte din ceremonia unui bine. Să calculăm și să prevedem faptele rele în așa fel încît să le putem recupera în slujba binelui și să le introducem (adauga) în ritualul binelui.

Manual de gânduri care neliniștesc

IN ZIUA de astăzi oamenii sint purtați, în spiritul unor ideale moderne și novatoare, de la simplu la complicat. Eu încerc să-i fac să străbată traseul invers: de la complicații la lucrurile simple. Mă străduiesc să le provoc întîmplări obișnuite, la care să se gîndească cu plăcere în vreo duminică obișnuită de-a lor. Eu imi doresc să fiu pe înțelesul celor mai mulți.

Dar o privire în gol e greu de trezit.

Oamenii respectă lucrurile pe care nu le pricep și își stimează semenii pe care nu-i înțeleg. De aceea uneori aș vrea să fiu un individ atît de neînsemnat încît ei să se simtă singuri în prezența mea; sau atît de important încît ei, iarăși, să se simtă singuri în prezența mea.

Am înțeles că deseori buna-cuviință trebuie să-și lase locul privilegiat fermității. Și de aceea eu cred în această cale de scăpare: simplifică-ți oricare dintre nevoințe, dar nu și pe acelea ale inimii tale.

Doar că așa cum nici o complicație nu vine de una singură, tot așa o cale

Ilinca DOBRESCU

În libertatea căderii

Lucrurile căpătau o întorsătură amară
Vreau să spun se-ntâmplă să stăm ceasuri în șir
Cu ochii pironiți deasupra unei lumi alcătuită din absente
În rest căram gălețile cu spaime fără măcar să cântăm
Eram aruncați rînd pe rînd în fântână
Cădeam cu spatele, vedeam doar ce lăsam în urmă
(Fereastra de lumină tot mai mică)
Paradisul pe care-l pierdeam puțin câte puțin
Era o cădere teribil de lentă, apele se învolburau treptat
(În orice caz era insuportabil)
În clipa Nașterii aveam Totul
Seve fierbinti treceau prin noi
Numele noastre fremătau de ecouri
Dar își pierdeau înțelesul în Libertatea căderii
Cînd întovărășiți doar de absente
Sfînteam curbura amară a lucrurilor
Scăldându-ne în ape tot mai negre
Orbecînd prin ape tot mai reci...
Și-n cele din urmă scuipînd printre dinți
Un Rest de întrebare fără răspuns.

de scăpare nu înseamnă nicum libertatea.

Tot ceea ce este în afara firescului ne este fatal.

TE GRĂBEȘTI să întîlnești, să întîmpini pe cineva drag la gară, la aeroport, la autogară, pe o stradă sau în piața orașului, la monument, și atunci te agiți, le faci pe toate celelalte, care-ți sint în sarcină, în fugă, ca nu cu va să întîrzi la întîlnire, să pari lipsit de politețe sau de bun-simț (sau, și mai grav: ca nu cumva întîrzierea să fie interpretată nedorît), te grăbești, amîni alte întîlniri/întrevederi, îi rogi pe prieteni să te ajute în probleme pe care tu le ai de rezolvat pînă la ora aceea, le pasezi din obligațiile tale profesionale (poate de familie), amîni pentru alte zile ale săptămîinii, lunii, sau poate pe alți ani anumite lucruri pe care le puteai face astăzi - ai impresia că ți-ar putea lua prea mult timp, mai mult: începi să crezi că toate acestea nici măcar nu sint atît de importante cum credeai acum citeva minute, înainte să ți se spună, la telefon, că trebuie să-l întîmpini la gară/aeroport/autogară/ etc. pe acel cineva drag, iei un taxi pînă acasă, reții o masă pentru diseară la un anumit restaurant, faci o baie, îmbraci un costum, nu-ți place, îl schimbi cu altul, pînă la urmă te hotărăști la pantalon și sacou, pantofii sint o problemă, cămașa altă problemă, cu cravată sau fără? (dacă îți pui cravată: care?), dai un telefon după un alt taxi, la toate firmele sună ocupat, e simbată seara, ieși în stradă foarte grăbit (atenție: tot ast timp te uiți fanatic la ceas, nu care cumva să întîrzi), în stradă e vînt, plouă sau ninge, nu mai ai răbdare să stai să aștepți, rogi un vecin să te transporte cu mașina lui personală, jenat îl rogi să ocolească pînă la o anumită florărie, el bombănind îți spune „M-da, vecine, nici o problemă... (tu nu suporti să ți se spună „vecine“ și nici formula „nici o problemă“, dar acum taci mîlc, înghiți în sec, mai mult zîmbești prietenos omului acesta care de-o viață îți este antipatic), ajungi la florărie, cobori, cite flori să iei, de care? („soferul“ își aprinde o țigare chipurile indiferent - de fapt nervos: nici el nu te suferă pe tine), cumperi florile, te urci grăbit în mașină, vî continuuți traseul înspre gară, autogară, aeroport sau strada cu pricina, te gîndești că alegerea numărului și felului de flori nu a fost deloc

reușită, ești din ce în ce mai nervos, mai impacientat, descoperi și o pată pe sacou care te indispune și mai dihai, și ajungi.

Cobori, îi mulțumești vecinului cu un zîmbet de falsitatea căruia speri ca el să nu-și dea seama și alergi la locul întîlnirii. Te uiți la ceas. Ai ajuns cu 30, sau cu 45, sau cu o oră mai devreme.

Ai timp să te gîndești la tot ce ai făcut.

Îți dai deodată seama că faptul că tu ai ajuns cu 30, sau cu 45, sau cu o oră mai devreme este mult mai grav decît dacă acea persoană dragă, care ți-a dat întîlnirea, ar fi întîrziat sau nu ar mai fi venit deloc.

Ești brusc conștient de efortul și compromisurile tale și în același timp începi să-l evaluezi pe cel așteptat. Pui totul în balanță. Concluzia: ești un imbecil.

Te mai gîndești: așa cum viciul (destrăbălarea, de pildă) degradează unele femei, pe altele le poate face mai atrăgătoare, uneori le poate chiar inno-bila.

Te mai gîndești și la tulburarea pe care o simți cînd te afli gol în fața cuiva (anume).

Îți spui că trebuie să privești lucrurile și oamenii așa cum privești un tablou: doar cînd ești în dreptul lui.

Începi să înțelegi că siguranța de sine, îndrăzneala, chiar uneori obraznicia sint printre puținele lucruri care îți dau un aer grav, temerar, credibil, un aer solar.

Ai o gramadă de timp la dispoziție. Ai ajuns prea devreme, mult prea devreme la locul acestei fapte încît să nu începi să te suspectezi. Rememorezi citeva dintre greșelile pe care le-ai făcut pînă la vîrsta ta; greșeli inadmisibile.

Cît de bine le stă unora mulțumirea de sine, și cît de scîrbos le șade altora - îți spui.

Îți mai spui: nimic nu este mai dezgustător decît faptul că o jumătate de adevăr poate fi mai dură decît adevărul întreg; tot așa cum nimic nu poate fi mai dezgustător decît o femeie citind rezultatele tragerii loto-pronosport.

Este nevoie să știi ce fel de om îți trebuie alături și cum se cuvine ca tu să fii alături de el.

— fragmente —

FARSA

NU AVEAM decât să mă imaginez la propria mea înmormântare pentru a avea raportul exact al acestor două femei în viața mea. De fapt ce i se va cuveni fiecareia după moarte. Iată că mă și vedeam ca pe un colet împărțit. Aveam însă nevoie de tot acel tablou hilar lugubru pentru vanitatea mea. Gilda deci, soție legitimă înconjurată de cei doi copii ai noștri așa normal reușiți cum sunt ei, copleșită de durere la capul catafalcului, totuși mândră și teapănă că e eroina principală, în sfârșit în centrul atenției, printre lumânări și covrigi și batiste și tot dichisul ortodox de un patetic baroc care îi face până și pe cerșetorii bisericii să plângă de fiecare dată acoperiții de corul improvizat de voci sfâșietoare.

Ar primi demnă condoleanțe și ar etala figura modestă de doamnă, intelectuală controlată confruntată și cu această dramă, și ea parte din viață, moment tragic dar depășibil prin decența de a te gândi la responsabilitățile ulterioare ce îi revin ca mamă și distinsă văduvă aparținând nici măcar clasei mijlocii care oricum, dacă există, nu e pentru intelectuali. Și Tana într-un colț, foarte departe de mine, neîndrăznind nici să ridice privirea, nici să înainteze, cât mai ștearsă, mai retrasă, mai neluată în seamă, în ciuda palăriei negre și a ochelarilor negri și a șalului negru care îi stau atât de bine încât par încă o insultă adusă onorabilei mele soții care ar ști sau nu că mi-a fost amantă, n-ar mai avea nici o importanță. Și ea la fel de prăbușită, în tinerețea ei însă, o prăbușire subtilă și înaltă, capabilă, în ciuda locului secundar în arhitectura ceremoniei, să atragă priviri lăcomie ori sfidătoare, ironice ori îngăduitoare, în cel mai rău caz condamnabile din partea celor care ar fi știut ceva despre noi doi. Firește că sufăr jenant la gândul că ar putea fi amândouă în biserica de cartier, fiecare regretând altceva și un altul pe care nici una dintre ele nu și l-a putut închipui în viața dublă cu cealaltă.

Și nu pot să neg că orgoliul îmi e deja satisfăcut, numai imaginându-mi disputa surdă a celor două femei, mai mult sau mai puțin îndurerate, dar obligate să facă fața acelei realități neașteptate și capitale - moartea mea care dintr-odată ar răsturna ordinea, discutabilă, firește, dar cel puțin formală a vieții lor.

Dacă Tana ar fi vrut poate să evite acele momente mai mult stânjenitoare ale prezenței la ceremonie, Gilda n-ar scăpa pentru nimic spectacolul soției în negru în fața căreia se apleacă frunți, se scot palării, se strâng incurajator și solidări mâini, se întorc toate privirile compătimitoare și puțin admirative pentru curajul ei de a trece și prin asta, după ce toată viața a fost alături de mine, fericită sau nu, dar statornică. Iar ea ar fi imediat conștientă de postura eroinei, moartea mea ar fi încă un sacrificiu prin care trece, de data aceasta învingătoare mai departe, cocoloșindu-mi memoria prin povestiri mistificate despre un suflet ales și un caracter aparte, cu micile lui scăpări și imperfecțiuni, dar oricum soț și tată devotat cum aveam să citesc în ferparul impecabil dat în „România liberă”. Sigur, până la urmă dispariția mea i-ar accentua martiriul, printr-o leafă mai puțin în casă și grija copiilor încă neașezați care i-ar reveni în exclusivitate și cărora le-ar face față cu trăsături eroice din literatura clasică pe tema femeii singure cu datorii ce nu se uită. Și-ar asuma amintirea unei căsătorii fericite, a unui bărbat deosebit ușurat de anii chinuitori ai bătrâneții în cuplu, realitate imprevizibilă, plicticoasă ori enervantă, hidoasă prin neputință și boală, încât ar lua partea bună a morții mele, mai bine că n-am prins degradarea trupului, decrepitudinea și senilitatea, umilința și grotescul bătrâneții pe care unii sunt nevoiți să o suporte în așteptarea eliberării veșnice dintr-o

condiție care numai viață nu mai e. Ar mai regreta poate că n-am apucat să-mi văd nepoții, mi-ar aduna hainele în cutii de carton și le-ar depozita în debara, cu inima strânsă și chiar cu sinceră compasiune, fie că pe unele n-am apucat să le port, fie că n-am prea avut multe și din nou aş ieși favorabil în amintirile ei, nu puneam preț pe lucruri, asumându-mi de fiecare dată un loc secundar în nevoile materiale, aveam eu alte păcate și oare câte mi-a cunoscut Gilda de fapt, oare e adevărat că am avut o legătură cu fata unui scriitor cum i-a sugerat o colegă, să fi fost eu capabil de atâta cabotism și farsă, atât de nemilos și josnic să fi fost eu, după tot ce a făcut ea pentru mine?! Din fericire Gilda are o vanitate nemăsurată, încât gândul va fi imediat împărțat, n-ar suporta nici câteva secunde o realitate umilitoare, cum toată viața a fost mai preocupată de imaginea ei în ochii celorlalți decât de ceea ce i se întâmpla cu adevărat. Sigur, nu trebuie să forțez prea mult, toate raționamentele mele rămân valabile doar dacă Gilda nu știe de aventura mea extraconjugală sau dacă nu crede ceea ce vreun binevoitor sau vreo apropiată cu bune intenții i-ar fi spus-o ca pe o bătăfără importantă. Deși mă tem că reacția Gildei în caz că ar banui relația mea cu Tana ar fi dintre cele mai firești. Ar refuza să creadă. Nu pentru că ar avea încredere în mine, în bruma de onestitate sau în corectitudinea mea jucată, ci pentru a se pune ea la adăpost de compătimirile sau, mai știi, de conspirația celor din jur împotriva ei. E posibil ca *lumea*, cea pentru care trăiește Gilda, pentru care se străduiește să aibă o imagine triumfătoare, *lumea* care contează exclusiv în raporturile ei cu universul să mă încurajeze tacit, să se bucure chiar de escapada mea, să mă invidieze chiar pentru nebunia asta avută târziu și să mă protejeze de posesiunea nevastei acceptându-mă cu Tana cu tot, ceea ce pentru Gilda ar fi cu adevărat sfârșitul. Nu suferința ei contează ci umilința, orgoliul ingenunchiat, nu pe mine m-ar plânge ea, ci propria ei înfrângere. Nu știu cum s-ar derula momentele înmormântării în acest caz, deși nu prevăd reacții violente ale nevastei-mi la intrarea Tanei în biserică, grație prezenței celorlalți cărora trebuie să le lase impresia demnității și să le spulbere bănuiele. Ar ignora-o. N-ar lăsa-o însă să ia parte la micile ceremonii care se fac doar cu cei apropiați, ar trata-o ca pe un obiect mai degrabă, decât ca pe o străină sau o intrusă. Iar pe mine m-ar disprețui așa mort cum aş fi, fericită că doar așa de fapt mă poate avea doar pentru ea. Ar domina adunarea cu lacrimi reținute considerând însă că mi-am meritat soarta, ticălos cum am fost, înșelând-o, desigur neapărat la insistențele Tanei. Căci aici e problema Gildei. Ar accepta până și o legătură dacă eu aş fi cel sedus, iubit, violat, victima vreunei obsedate, forțat să mă culc cu vreo nebună care a pus ochii pe mine. Important e să nu o iubesc eu, să nu o doresc eu, să nu fac eu pașii de cucerire, situație imposibilă din punctul de vedere al Gildei, odată ce ea este instaurată ca soție, are acte, mă are în posesie, de aici încolo lucrurile sunt clare, sentimentele aruncate, eu pot face greșeli, pot avea aventuri dar de iubit n-o pot iubi decât pe ea. Tana deci n-ar clătina prea mult ordinea stabilită de Gilda, așa că poate veni la înmormântare, treaba ei, în urma convoiului se va afla doar Gilda, copiii, colegii de la editură și ceva rude care au mai rămas, la parastas la fel, va trona ca inima de soție distrusă toată mascarada de pomeni. În plus moartea mea i-ar oferi ieșirea dintr-o situație imposibilă, în care se tot vorbea de o altă femeie în viața mea, lucru absurd din perspectiva Gildei decisa cu mulți ani în urmă să nu mă împartă, să nu mă dea, dar și eventualitatea că eu aş dori să plec sau să aleg

altceva era exclusă din viziunea ei asupra căsniciei. Că s-ar putea la un moment dat să deraieze, să-mi placă altceva sau altceva sau pur și simplu să nu-mi mai placă ea, să nu mai vreau, să obosesc, să innebunesc, iată, la bătrânețe, nici nu putea fi vorba, odată ce ea era cea sacrificată mereu, avea eternitatea în sânge, un munte de răbdare și tenacitate de a mă păstra doar pentru ea, al ei, indiferent de timp și vârstă, ignorând că pe lume sunt tentații, erori, femei și multe alte capcane pentru spirit, fie că e vorba de profesie sau de pasiuni aberante. Sigur că am incurajat-o să ajungă la o așa siguranță de sine, prin lășitatea mea în fața surprizelor, prin indiferența afișată cu o superioritate falsă, prin refuz al aventurii din comoditate, prin mediocritatea mea care îmi dă un aer stabil, casnic ce poate fi ușor confundat cu seriozitatea. Îngrozitor este însă că vorbesc doar despre Gilda când de fapt mă preocupă Tana, că mă gândesc și analizez paranoic reacțiile Gildei la înmormântare când grija mea este cum ar arăta Tana, cât ar suferi ea, nu după mine, ci din cauza mea. Ceea ce ar putea însemna că Gilda e și de data asta o câștigătoare, ne-a invins pe amândoi, s-a instaurat și își va revendica la nesfârșit drepturile asupra mea.

PROFUND indispus de tabloul ratat al înmormântării, m-am aruncat în autobuzul 331 descoperind că mă simt bine, m-am prins cu un gest oarecum vioi și tineresc de bara de deasupra și chiar am înfruntat privirile aparent admirative ale unei doamne cam de vârstă mea care probabil se gândea că îmbătrânim diferit, bărbații peste cincizeci de ani mimează forța, sunt de altfel mai puțin consumați decât ele care ne cară pe umeri casa, copiii, plasele cu alimente, frigul și primitivismul vieții, care ne suportă, ne iubesc și ne păstrează cu trufie olimpică. Mi s-a părut, sau respectabila doamnă mi-a scăpat un cot enervat în aglomerația obișnuită a autobuzului, un gest arțagos la adresa indiferenței mele pe care ea ar fi înregistrat-o ca pe o seninătate în fața greutăților vieții, așa sportiv și plin de energie cum i-am părut în saltul meu pe treptele mașinii. Am privit-o și mi s-a părut că are ceva din reproșurile tacite ale Gildei, sclipirea aceea în ochi puțin răutăcioasă când îmi cumpăram o haină nouă în care arătam bine, mai tânăr, ori răceala când îmi apărea un articol în vreo revistă și primeam un telefon de felicitare de la vreun profesor ori scriitor interesat în fenomenul respectiv. Sigur avea ceva din atitudinea Gildei în fața lucrurilor care contraziceau ordinea imaginată de ea, aş fi putut să jur că femeia din autobuz e în mod obișnuit posesiva și geloasă, gata să se simtă jignită de orice salt vioi, al unui bărbat care se simte în formă, pe treptele autobuzului, ignorând drama de fiecare zi a semenelor lui trecute înainte de vreme, acrite dar atât de pricepute în a-și transforma oboseala în virtute.

Să fiu oare atât de obsedat de Gilda încât nu mai ajunge că îmi ocupă gândurile, că fură locul Tanei secundă cu secundă, acum îi găsesc asemănări și în femeile din autobuz, din parc, din magazine ori sentimentul meu de culpabilitate că o înșel o face și mai puternică, teama să nu o rănesc se întoarce împotriva mea asediindu-mă cu tot felul de complexe și spaime?! Îmi întorc privirea de la femeia din autobuz care acum mă privește ușor disprețuitor, ușor mustrător, și mă uit prin fereastra murdă fără să înregistrez nimic, crispat și încordat. Mi-e frică de Gilda. Cred că asta e, mi-e frică de ea. Mai mult de scenele de care ar fi capabilă dacă ar afla de legătura mea cu Tana. De aici obsesia. Căsniciile începute din amor, sfârșesc în frică, am citit asta undeva. O și văd amenințând

cu sinuciderea, cu drama pe care le-aș provoca-o copiilor ori, mai rău, cu încăpățănarea de a nu ceda nimic, niciodată. Din fericire cobor. Cumpăr câteva ziare de la chioșcul din colț. Găsesc ușa liftului blocată. Urc mai puțin sprinten cele trei etaje, nu-mi caut cheia, Gilda ar trebui să fie acasă. Și e. Îmi deschide cu un șorț de bucătărie în mână stângă, semn că tocmai a terminat de pregătit cina. Miroase bine, a cartofi la cuptor. Îmi las manuscrisele și ziarele pe masa din hol. Copiii n-au ajuns încă. Vom mânca singuri în bucătăria mică și vom povesti fiecare ce-am mai făcut peste zi. Îi voi povesti totul cu lux de amănunte, alt simptom al fricii, îi voi da toate detaliile pe care mi le va cere, mereu vinovat că ceva nu pot de fapt să-i spun. Ceva ce ar ucide-o. Gilda e atât de liniștită încât pare tristă. Îmi las haina în sufragerie, mă spăl pe mâini și vin. E cald în bucătărie. Nu mă privește, ocupată să scoată vasul din cuptor. Aranjează farfuriile, tot. Ma pregatesc să încep viața în doi. Gilda mi-o ia înainte.

- A sunat Tana.

Rămân cu o manșetă ridicată și nu mai știu dacă e cazul să o îndoi și pe cealaltă.

- Aici? mă aud întrebând în panică.

- Aici. De ce? Dacă nu te-a mai găsit la editură...

- Și?

Nu știu încă ce ton să adopt. Mi se pune un nod în gât și mă tem că Gilda să nu observe încurcătura.

Pune trei linguri de cartofi în farfuria mea și mi-o întinde calmă, relaxată, puțin tristă sau mi se pare mie. Cât știe? Ce știe? Nu suport stările tensionate și nu știu să mă comport în fața pericolilor.

- Spunea că nu mai vine la întâlnire.

- Ce întâlnire? aproape strig.

- La editură. Pentru carte.

Totul egal, măsurat, spuse ca pentru a nu mă enerva, ritmic, cât se poate de clar.

- A! răsflu ușurat și neatent, mă fac că mi-e foame și că abia aștept să mă năpustesc pe cartofii crocanți.

- Se duce la o înmormântare.

Rămân cu primii cartofi în furculiță și o privesc implorativ.

- I-a murit un prieten. Știi cum e în cazuri de-astea.

- Știu.

Înclin capul marcat de întâmplarea neplăcută prin care trece Tana și contînu-i să iau în furculiță cartofi mulți deodată fără să o scap din ochi pe Gilda care se așază lângă mine, își îndreaptă spatele în semn de oboseală și durere de oase, mă privește neatent și scapă furculița în farfurie. Pe fondul de încordare zgometul mă face să tresar disperat, gest imprudent care mă aduce în pragul nebuniei.

Gilda mă privește vinovată, scuizându-se parcă și în ochii ei nu văd decât un fel de resemnare înțeleaptă după o zi ca oricare alta în care a muncit mult, și-a făcut firească datoria. Iar acum aproape că îmi zâmbeste privind cum înfulec dezordonat felul meu preferat de mâncare.

Se poate încerca și cu dinamită

CINE n-a avut tristul privilegiu de a vedea cum arată acum platoul pe care, până nu demult, se înălța *Coloana fără sfârșit*, nu va putea aproxima prin nici un efort de imaginație alcătuirea științifico-fantastică de la fața locului. Neprevenit, după un contact sumar cu gardul de tablă și cu paza militarizată, dar și cu salba de cazemate și cu enormele structuri spațiale care se ivesc din chiar mijlocul țărului, ai tentația de a crede că te afli într-un fel de Baikonur carpatin, în plină ceremonie a numărării inverse. Și, de fapt, acesta este chiar adevărul. Prin secretomania întregii acțiuni, prin împărțirea acesteia într-un segment ezoteric, destinat vulgului, cu spectacole ca la Ziua recoltei, discursuri brinzovenesti și cu toată gama de voioșii agreste, și într-unul grav, esoteric, destinat în exclusivitate corului de inițiați dirijat de Radu Varia, dar și prin alcătuirea propriu-zisă a ocolului de tablă, privitorul este trimis direct către ideea de cosmodrom. Dar și fără cosmodrom, număratoarea inversă de la Tirgu-Jiu este una dintre cele mai crude realități ale patrimoniului nostru cultural. Începută cu șaptesprezece, numărul ultimului modul, ea a continuat până totul a devenit zero, adică neant. Ca semn al acestei teribile aritmetici și poate chiar ca stil funerar, ca argument al unei pioase aducerii aminte, a rămas doar miezul metalic, structura de rezistență a Coloanei, de atâtea ori încercată de forțe mecanice sau de simple adversități și dușmăanii, dar niciodată, până acum, înfrântă. Abandonat din toamnă și până în acest moment (31 martie 1997, d.H.) tuturor intemperțiilor, pe care clima temperat-continentală are grijă să le administreze profesionist, acest miez se încăpățânează să arate suspect de bine în pofida încercărilor de a se demonstra contrariu. Mai întâi, rugina de la baza lui, care a fost prezentată de către Varia et Comp. în cantități demne de capacitatea unui furnal, este un strat staționar, și după simpla privire gospodărească, dar și după opinia avizată a unor specialiști în domeniu. În al doilea rând, cu excepția celor 50-60 cm de la bază, miezul metalic păstrează încă, pe o suprafață de 60-70%, pelicula inițială de miniu de plumb, ceea ce se spune foarte mult despre starea sa. În aceste condiții, faptul că demontarea a fost dusă, totuși, până la capăt, și asta în pragul iernii, nu poate avea decît două explicații practice și una politică.

Prima explicație practică s-ar rezuma la intenția tacită de a se accelera deteriorarea structurii metalice pentru ca, finalmente, intervenția brutală să poată fi justificată. Și în sprijinul acestei supoziții vin câteva elemente pe care nu le-ar fi putut ignora nici femeia de serviciu de la un muzeu sătesc: a) stricarea oricărui microclimat, a echilibrului intern pe care obiectul și l-a dobândit în timp, are ca efect ceea ce s-ar putea numi „sindromul pergamentului”, adică accelerarea procesului de distrugere care poate merge, în funcție de material, până la pulverizarea instantanee. Or, prin demontarea Coloanei, prin schimbarea legăturii pe care ea și-a stabilit-o cu meidul în cei 60 de ani, cei nu știu câți meșteri mari n-au făcut decît să resuscite și să urgenteze un proces de corodare deja stabilizat; b) pornită în pragul iernii, această acțiune a adăugat componente agravante simplei demontări, pentru bunul motiv că iernile mioritice au zăpezi, înghețuri, variații de temperatură și nenumărate efecte secundare după care fierul dezvelit nu se prea dă în vînt. (Apropo de vînt; rămas așa, stingher și neancorat, fără greutatea

modulilor care îi dădeau pondere și stabilitate, miezul Coloanei se clatină la orice adiere și se mlădiază taman ca o doină de prin partea locului. Întimplător? Greu de răspuns, dar și mai grea răspunderea); c) ca și cum cele două tipuri de agresiune n-ar fi fost suficiente, imaginația lui Varia a inventat încă unul: împachetarea miezului în folie de polietilenă. Cu alte cuvinte, intemperiiile meteorologice li s-a adăugat și condensul, iar dacă nici așa nu se obțin efectele scontate, se poate încerca și cu dinamită. Pînă atunci, însă, cu un umor cinic sau, poate, doar involuntar, Radu Varia a asigurat și o formă de continuitate a Coloanei, sugerînd, în subsidiar, chiar o anumită migrație simbolică. Distrusă dar ambalată, Coloana lui Brâncuși a devenit un fel de Coloană a lui Christo. Tristă, derizorie și, mai ales, ireversibilă.

Cea de-a doua explicație practică privește folosirea Coloanei ca pretext pentru exercițiile de narcisism și de retorică bombastică ale lui Radu Varia. Dacă în toată acțiunea există ceva cu adevărat impresionant, monumental și ostentativ în același timp, acel lucru este schela cu ajutorul căreia s-a demontat Coloana. Redundanța acestei structuri metalice, prezența ei megalomană în contextul imediat, dar și în peisajul mare, ale cărei costuri s-au ridicat, după unele informații, la peste un miliard de lei, spun foarte mult despre perspectiva din care a fost abordată această restaurare. Prin schela, Radu Varia și-a construit propria lui lucrare, în competiție directă și neloială cu Brâncuși, iar dacă acest subiect cade pe mîna unui psihanalist s-ar putea ca bibliografia brâncușiană să primească o dimensiune pe care nimeni, pînă acum, n-a anticipat-o. Nici măcar Varia însuși, cu tot efortul său de a-l citi pe Brâncuși în cele mai halucinante chei.

Explicația politică a demontării Coloanei în pragul iernii și în calea crivățului este mult mai simplă. Dacă n-o făcea atunci, urgent și fără loc de întoarcere, Varia avea toate șansele să-și ridice schela cel mult în grădina proprie. Pentru că înălții săi protectori, Ion Iliescu, Adrian Năstase, Vasile Văcaru, ca să nu-l mai amintim și pe extraterestul Viorel Mărginean, cei care au decis efectiv această acțiune, erau deja cu un picior în Opoziție și cu celălalt în curtea Parchetului. (De fapt, imediat după apăsarea degetului în chip de aprobare și conform străvechiului principiu al maurului care și-a făcut datoria, Mărginean a și fost lăsat la vatră). Oricît de eficient ar fi însă, în general, baletul lui Varia, elanul lui de restaurator s-ar fi oprit, fără îndoială, în fața noilor exponenți ai Puterii. Întrucît este greu de bănuît că Emil Constantinescu sau Ion Caramitru, care știu altfel decît activității enciclopedice ce înseamnă specializarea și meseria, s-ar fi încumetat să-și asume responsabilitatea deciziei și a influențării opiniei într-o problemă atît de gingașă chiar pentru specialiști. Așadar, singura șansă a lui Varia de a-și duce la bun sfârșit acțiunea de autoflatare și proiecția în eternitate prin ricoșeu era să exploateze deplin agonia regimului Iliescu. Și a reușit. Însă un lucru trebuie spus răsplat și apoi repetat pînă la sațietate: nu dragostea pentru Brâncuși l-a împins pe el în luptă, ci vanitatea și interese directe care nu au nici o legătură cu transele mediatiche și cu idealistele declarații de complezență. Iar natura acestei lupte spune și ea suficient: jocuri de culise, colaborări tacite, o desăvîrșită lipsă de transparență și o sumedenie de alte mistere. În mijlocul acestui spectacol trist și grotesc - Coloana. Pînă

ZIDUL

D ESPRE dictatori și dictatură, despre putere este vorba în spectacolul *Unde-i revolverul?* (reprezentare: simbătă, 29 martie). Un text scris de Gergey Gábor (traducere de Zeno Fodor) în 1966 și pus în scenă la Teatrul Nottara în 1997 de Mircea Cornișteanu. În treizeci de ani, piesa a avut peste treizeci de premiere, în Ungaria și aiurea. Chiar în această stagiune, înainte de *Nottara*, a avut premiera la Debrecen. Tema piesei explică priza pe care aceasta o are la regizori, care, iată, o pun în scenă, dar și la publicul care, iată, o aplaudă, regăsind, cu amărăciune, însă, dincolo de umorul sarcastic, o realitate pe care a trăit-o peste patruzeci de ani: societatea

Teatrul Nottara: *Unde-i revolverul?* de Gergey Gábor. Traducere de Zeno Fodor. Regia: Mircea Cornișteanu. Costumele: Luana Drăgoescu. Decorul: Mihai Mădescu. Muzica originală: Nicu Alifantis. Distribuția: Horațiu Malăele, Mircea Albulescu, Viorel Comănici, Valentin Teodosiu, Emil Hossu.

totalitară. Într-o pivniță, bine marcată și pe scenă prin decorul lui Mihai Mădescu, simbol, desigur, al societății închise se află într-o situație limită cinci bărbați (femeia, în spațiul țărilor totalitare, nu este reprezentată!). Sint aleși cu grijă ca să sugereze cam toate „feliile” societății: intelectualul (Kiss - Mircea Albulescu), nobil (Excelența - Viorel Comănici), oportunistul (funcționarul K. Müller - Horațiu Malăele), paria (Tuki - Emil Hossu), țărănul (Martin - Valentin Teodosiu). Fiecare dintre ei devine pe rînd, prin hazard, cel care controlează situația. Dictatorul. Cel care-i terorizează pe ceilalți și îi umilește, ținîndu-le pistolul la tîmplă, pentru a făuri o societate după bunul plac. Absurdă. Mereu la limita între viață și moarte. Dacă alegi viața, accepți umilinta și îi cînti în strună dictatorului. Cealaltă variantă ar fi, dar ea nu apare în spectacol, împotriva, deci moartea. Gergey Gábor lasă să se înțeleagă că dictatorul poate fi oricine: și mitocanul, „domnul Tuki”, și finul intelectual. Puterea, așadar, poate suci mințile oricui. Fiecare individ poartă, în mod teoretic, nu doar virusi, microbi etc. care, activîndu-se, provoacă o boală cumplită, dar și germeni puterii. Prin conjunctură, accesul la putere ar putea însemna declanșarea bolii. Există medicament pentru a trata afecțiunea? Și dacă s-ar găsi, cum să-l administrez cînd bolnavul neagă că-i bolnav?

Deși comedie în aparență, piesa are o structură repetitivă, un scenariu dezesperant care reia mereu aceeași situație, schimbînd doar protagonistul. Avem un evantai de chipuri de dictatori. Ca într-un joc palpitant din parcurile celebre de distracții pentru copii, cînd sus, cînd jos, fiecare este cînd „boborul”, cînd dictatorul. Iritat, înspăimîntat, revoltat și uniformizat cînd reprezintă glasul mulțimii, intratabil, amenințător, batjocoritor cînd, printr-o întimplare (mereu aceeași, pistolul cade

din mîna unuia și este repede înșfăcat de „următorul”), se proclamă autoritatea supremă. Și uită, brusc, condiția din care a venit. Și uită brusc cum este să trăiești, umăr la umăr, cu pericolul. Dictatorul schimbă doar fixurile și modul de a le expune, năravul, ba. Autorul își duce demonstrație și pe tărîmul teatrului absurd și revine în realitate cu ironie multă, cu umor acid, cu gust amar. Concluzia: dictatorul este dictator, indiferent de genă. Ca și oportunistul, aici, K. Müller. N-are mamă, n-are tată. Vinde pe oricine. Și nu pentru scaunul suprem, la care nu are acces prin naștere. El nu are miză. Săpă ca o cîrțită tranșee în care să pice ceilalți. El rămîne la suprafață ca să lingă orice mină. N-are pă-

rerii, n-are plăceri personale! Îi ajung cele de sus. Funcționarul cu vedere la șosete, K. Müller, nu ia puterea (deși pistolul ajunge de nenumărate ori la el, în primul rînd) pentru că nici măcar nu s-a gîndit la ea. El este doar lingșitorul de serviciu. Cameleonul care-și schimbă culoarea în funcție de preferințele „șefului”. Fără să-și epuizeze resursele, nuanțele, mijloacele, luînd-o mereu de la capăt cu fiecare nou tiran și cu alt arsenal de lingșeli și gudureli, Horațiu Malăele în K. Müller este remarcabil, eliminînd orice iz de manierism. Și este și meritul regizorului Mircea Cornișteanu care a făcut o distribuție aleasă pe sprînceană și care a oferit fiecăruia partitura pentru care avea cele mai multe valente actoricești. Atent și riguros, controlîndu-și mimica și gesturile, cîntărind milimetric poanta, Horațiu Malăele este impecabil în acest rol. Și Mircea Albulescu, și Valentin Teodosiu (bine temperat) și Viorel Comănici, mai puțin poate Emil Hossu, fiecare își construiește personajul, ducînd pînă la capăt elementele, tușele care-l definesc. Și costumele semnate de Luana Drăgoescu sînt lucrate de personaj, individualizate clar și asta fixează imaginea și dincolo de cuvinte.

Îmbrăcînd în haine de comedie o tragedie a umanității, și autorul piesei și cel al spectacolului spun încă o dată, în cor, că dictatura sufocă, izolează, omoară. Ea ridică, pas cu pas, un zid între societatea totalitară și lume. Zidul se înalță ușor, pe nesimțite. Și cit de greu este să-l dărîmi, să faci măcar breșă ca să vezi lumină și să respiri. Zidul Berlinului a căzut lovit de ciocane, dalți, pumni și altele. Ce suplete, ce geniu, ce vocație îți trebuie ca să găsești instrumentele cu care să dărîmi mentalitatea cultivată de comunism! Pînă la urmă, ea este zidul care desparte lumea bolnavă de cea sănătoasă, normală.

în gară, și nu acum cînd protecția s-a transformat în priveghi.

P. S.: Trebuie amintit că un fapt care a precipitat schimbarea lui Marin Sorescu de la Ministerul Culturii a fost și opoziția sa explicită față de intențiile lui Varia. Încercarea lui de a rezista presiunilor și de a zadărnici un grav atentat la patrimoniul constituie o aventură singulară în acel context și ea merită apreciată și judecată ca un ultim act de curaj și de luciditate.

Cu NAE CARANFIL prin fax

În ajunul premierei la *Asfalt Tango*, i-am adresat un „chestionar” regizorului Nae Caranfil (n. 1960; cunoscut, până acum, publicului nostru, prin *E pericoloso sporgersi*).

Iată acest „dialog prin fax”, marcat de umorul scriitorului al lui Nae Caranfil:

E.V.: Te simți un regizor „tînăr”? Matur? Bătrîn?

N.C.: Cu numai două lung-metraje la activ, sper să mai am încă loc la secția de „tineret”. De altfel, pentru unii critici cu categoriile bine puse la punct, sunt în continuare o „speranță”. Cu alte cuvinte, mai am o șansă de a NU deveni mare maestru. E un gând reconfortant. Cit despre marii maeștri, sunt convins că și ei se simt din cînd în cînd, tineri cinești. Așa e frumusețea jocului: oricîtă filmografie ai purta în spate, oricîtă experiență, oricîtă „meserie”, pleci la o zi de filmare ca la prima zi de școală. Numai Festivalul de la Costinești a reușit să stabilească clar și prin regulament, limita de vîrstă de la care regizorul trece pragul maturității creatoare, și în consecință i se refuză participarea: 39 de ani. Așa că mai vorbim în 1999.

E.V.: Ce efect au asupra ta efortul, alergătura, „diligentele” inerente intrării în producție a unui film?

N.C.: Toată această „etapă de uzură” de care vorbești are un singur scop: să te dezguste definitiv de cinema și, dacă se poate, și de viață.

Operează astfel un soi de selecție naturală: rămîn în joc numai țicniții, defectii, masochiștii și entuziaștii la limita patologicului. Plus, categorie în care mă încadrez și eu, cei prea fricoși (sau prea obosiți) pentru a se apuca să învețe o altă meserie. Pentru toți aceștia, ziua în care s-a luat în fine decizia de intrare în producție a propriului film sfîrșește invariabil cu următorul plan-secvență: INTERIOR-NOAPTE. Pui

capul pe pernă, ușor amețit de șampania baută la sediu cu echipa, stingi lumina și începi să te întrebi: filmul ăsta cu care am intrat în producție, o fi bun? Acum doi ani, cînd l-am gândit, îmi plăcea, de ce acum mi se pare cam stupid? Ce prostie, să trebuiască să mă apuc de lucru tocmai în perioada asta, cînd sunt așa de obosit! Poate dă Dumnezeu, se întimplă ceva la producție și se mai amină vreo trei-patru luni...

Ma răsfăț, nu-i așa? I pak dau știre domniei tale că următorul meu proiect cu titlul premonitoriu de „Dolce Far Niente” urma să intre în filmări prin septembrie anul trecut, după care s-a vorbit de martie, după care s-a stabilit data de 27 mai „bătută în cuie”, atîta doar că n-au prea ținut cuiele astfel încît am alunecat ușor spre sfîrșitul lui iunie, nu-i grav, unde a încăput mia merge și suta, - bref, astăzi pot afirma cu aceeași „siguranță” că voi filma în a doua jumătate a lui august. Grav nu e să ajungi să aștepti un an, grav e că nu știi că va trebui să aștepti un an! Drept care trece un an în care nu faci nimic altceva decît să-ți spui, peste două luni filmezi. Seamănă cu privitul pe geam și așteptatul lui „vin americanii”. Cînd, în sfîrșit, apar psihologic vorbind ai ieși la pensie. Și nici fizic nu mai stai prea bine: după cum multă lume își amintește, acum un an eu eram blond, aveam ochi albaștri, măsuram 2,10 m și semănam uimitor de bine cu Schwartzky...

E.V.: Ce gîndești despre remarcă unor critici, conform căreia ai fi mai bun scenarist decît regizor?

N.C.: Gîndesc că lucrul care îi deranjează pe acei critici este că în filmele mele, povestea e mai vizibilă decît travellingul. Ca să fiu și mai rău, mă întreb dacă persoanele în cauză au realmente o idee despre ce înseamnă un scenariu bun sau o regie bună și, mai departe, cum se combină ele ca împreună să dea un film onorabil. Găsesc, în cele două op-uri ale mele, destule im-

perfectiuni, atît la scenariu cît și la regie, dar filmele au o doză incontestabilă de EFICACITATE. Odată acceptat acest lucru, discuția în continuare devine una de gust. Nu sunt neapărat de părere că gusturile nu se discută - ba da, se discută, dar sunt gusturi, nu rapoarte ale comisiei controlului tehnic de calitate. Altfel se ajunge la „Care-i mai bun: Fellini sau Bergman?”, genul de dispute care au agrementat frumoasa mea studenție. Dar hai să ne jucăm puțin să admitem notele diferențiate ale juriului: 9 la scenariu, să zicem, și 7 la regie. N-ai fi, în acest caz, o noutate în peisajul filmului românesc? Pentru că aceiași critici, pe aceeași logică și cu aceeași strălucire a condeiului, explicau altădată publicului năucit de splendoarea filmelor noastre că avem regizori minunați, creatori de mare talent, dar că bubele apar la scenariu. Pe de o parte se purta teoria „filmului de autor”, prin care regizorul își pune definitiv amprenta viziunii sale poetic filozofice pe tot ce mișcă, pe de altă parte se pansau „realizările” cu scuza că „omul a încercat să salveze scenariul”. În aceste condiții, apariția mea ar trebui percepută ca un factor de echilibru sau, dacă vreți, ca o opoziție constructivă.

E.V.: În general, ce preferi: un adevăr neplăcut sau un compliment fals? Dar într-o cronică de film? La o adică, ce ai alege: o cronică entuziastă dar stupidă sau una inteligentă dar defavorabilă?

N.C.: Evident, o cronică și entuziastă și inteligentă. Nu vreau să fac un număr de ipocrizie: cînd filmul tău, la care ai muncit un an pînă ți-au ieșit ochii, devine bun public, singurele critici pe care le accepți cu adevărat sunt cele pe care ți le faci tu însuși. Criticul nu te poate „ajuta să-ți înțelegi greșeala”: el nu știe nimic despre milioanele de opțiuni, decizii, indecizii sau sacrificii cu care te-ai confruntat; el vede rezultatul și spune că nu e bine, fără să-i pese că tu ai sute de justificări imbatabile pentru fiecare nereușită, și că altul în locul tău n-ar fi reușit nici pe sfert ce ai reușit tu. Criticul nu înțelege! În loc să-ți ridice statuie, el te injură. În loc să explice publicului că filmul tău este mai bun decît pare, el îl convinge că a dat banii de pomană sau că era cit pe ce să-i dea. Ca și regizorul care își închipuie că filmul său va crea o lume mai bună, criticul își închipuie că va crea un regizor mai bun. Cit orgoliu! Prefer, ca să-ți răspund sincer la întrebare, entuziasmul celei mai stupide cronici, unei critici aspre și lucide - dar asta e valabil numai cînd e vorba de propria mea creație! Căci nu înțelegerea tardivă a eventualelor greșeli mă va ajuta să fac din următorul film un film mai bun, ci configurația stelelor, bafta chioară și inspirația de moment. Și mai e ceva: orice film, chiar cel mai stupid, conține în materia lui intimă mai mult talent decît cel detectabil pe ecran; speranța neexprimată a oricărui cineast e ca într-o bună zi, un critic să pătrundă în această zonă obscură a creației sale. Pentru că odată ajunși acolo, toate filmele devin automat capodopere.

Mircea Diaconu, în premiera *Asfalt Tango*, de Nae Caranfil

E.V.: Cum îți privești propriile scenarii, la care ții și care n-au avut șansa să devină filme?

N.C.: Ca pe cele mai bune lucruri pe care le-am scris. Este ciudat, dar și *E Pericoloso Sporgersi* și *Asfalt Tango* s-au materializat în umbra unor proiecte mai ambițioase, deci mai ghinioniste. Pe undeva, gîndul că filmele mele importante abia urmează să se nască, mă liniștește. Dacă erau deja bifate, nu m-aș fi găsit astăzi în pană de proiecte? Am de altfel și două scenarii cu drepturile cedate, pe care le vor face alții, sau nu se vor face, poate, niciodată. Sunt mîndru de ele. Știu că ele continuă să existe undeva, pe niște rafturi la care nu am acces, și nu-mi rămîne decît să mă bucur pur și simplu de faptul că există.

E.V.: Pînă acum, ce număr de spectatori a făcut *Asfalt Tango* în Franța? Ce număr pronosticezi în România?

N.C.: N-am cifra totală pentru Franța, dar în Paris a făcut cinci mii cinci sute de intrări. Pare o glumă. Îți vine să răspunzi: „E un nimic, onorabile!” Ți-aș putea spune că tot în Paris, *E Pericoloso* făcuse doar o mie nouă sute, deși avea la ora respectivă o aură de prestigiu festivalier. Pentru un film românesc distribuit de o firmă firavă, opt săptămîni pe afiș și 5.500 de spectatori este un scor onorabil. Poate mai interesant ar fi să-ți dau următorul exemplu, dintr-o statistică anuală a CNC-ului francez: în 1996 au rulat în Franța în jur de 600 de lung-metraje (nu mai rețin cifrele exacte) de toate categoriile, de la elefanți hollywoodieni pînă la filme de autor iranjene. Ei bine, ca cifra de încasări, *Asfalt Tango* se afla pe locul trei sute și ceva - deci, aproximativ pe la mijloc. Dacă te gîndești că vreo două sute șaptezeci de filme au mers MAI PROST decît *Tango-ul*, începi să ai o idee despre jungla în care de bună voie am intrat. Cit despre România, o sănătoasă superstiție populară îmi interzice să fac pronosticuri.

E.V.: Cu avantajul „privirii din afară”, cum crezi că va arăta producția de film românesc în anul 2000?

N.C.: În cel mai fericit dintre cazuri, ca o jucărie în ghearele tinerilor lupi de televiziune, aroganți, carieriști și perfect ignoranți în materie de cinema; deci va arăta ca peste tot în Europa. În cazul nefericit, vom face parte dintre țările mici, dar cit se poate de respectabile, care nu-și permit o producție cinematografică autohtonă. Regretul, în acest din urmă caz, este că avem astăzi un public profund atașat, dacă nu de filmul românesc, cu siguranță de IDEEA de film românesc. Oamenii vor să-și vadă pe ecran actorii preferați, să se proiecteze imaginar în povești, care să se poată întîmpla și la ei în cartier - că Bronx-ul îl cunosc deja stradă cu stradă. În fond, lucrurile sunt simple: românul iubește hamburgerul, dar încă și mai mult micul. El ar sta bucuros la coadă la mici, cu condiția să-l găsească pe toate drumurile și să fie sigur de calitatea cărnii de porc.

Interviu de Eugenia Vodă

Cel de al II-lea Congres al Uniunii Muzicienilor din Republica Moldova

LA CHIȘINĂU a avut loc cel de al doilea Congres al Uniunii Muzicienilor din Republica Moldova, Uniune care patronează mai multe categorii de profesioniști: interpreți, pedagogi, muzicologi, coregrafi și creatori de instrumente muzicale. A fost un prilej de bilanț al ultimilor cinci ani. Prezența Președintelui Republicii Petre Lucinschi și a Ministrului Culturii Ghenadi Ciobanu a dat întîlnirii un plus de solemnitate și a marcat importanța ce se acordă vieții muzicale. Dealtfel, chiar în cuvîntul său, Președintele a subliniat necesitatea de a intensifica dialogul cultural cu Europa și de a-și afirma fără sfială valorile.

S-au discutat pe larg realizările Uniunii care, deși se luptă cu mari dificultăți materiale, a reușit să mențină o activitate diversificată și foarte vie: organizarea unei întregi serii la festivaluri și concursuri, naționale și internaționale, expoziții, laboratoare de creație pentru cîntăreții de folclor, creatorii de instrumente, conferințe, și seminarii, culegeri de folclor, clase de măiestrie, editări de materiale informative și lucrări pedagogice, patronarea de asociații profesionale, ajutoare pentru artiștii vîrstnici, burse în străinătate, propuneri pentru modificări de legi, inventarieri de patrimoniu muzical, încurajarea creativității copiilor etc. sînt doar o parte a acestei extrem de rodnice activități.

Toate acestea și multe altele au făcut obiectul unor discuții vii într-o atmosferă colegială, caldă. La final, în funcția de președinte a fost realesă Maria Biesu, personalitate-simbol a spiritului muzical al locului, care a întrunit unanimitatea opțiunilor. Realegerea ca vicepreședinte a d-nei Parascovia Berghie a confirmat de asemenea aprecierea pentru eficiența și, de ce nu, căldura umană a acestei echipe feminine care a reușit să întrunească în jurul ideii de colaborare, breasla muzicală.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

CAIET 1977. Pudoarea... timiditatea...teama în fața unei șanse prea mari ivită din senin, greu de speculat, în cazul unui ins modest.

Pentru că e imposibil, devine etern. Ce?...A se vedea.

Foarte important, 22 iulie 1979. Referințele eroilor narind se făc la un personaj foarte înalt și foarte impunător, mereu tăcut; inabordabil în activitatea sa morocănoasă, în numele nostru, manifestată în numele nostru, ca să fim ce vrem noi și ce nu putem, noi singuri, numai noi, cu puterile noastre, - *adică fericiți*. Și atunci, EL, *Personajul* care le decide pe toate, fără nici un consultant, sau ceva... (șters, ilizibil n.n. martie 1997) și care le știe pe toate, în numele nostru, ca să fim ce dorim și nu îndrăznim, sau nu avem ocazia,... ocazia?... întrucît *fericirea noastră este profesia lui inconfortabilă, chiar, dar nu contează*,... fericire!... fără să știm chiar că suntem așa ceva, fericiți, adică, numai El știind aceasta și aceasta fiindu-i probabil cum ziceam și profesia de bază, adică neapărat și nu contează cum, dar noi să fim cît se poate și toți la un loc, *fericiți, condamnați la fericire*.

Duminică 11 martie 1979. Final roman. Sectanții în cămăși de noapte, desculți, tunși cu mașina zero de șeful lor care va supraviețui aici pe pământ ca să vadă ce și cum mai este și să le trimită sus rapoarte pe lumea ailaltă, a lor, aleasă de ei și care există pt. ei la sigur, ca Germania, Elveția, Spania... Deci stau cu toții pe un dîmb, neprihăniți, nemîncăți,... împărțășiți... - a se vedea - și cîntă în cor, apoi rostesc cu toții înălțîndu-se pe călcîie ca și cum ar încerca să-și a zborul, să se înalțe la cer...rostesc vorbele din Isaia, 9, 10: - „Cărămizile au căzut, să zidim cu piatră cioplită; smochinii au fost

Pentru săraci, totul se transformă în aparență

(Tomaso di Lampedusa)

tăiați, să punem în locul lor cedri...” (după cutremur).

Dacă respectai micile reguli, puteai să le calci pe cele mari. George Orwell 1984. Idem: Ei (proletarii) nu se vor revolta decît cînd vor deveni conștienți; și ei nu vor deveni conștienți, decît după ce se vor revolta.

Idem: Pe semne că oamenii numai atunci cînd sunt la un pas de foamete aveau motive să cînte...

Idem: Nu există nici o posibilitate pentru ca vreo schimbare perceptibilă să aibă loc în timpul existenței noastre. Sintem morți cu toții. Singura noastră viață reală se află undeva în viitor. Vom lua parte la acest viitor sub forma unui pumn de țarină sau de așchii de oscioare...

Omul precar și literatura, - ultima carte a lui Malraux...Oamenii intoxicați de ritualul T.V.

„Dar ea (televiziunea) îl invăluie zi de zi pe telespectator, îl scot din condiția lui, ca slujbele secrete medicale care îl eliberau pe creștin ca să-l ducă în cine știe ce timp al lor fără vîrstă.”

Fiindcă veni vorba. Trebuie să remarc azi, în primăvara lui 1997, că televiziunea nr. 1, nu aduce mai nimic nou. Echipa domnind la T.V.R. de la revoluție încoace s-a schimbat în marea ei parte pe diverse motive, deseori întemeiate. Dar ce ne așteptam noi să se întîmple, nu s-a întîmplat. Nimic serios în plus, ca imaginație, spirit, umor sau trimbișata *echidistanța* care, teoretic, nici nu poate exista, întrucît pămîntul se mișcă. Asta e, că se mișcă. Iar perfecțiunea, presupunînd ceva stabil, este pur abstractă. Partinici au fost, alți partinici venîră. Mă bucur cînd pe micul ecran reapare cite o crainică sau crainic de altădată, care își vedeau de meseria lor, și e bine că

noua conducere se poartă de multe ori cu înțelepciune. Sunt foarte atent ce și cum scriu, fiindcă, anii trecuți, mi s-a întîmplat să comentez aparițiile unei crainice mult prea extravagante, spunînd că adevărații oameni de prim-plan ai știrilor trebuie să fie cit mai firești, mai modești și mai normali, asemenea atîtor telespectatori care seară de seară stau și-i ascultă răbdători și-i privesc. Oameni ca toată lumea. Nu niște sclifosiți. Îmi păruse rău de rîndurile mele corosive la adresa persoanei. Și care nu a fost, în cele din urmă, mirarea mea, după vreun an și ceva, urmărind alt post? Ca persoana în chestiune deveni una dintre cele mai bune, mai normale, mai simple, mai simpatice crainice pe care le avem, ne mai umblind mereu la zulufi și cercei. Și-atunci, îmi spusei, acum, în primăvara lui 1997, atît de chinuită că, dacă am reușit, într-un caz, să fac să se modifice în bine înfățișarea cui-va de odinioară, de ce nu aș încerca și-acum?... Altădată, pe stimata doamnă Alina Mungiu, de ex. - cînd era numai Mungiu, - o admiram pentru intervențiile sale la T.V. cînd se afla în opoziție. Argumentație strînsă, bun simț, spontaneitate, profesionalism. O spun cu neplăcere, însă trebuie s-o spun. Ajungînd șefa la T.V. felul dumisale de a apărea pe micul ecran cuprinse o anume neglijență tipică ajungerii în față, sau preluării puterii. Temperamentul ei de intelectuală fină se ascunse. Una e să participi, spontan, la o discuție, în fața spectatorilor, și alta să comanzi, să conduci... Sunt profesii moderne care cer un anumit stil de a te înfățișa, sau un anumit talent, tehnic, scenic. Nu-i nici o rușine să rămii ce-ai fost, sau ce poți cel mai bine să fii. Depinde de mărimea forței de a rezista setei de mărire.

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Gurul, iogarul și lamașul

DINTRE cele trei cuvinte din titlu, adaptări neologice destul de ciudate ale unor termeni religioși orientali, unul singur e cu siguranță o creație intenționat umoristică. *Iogarul* e un derivat ad-hoc, substituind termenul deja impus - *yoghin* -, cu sensul „persoană care practică yoga” (în DEX e cuprins și *yoghist*, derivat în română, mai rar folosit). În contextul în care am întîlnit cuvîntul cu cîtva timp în urmă, intenția ironică a autorilor nu putea fi pusă la îndoială: *iogarul* era un substitut autohton destul de dubios al autenticului *yoghin*: „iogarul nostru de la Casa Studenților” („Academia Cațavencu”, 32, 1992, 5). Cuvîntul, format de la *yoga* cu sufixul de agent -*ar*, șoca și prin totala adaptare ortografică.

Deși nu pare să pună mari probleme de formă, cuvîntul *guru* nu se conformează pe deplin sistemului fonetic românesc din cauza finalei în -*u* (care nu este impusă, precum în *teatru*, *maestru* etc., de un anumit grup consonantic). De aceea substantivul rămîne invariabil și este încă simțit ca un element lingvistic străin; asistăm totuși la un început de asimilare atunci cînd i se alipește articolului hotărît. Și această adaptare poate avea o nuanță ironică, depîdă în situația în care termenul e folosit, în sens figurat, pentru imitații locale și caricaturale ale „mentorului spiritual”: „au îndrăznit să-i pună întrebări *gurului* din Valea Jiului” („România liberă” = RL 2073, 1997, 11). Totuși, putem găsi și alte contexte, în care cuvîntul e folosit cu toată seriozitatea: „*Gurul sectei*” și „*gurul Asahara*” (RL 2083, 1997, 5).

Și substantivul invariabil *lama*, înregistrat de DEX încă din 1975 (= „preot-călugăr budist”), este - ca masculin terminat în -*a* - unul neconform sistemului fonetic și morfologic românesc. În mod normal, cuvîntul apare ca termen onorific străin, neadaptat - „*Lama Ole Nydahl*” („Evenimentul zilei”, 644, 1994, 16) primind cel mult un articol nehotărît: „*Un lama* tibetan în pantaloni scurți” (ib.). L-am întîlnit totuși și într-o formă mai puțin obișnuită de plural: „*lamașii* se roagă ca pacea să domnească în întreaga lume” („Ziua” 157, 1994, 12). Dintr-un asemenea plural, forma de singular a cuvîntului nu s-ar putea reconstitui decît ca *lamaș* (cu accent final, pe sufixul de agent -*aș*, ca în *poștaş*, *cosăș*, etc.) sau ca *lamas* (cu alternanța consonantică *s/ș* în trecerea de la singular la plural). Forma nu pare să merite atîtea supoziții, ea putînd fi considerată produsul unei traduceri grăbite: cuvîntului, care apărea probabil într-un text francez sau englez, la plural, cu marca specifică -*s* (*lamas*), i s-a adăugat pur și simplu desinența românească -*i*. Pluralul *lamași* nu e totuși un simplu accident: și alte substantive cu formă exotică au primit, în timp, plurale în -*și* (de la pluralul în -*s* din franceză, engleză, spaniolă, eventual germană): *incăș*, de la care s-a refăcut probabil singularul *incas* sau *incas* (DOOM nu admite decît prima formă, dar multe texte o cuprind pe a doua; vezi fr., engl., sp. *Inca*, cu pluralul *Incas*); *maiași* (dicționarele noastre nu înregistrează decît *maya*, DEX și *maia*, DOOM, dar în texte cuvîntul apare frecvent, de exemplu la Horia Matei, *Maiași*, 1967; vezi fr., engl., sp. *Maya*, pl. *Mayas*); *hinduși* (fr. *Hindou*, engl. sp. *Hindu*, plurale în -*s*). Ceea ce nu înseamnă, cel puțin deocamdată, că *lamași* ar fi o formă recomandabilă.

Ocean

O scrisoare din Apus

DRAGĂ SOFICA, hai, ghi-cește cine îți scrie, sau ai citit numele expeditorului pe plic? Nu te mai țin în tensiune, e Smărăndița, neuitata ta prietenă. Nu mai am cu cine vorbi. Copiii s-au făcut mari, și cînd îi invit la o discuție, mă resping, „lasă mamă”, ori le e lehamite, „ei, și tu acumai!”. Costel s-a obrăznicit de-a binelea. Știi ce mi-a spus cînd am încercat să-l conving - nu să-i ordon - să nu se ducă la disco? „Mai sucește butonul, mamaie! Stă și pe englezește off.” I-am tras două palme, d-alea minerești, dar mi-era frică să nu mi le transmită retur.

Așa trec zilele. De plictiseală am început să pun castraveți la murat, gogoșari și gogonele. Ai să crezi că am înnebunit nu alta, inchipuie-ți, noi stăm într-un bloc unde, la parter, este un magazin în care găsești toate felurile de conserve mai ieftine; e adevărat, nu-s însă ca la noi. Acum cîțiva ani am descoperit acolo, într-un raft, dulceață de vișine românească. Minute întregi am rămas cu un borcan în mînă și plîngeam. Fabrica era la Tecuci, dar mai știi, cum mintăștia... Puricel, bărbatu-meu, a îmbătrînit, s-a ramolit, nu-l mai cunoști. S-a pensionat și, de dimineață pînă ce adoarme seara în fotoliu, stă la televizor. Cînd a fost meciul cu România și-a luat bilet și s-a dus pe stadion. L-au agățat niște vagabonzi, l-au bătut și i-au scris pe frunte, ca la auto-

turisme, TR, adică Turcia. Faptul acesta l-a jignit nemaipomenit, fiindcă nu le-a putut explica agresorilor că nu e turc, ci român. În fiecare vineri se duce la o circiumă și joacă popice. Se întoarce tirziu, afumat, dar vesel. Cîntă pe scări române din alte timpuri de vuieste pereții. Nu te poți apropia de el, nechează ca un armasar; așa îmi place mie cel mai mult. Să fie omul deschis și vesel; pentru tristețe ai timp în mormînt.

Da, apropo: tocmai acesta a fost scopul scrisorii mele să te anunț că Gicu s-a dus, a trecut în neființă. A decedat într-o cabină dintr-un super-market; proba o haină de piele. Ticăloasele de vinzătoare spun că l-au văzut cum a șterpelit niște piese de linjerie de dame, cîc le-au găsit la autopsie în buzunar, dar poți să mai ai încredere în cuvîntul cui-va?

După cum ți-am mai povestit, viața aici este foarte grea; îți dai seama mai bine cînd ai murit. Să vezi cite am pățit cu Gicu, cită bataie de cap pînă ce am aranjat totul cum se cuvine. Direcția magazinului ne-a trimis o scrisoare recomandată cerîndu-ne să ne prezentăm să evacuăm cadavrul. A fost de față și un comisar care, după ce a controlat actele lui Gicu, a declarat: „Doamnă, pentru mine cadavrul acesta nu există.” Am întrebă, „dacă nu există, unde să-l duc?” Managerul parcă prinsese foc: „Nu avem loc.” A intervenit tot

comisarul și au căzut de acord să-l mai țină tot ei trei zile înghețat tun. Scum-petea nu ne-a permis să-i cumpărăm un sicriu pe măsura lui. Cînd a auzit de preț, zicea Puricel, „mi-a venit să mă bag între patru scînduri”. Ne-am hotărît pentru varianta incinerare cu o urnă mică, dar cocheta. L-am înscris pe o listă de așteptare, dar pînă la urmă am reîntînat din cauza prețurilor exorbitante. Un funcționar ne-a sfătuit: „Mergeți în Olanda! Vă costă doar un sfert.” Deci, Olanda! L-am scos din magazin, managerul însuși a pus mîna la transport, și l-am întîrit în camping-carul nostru cu care fusesem pe Coasta de Azur. La Amsterdam, am dat mai întîi de morgă. Portarul politicos ne-a oprit la ușa: „Ce căutați aici, sinteți încă vii.” Ne-a îndrumat el spre crematoriu. Puricel, care se crede foarte deștept, a tratat cu un angajat care era dispus să facă ore suplimentare și i-a promis bani înainte. În sfîrșit, indoliați, am împins pe Gicu în cuptor. O muzică lugubră izbucni din toți pereții; ne pregăteam batistele pentru ultimele lacrimi cînd, deodată, se făcu tăcere și întuneric. Olandezul cerea banii promiși. Pînă la urmă, am plătit tot eu, din micile mele economii.

Gicu e acum pe balcon, stă liniștit în urma sa. La vară, planificăm o excursie în România. O să-l luăm și pe Gicu să revadă ținuturile natale.

Paul Miron

**Elita
descoperitorilor**

„ZEII îl blestemă și îl afurisesc totodată/ Pe cel care-n acest loc a realizat un cadran solar/ ca să taie și să mărunțească bietezele mele zile/ În mici fragmente...”

Dincolo de o simplă meditație asupra curgerii vremii, Plaut scria aceste versuri în 184 înainte de Christos pe un „hotar” al omenirii: între o epocă fără sens istoric al timpului și o alta a măsurătorii lui nemiloase. Oricât ar părea de neimportantă această distinc-

Daniel J. Boorstin, *Descoperitorii. O istorie a căutărilor omului pentru cunoașterea lumii și a lui însuși*. Traducere de Elena I. Burlacu. Editura Meridiane, 1996. 371 p. + 581 p. vol. I și II lei 12.000.

ție, mai târziu, peste aproape două milenii, antropologii au observat diferențe de civilizație între burgurile europene „cu ceas” (solar sau cu arc) și cele fără. Ceasul ar putea fi numit primul argument al performanței (fie și cea „în sine”) atât de specifică omului. Tipurile de calendar, de măsurători, au iscat la schimbarea lor chiar stări conflictuale: nemulțumirile soldaților romani siliți să meargă „cu o viteză de 20 de mile pe ora de vară” (iarna orele erau mai scurte, asemenea zilelor), conflictele dintre slujitori și stăpâni la reforma calendarului sub Grigore al XIII-lea la „scurtarea cu 10 zile a unei luni”, când se puneau problema dacă trebuie sau nu plătite și acelea. Tot pe atunci oamenii obiectau că „li s-a scurtat viața” cu zece zile.

A rămas de pomină răspunsul înțeleptului Solon întrebând de bogătașul și omnipotentul Cresus „care e cel mai fericit om din lume?” „Aștept să treacă cele 26.250 zile (cât se sconta că durează o viață de om, adică 70 de ani) întrucât o singură clipă te poate face fericit ori nefericit. N-am nici un răspuns, până nu voi auzi că ți-ai încheiat viața fiind fericit”.

Babilonienii, care au reușit să calculeze la cât timp se repetă fazele lunii în raport cu mersul soarelui, au descoperit celebra cifră a lui Meton: 19 ani constituiți din 7 ani a câte 13 luni și încă 12 ani a câte 12 luni. Adică la 6580 de zile. Ei bine, acești nouăsprezece ani

și ceva au primit o profundă semnificație - lungimea unui anotimp al vieții, adică durata unei generații. Adunate, toate cele patru anotimpuri însumează 76 de ani, stranie coincidență cu apariția cometei Halley, „cometa generațiilor”.

Am insistat asupra capitolului „Timp” pentru valoarea sa afectivă și poetică, dar sumarul lucrării generos-enciclopedice a lui Daniel J. Boorstin este un summum de aventuri ale cunoașterii. Copioasele elemente faptice cristalizează tulburătoare întrebări: De ce au descoperit europenii America și nu asiaticii, arabii ori africanii? Cum de a fost atât de perfect sistemul (geocentric) al lui Ptolemeu încât singura eroare a putut fi reparată printr-o simplă punere în centru a Soarelui în locul Terrei? Cum poate fi crezută (în ciuda tuturor evidențelor) astrologia, câtă vreme gemenii pot fi atât de diferiți ca destin? (E pitoresc și exemplul cu stăpâna și sclava care se nasc în același timp). Cum de a apărut „mașinismul” în Occident?

Din punctul de vedere al autorului, omul este în primul rând „o ființă care măsoară și compară”. Istoria poate fi considerată o ilustră succesiune de descoperitori: cei din lumea aventurierilor, a inițiaților, a meticuloșilor. În ultimele secole, domeniile descoperitorilor sunt net diferite: din lumea invizibilului, din interiorul ființei umane, catalogarea întregii creații, viziunea globală, cartografierea trecutului, topografierea prezentului. „Ființa care măsoară” (potrivită, ilustrarea grafică prin „Omul cu compasul” după Jean Vermeer din Delft - 1699) dă, deocamdată, măsura „cunoștințelor care se cunosc”.

De reținut, de înscris pe agendele noastre, inscripția nelipsită de pe orologiile solare: „Socotesc doar orele înscrise”.

**Fides querens
intellectum**

SFÂNTUL ANSELM, născut în 1033 la Aosta, în Piemont, din 1078 stareț la Bec, în Normandia, devenit arhiepiscop de Canterbury (din 1093 până în anul morții, 1109) este, după Ioan Scot Eriugena, poate cel mai studiat filozof și teolog medieval, „părintele scolasticii”. Definind credința în căutarea intelectului prin celebra formulă *fides querens intellectum* și creând astfel un invariabil pandant celeilalte formule, de obârșie augustiniană - *crede ut intelligas* (crede ca să înțelegi), Anselm e în aceeași măsură convins că omul trebuie să creadă pentru a înțelege (cum afirmă în *Proslogion*) dar și că e necesară după aceea treapta înțelegerii: „A nu da întâietate credinței e vanitate; dar a nu face după aceea apel la rațiune e neglijență”. Tot în *Proslogion* apare enunțat argumentul ontologic (cum a fost numit după Kant) - proba existenței

lui Dumnezeu (omul are ideea unei ființe perfecte, perfecțiunea absolută implică existența, deci Dumnezeu există).

Printre alte importante lucrări ale sale (*De veritate* - dialog despre adevăr și dreptate, *De libero arbitrio* - despre libertatea ființei, *De casu diaboli* - tratând păcatul luciferic, *Epistola de incarnatione verbi* - înțelegerea misterului Trinității, *De conceptu virginarii et de originali peccato* - lucrare care a reprezentat un progres în teologia păcatului originar, *De processione Spiritus Sancti* - primul mare tratat al Bisericii occidentale împotriva doctrinei fotiene, *De concordia praescientiae et praedestinationis et gratiae Dei cum libero arbitrio* - argumentarea ideii că predestinarea nu îngreunează libertatea individului și nu-l meneste răului etc.), dialogul *De ce s-a făcut Dumnezeu om*, scris în 1098, este un tratat anselmian de referință. De aceea, apariția sa în versiune bilingvă, cu o competență traducere, studiu introductiv și note de Emanuel Grosu, poate fi considerată un eveniment.

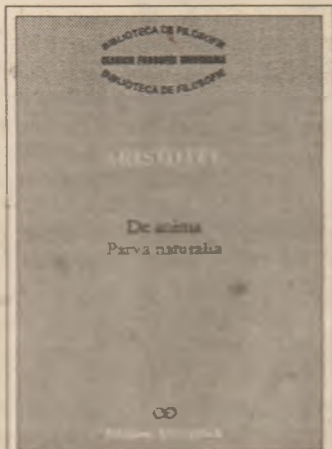
Explicarea rațională a misterului intrupării divine, mai întâi a necesității patimilor și

morții, se adresează în egală măsură creștinilor și celor neconvinși de dogma Răscumparării (Anselm nădăjduia să-i lămurească pe musulmani și evrei), celor docti dar și neînvațaților care vor să înțeleagă de ce nu se poate vorbi de mântuire fără intrupare. Interlocutorul lui Anselm, care pune întrebările indoielii, neînțelegerii și chiar necredinței, este real, un discipol al acestuia pe nume Boso (1065-1136), călugăr la mănăstirea din Bec (de aceea, în text, el e uneori „dascălit” de magistrul); totuși, ar fi prea simplu să credem că forma dialogală adoptată pentru această „transpunere a revelației în termeni raționali” ar fi mai degrabă o metodă de studiu decât „un gen literar adoptat din considerente estetice”.

Totuși, sufletul

CINE vrea să își amintească una-alta despre suflet („Sufletul e realitatea în act primordială a unui corp natural inzes-

Aristotel, *De anima*. Traducere și note de N.I. Ștefănescu. *Parva naturalia*. Traducere și note de Șerban Mironescu și Constantin Noica. Postfață și îngrijire de ediție Gheorghe Vlăduțescu. Editura Științifică, 1996. 281 p. Lei 7500.

trat cu organe”. „Sufletul se definește prin hrănire, simțire, gândire, mișcare”) are acum la dispoziție o reeditare aristotelică (*De anima*) considerată a fi prima expunere și analiză a problematicei psihologice în legătură cu cea fiziologică și biologică. După părerea lui Hegel, tratatul lui Aristotel despre suflet se referă „mai puțin la așa-numita esență metafizică și mai mult la felul de activitate a sufletului”, ceea ce se poate citi mai pe larg în *Parva naturalia* - analiza aspectului fiziologic al vieții sufletești (despre simțire și cele sensibile, despre memorie și reamintire, despre somn și veghe, despre vise, despre profeția ivită din somn, despre lungimea și scurtimea vieții, despre tinerete și bătrânețe, viața și moarte și despre respirație). Ultime capitole, care sună în românește „ca Noica”, au fost de altfel... traduse de Constantin Noica. Într-o utilă postfață, Gheorghe Vlăduțescu recomandă lectura hermeneutică - „al cărei rol nu stă în a descrie ceea ce se va fi întâmplat. Nu este ca o oglindă mișcătoare de-alungul unor figuri ca de ceară, încremenite în stricta lor individualitate”.

**Elogiul
naturaleței**

„ASTĂZI inteligența a devenit foarte sigură de ea însăși, nu se mai simte răspunzătoare de nimic. După părerea mea nu mai există altă cale de salvare pentru omenirea modernă în afara de aceasta: trebuie ca ea să reușească să reintegreze inteligența în ordinea generală a vieții”. O spune un gânditor ivit dintr-o insulă de germanitate (Estonia) care a cunoscut din cărți și din viață aproape toată lumea civilizată, Europa dar și India, China, Japonia și America de Nord. Deși aparținând unei nobile familii (atestată încă din secolul al XV-lea),

cu strămoși care avuseseră de-a lungul timpului relații cu Bach, Kant, Friedrich cel Mare etc., Hermann von Keyserling a devenit brusc celebru prin propriile merite, după ce a publicat, în 1919, „Jurnalul unui filozof”. Sueta de meditații concluzionează că sunt necesare interferențele Orient/Occident, că e nevoie de o minuțioasă cunoaștere reciprocă. Neobosit, a publicat el însuși volume precum „Cunoașterea creatoare”, „Renașterea”, „Analiza spectrală a Europei”, „Psihanaliza Americii”, „Meditații sud-americane”. La Darmstadt a întemeiat, în 1920, o „școală de înțelepciune”, propunând soluția „omului ecumenic” drept alternativă la tendințele de masificare și depersonalizare a indivizilor. Datorită susținerii unor conferințe, a ajuns în 1927 și la București (personajele călăsciene din *Bietul Ioanide* comentau: „Știi ce a zis Keyserling? Românii sunt meh-henghi!”).

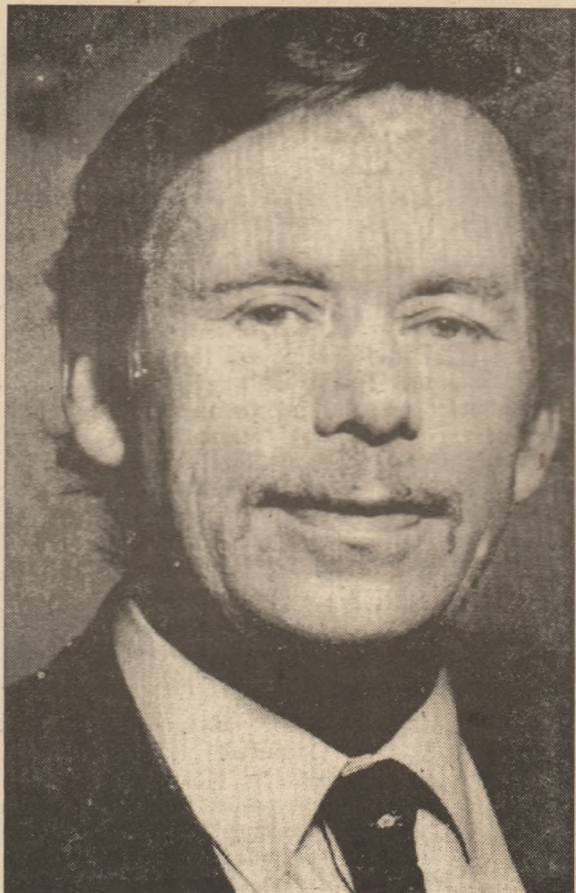
Refuzând a se înregimenta într-o epocă în care chiar și intelectualii se inscriau în taberele bipolarității fascist/comuniste, Keyserling rămâne exponentul spiritului aristocratic, seniorial. Pentru conturarea spiritului ecumenic, el a socotit necesară întoarcerea la stâlpii de bază ai societății omenestii, reitând valorile tradiționale („Viața intimă” repune în relație valori precum sănătatea, proprietatea, familia, căsnicia, progresul, creativitatea, rațiunea, religia ș.a.) și devenind un precursor al europeanismului așa cum îl înțelegem astăzi.

Cartea este un elogiu al măsurii, armoniei și naturaleței. Tonul e puternic optimist, uneori ironic și plin de umor

Hermann von Keyserling, *Viața intimă. Eseuri proximiste*. Traducere din limba franceză de Cornel Sterian. Cu o postfață de Mihnea Moroianu. Editura Tehnică, 1996. 148 p. Lei 5000.

(de pildă, în sprijinul ideii că nu există boli și bolnavi, persiflând tratamentele prescrise automat, e pomenit un băutor de coniac care moare după ce i se interzice să bea coniac). Proprietatea e socotită „singura pavază împotriva friicii originare”. Evident, toate aceste cariatide ce susțin „viața intimă” au drept corolar Creativitatea și Rațiunea.

Vaclav HAVEL

DIN VIAȚA

și autoritar, a fost influențat de un fericit concurs de împrejurări mai mult sau mai puțin întâmplătoare (de care sunt perfect conștient acum):

1. Combinației, aparent foarte nefavorabile, a originii burgheze cu viața într-un stat comunist, îi datorez faptul de a fi avut de la bun început posibilitatea de a vedea lumea, cum se spune, „de jos“, cu alte cuvinte, așa cum e în realitate, și asta m-a ajutat

să mă feresc de eventualele iluzii de tot felul sau de imagini mistificate. Nu cred, ce-i drept, că - trăind cu aceeași origine într-un alt stat - aș fi devenit capitalist, sau, dimpotrivă - trăind în același stat cu altă origine, aș fi devenit activist de partid (în ambele cazuri aș fi fost, mai curând, tot scriitor), dar îmi dau bine seama că, având și într-un caz și în altul probabil multe lucruri în aparență mai ușor de depășit, launtric mi-ar fi fost, tocmai de aceea, disproporționat mai greu; altfel spus, aș fi fost pagubit de acel punct de plecare spre experiența vieții „de jos“ (într-un surghiun fără vină) care mi-ar fi oferit, probabil, mai mult decât aș fi fost dispus la vremea aceea să accept. Dacă am manifestat - așa cum s-a scris despre mine - un anumit simț al descoperirii dimensiunilor absurde ale lumii, asta nu s-a datorat doar firii mele, ci, totodată, acestei experiențe: „de jos“, precum se știe, dimensiunile absurde și grotești ale lumii se văd întotdeauna cel mai bine.

2. Douăzeci de ani aveam în 1956. Era perioada faimoaselor dezvăluiri și demascări, ale primei prăbușiri de amploare a iluziilor și ale primei încercări de reclădire a acestora (într-o înfățișare mai mult sau mai puțin „regenerată“ sau reformată). Era acea perioadă atât de interesantă din punct de vedere istoric, când pentru întâia oară în partea noastră de lume a început să se învârtă caruselul speranțelor și al dezamăgirilor, al reparațiilor făcute pe jumătate și pe jumătate lichidate, al idealurilor renașcute și al noilor trădări ale acestora: era perioada în care pentru prima oară se stărnise în societatea noastră și în mințile oamenilor vârtejul acelui ciudat dans dialectic al adevărului și minciunii, al adevărului minciunii înstrăinate și al manipulării șarlatanești, al jocului cu speranțele, azi atât de familiar nouă, care ne evocă, în chip atât de original, una dintre temele fundamentale ale artei moderne: tema identității umane și a schizofreniei existențiale. Firește, nu știu cum aș fi scris dacă aș fi avut douăzeci de ani, de pildă, în 1950 - simt însă că întâlnirea în timp a perioadei primei mele autoidentificări mai serioase, tocmai cu această clipă istorică, a fost pentru mine - ca autor - foarte fericită: înarmat cu privirea „de jos“, cu trăirea lui Kafka și a teatrului absurd și posedat, oarecum, de înclinația dezvoltării

raționale a lucrurilor *ad absurdum*, am descoperit în aceste remarcabile situații sociale (până atunci necunoscute și deci nedescrise) un orizont generos pentru scrierile mele. Nu am pretenția că în primele piese pe care le-am scris nu m-ar fi interesat nimic altceva și nimic mai mult decât să înfățișez mecanismele dialectice ale acelor pseudo-cunoașteri (și subrezirea inevitabilă a sistemului care le practică); totuși fără acest *hinterland* concret de inspirație cu greu mi le pot imagina.

3. Faptul de a fi început să scriu la finele anilor cincizeci piese de teatru (după câțiva ani de încercări în poezie) are un șir de cauze mai adânci și întâmplătoare, lipsite de importanță în această corelație; esențial e că asta a însemnat înclinația spre ceva ce poate fi scris pentru sertar mult mai greu decât, să zicem, poezia sau proza: căci, spre deosebire de acestea, piesa de teatru e un semifabricat, ce devine substanță omogenă abia în teatru, iar teatrul, la rândul lui, este o formațiune într-atât de solidă, încât depinde, mai mult decât orice, de posibilitățile existenței publice și, deci, de situația generală a relațiilor culturale (în timp ce filmul poate fi și el imaginat, în mod teoretic, drept o realizare pentru viitor, teatrul există în prezent sau nu există deloc). Fericita îngemănare a timpului meu „literar-biologic“ cu timpul istoric mi-a adus din acest punct de vedere un alt avantaj considerabil, aș zice, imens: perioada primei mele curse de încălzire a venit în anii '60, în acea remarcabilă și relativ prielnică epocă, datorită căreia piesele mele - în pofida deosebirii lor de ceea ce fusese îngăduit până atunci - au putut să ajungă treptat pe scenele teatrelor, lucru imaginabil, până atunci, și cu nepuțință după aceea. De bună seamă, nu e cazul să subliniez cât de important a fost pentru mine scrisul. Nu e vorba nici pe departe aici doar de faptul, formal în sine, că aceste piese au fost aprobate, ci de un lucru mai profund, și anume: că societatea a fost capabilă să le accepte, să le recepteze, că ecoul lor a fost în consonanță cu starea generală a gândirii, că atmosfera spirituală și socială a acelei perioade, deschisă noii conștiințe de sine și însetată de aceasta, nu a tolerat-o doar, ci - dacă mi-e îngăduit să spun - pur și simplu, a dorit-o. Orice act al unei asemenea ajungeri la conștiința de sine a societății - cu alte cuvinte, orice acceptare reală și mai profundă a unei noi opere, identificarea cu ea și integrarea ei în realitatea spirituală a epocii, - a deschis, firește, ca o legitate, spațiul unui alt act asemănător, mult mai radical, încât, odată cu fiecare nouă operă apărută, posibilitățile sistemului represiv slăbeau neconținut; cu cât ne era îngăduit mai mult, cu atât lucram mai mult și cu cât lucram mai mult, cu atât puteam mai mult. Era, ca să zic așa, o situație de accelerare a metabolismului între artă și epoca respectivă, situație care pentru o întreprindere atât de socială, cum e teatrul, devine neobișnuit de inspiratoare și productivă. (Fericitei

întâlniri în timp a primului lor avânt în cursa de încălzire cu această epocă îi datorează, desigur, mult, și numeroși alți artiști ai generației mele, din alte domenii de creație: de pildă, întregul „nou val“ al cinematografiei cehe.)

4. Ultima împrejurare ce a avut darul să influențeze nespuse de favorabil prima etapă a scrisului meu a constatat în faptul că în anul 1960 - datorită iar unor întâmplări de tot felul - m-am pomenit angajat al teatrului praghez *De la Balustradă*, teatru „de profil“ care nu urmărea să se încadreze în industria culturală ca una dintre instituțiile ce asigură mersul în aparență neted al lumii, ci voia să fie (și a fost, în esență) cu totul altceva: unul din focarele neliniștitoare ale autoconștientizării sociale. Cu alte cuvinte, a fost exact acel gen de teatru în care cred și care are darul să mă inspire. În acest teatru n-am fost doar autorul care vine din când în când cu o nouă piesă ci am avut posibilitatea să particip zi de zi, în fel și chip, la activitatea lui, să-i influențez profilul, să fiu o parte componentă a organismului său, să-mi verific zilnic munca și - nu în ultimul rând - să mă bucur de sprijinul dramaturgic al regizorului Jan Grosman. Pe scurt, *La Balustradă* era vorba de *ceva* - și acest *ceva* a creat de-a lungul întregului deceniu al șaptelea, condiții neobișnuit de favorabile pentru scrisul meu: știam de ce și pentru cine scriu [...]

MAI DEVREME sau mai târziu scriitorul (sau cel puțin acel tip de scriitor căruia socotesc că-i aparțin) se trezește la o răspântie: punctul său de pornire spre experiența vieții și procedeele prin care a exprimat-o se sting, se epuizează, și el trebuie să decidă cum trebuie să meargă mai departe. Desigur, poate să aleagă calea statornică a dezvoltării mai curajoase a ceea ce apucase să acumuleze, cu alte cuvinte, în esență, calea propriei sale repetări. Sau se poate sprijini pe poziția dobândită în primul său avânt, în prima sa probă de încălzire, subordonând tot ce a învățat intereselor înfățișării sale exterioare și asigurându-și astfel ascensiunea liniștită în Parnas. Are însă trei posibilități: să părăsească tot ce-a experimentat până atunci, să depășească punctul său de pornire spre experiența lumii în care se descurcă într-un chip aproape suspect, să se elibereze de angajamentele față de propria-i tradiție, față de așteptările generale și față de poziția sa stabilizatoare, și să încerce o nouă și mai matură autodelimitare, ce corespunde actualei și autenticei sale experiențe de viață. Pe scurt, să-și găsească „*al doilea suflu*“. Cel ce alege această cale - unica într-adevăr înțeleaptă (firește, în măsura în care omul vrea să scrie în continuare) - nu are de obicei o viață ușoară: el nu mai este acum o scrisoare nescrisă, și de multe lucruri îi vine greu să se despartă; elanul inițial, siguranța de sine și franchețea spontană l-au părăsit, iar adevă-

CÂND scriitorul are douăzeci de ani începe, îndeobște, să se maturizeze în el ceva ce-i va fi apoi multă vreme o sursă de inspirație și învățăminte și care ar putea fi denumit *punctul de pornire spre experiența vieții*: la această vârstă începe, de obicei - după tot felul de tatonări inițiale - să devină mai conștient de existența sa, să privească lumea cu ochii proprii și să descopere propriul procedeu de a o înfățișa și de a se autoexprima. Mai durează după aceea o perioadă de circa zece ani în care întoarce pe toate fețele acest punct de pornire spre experiența vieții, cercetându-l și gândindu-l până la epuizare. Sunt zece ani importanți: e perioada primului avânt, a eroicei autodescoperiri, a curajului relativ și a relativei lipse de griji.

Nu fac parte din acel fericit gen de autori care scriu neîncetat, repede, cu ușurință și întotdeauna bine, a căror fantezie nu obosește niciodată și care - nemarcați și neafecțați de îndoieli inutile și rețineri exagerate - sunt întrucâtva deschiși lumii, ca să zic așa, de la natură: indiferent de ce se ating, întotdeauna o „nimeresc“ bine. Firește, îmi pare rău că nu mă număr printre ei, ba, uneori, povestea asta are darul să mă scoată din sărite: sunt un ambițios și mă înfurii pe mine că n-am prea multe idei, că scriu atât de greu, că am atât de puțină încredere în mine, și-mi framânt atât de mult gândul despre toate, încât la tot pasul mă simt aproape paralizat de ceea ce se petrece în jurul meu.

Cu toate acestea, trebuie să mărturisesc că și în scrisul meu a existat ceva ce aduce cu acea „eroică“ perioadă a primului avânt, a primei curse de încălzire, când - cu siguranță de sine, fără opreliști și fără ambiții precalcule - mi-am conturat, pur și simplu, propria pornire spre experiența vieții. E adevărat, la vremea aceea nu percepeam acest lucru așa, și chiar și acum știu prea bine că povestea asta nu are decât o valabilitate relativă: și pe atunci scriam și transcriam totul de o sută de ori, băjbăiam și cădeam pradă deznadejzii. Și totuși, prin detașarea în timp, am impresia că atunci totul a fost pentru mine mai ușor, și primele mele piese au fost - la nivelul lor - din multe puncte de vedere superioare multora dintre cele pe care aveam să le scriu mai târziu.

Acest avânt al meu, relativ suveran

MEA

rata maturizare nu apare încă în câmpul vizual; trebuie, de fapt, s-o ia din nou de la început, dar în condiții considerabil mai dificile.

În ceea ce mă privește, m-am aflat la această răspântie spre sfârșitul anilor '60 și mi-e teamă că, de fapt, „al doilea suflu” al meu continuu să-l caut și acum. Această căutare este, în cazul meu, îngreunată de felul meu de a fi, ca și de faptul că tocmai acei factori care înainte mi-au fost favorabili s-au întors deodată împotriva mea:

1. Mai întâi că am ajuns în acest punct chiar atunci când în situația mea exterioară a survenit o schimbare neprietnică - am fost privat nu numai de posibilitatea de a mai lucra în *Teatrul de la Balustradă*, ci, totodată, de orice posibilitate de a întreține vreun contact cu mișcarea teatrală în general, iar ca autor m-am evidențiat printre cei mai interziși. De posibilitatea de a fi jucat în străinătate, ce-i drept, nimeni nu mă putea păgubi, dar pentru mine asta nu însemna mai nimic: prea mă obișnuisem să scriu pentru un teatru și un public anume, inspirat de o situație socială anume și din launtrul ei, pe scurt, mă obișnuisem prea mult cu acel nemijlocit metabolism accelerat între epocă și scrisul meu, ca să fiu în stare, deodată, să scriu „numai așa”, pentru „lume în general” și cu perspectiva de a putea trimite apoi piesa scrisă undeva, fără să știu cine, cum, pentru cine și de ce o va juca. Mă deprinsesem să percep o piesă de teatru ca pe ceva ce-și poate lua zborul în lume numai dintr-un „acasă” anume, care i-a insuflat o semnificație concretă, și nicidecum ca pe ceva ce se lansează doar așa, experimental, în eter, cu speranța că undeva va prinde rădăcini și acolo va căpăta, până la urmă, o semnificație oarecare. Iar dacă piesele mele mai vechi au fost jucate în atâtea țări, asta nu s-a întâmplat pentru că așa fi contat inițial pe o universalitate imaginară, ci pentru simplul fapt că încărcătura cu care le-a înzestrat ambianța maternă a fost, de bună seamă, în stare să semnifice și în altă parte. În ceea ce mă privește, căutarea celui de „al doilea suflu” a însemnat, multă vreme, să birui în mine, în același timp, senzația vidului și sentimentul zădărniceii.

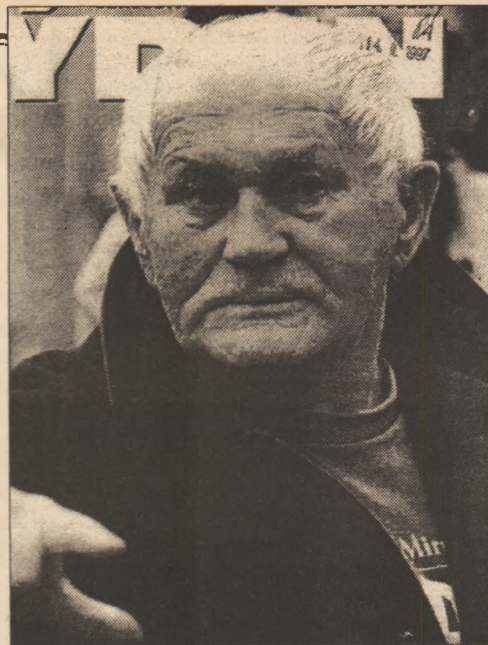
2. Cu mult mai grav însă a fost faptul că am ajuns la răspântia mea launtrică într-un moment de profundă schimbare a întregii lumi înconjurătoare: căci august 1968 n-a fost doar o obișnuită schimbare a unui regim mai liberal cu un regim mai conservator, n-a fost doar o tradițională strângere de șurub, după o perioadă de destindere. August 1968 a fost altceva: sfârșitul unei ere; descompunerea unui climat spiritual și social; o adâncă ruptură și o bruscă schimbare mentală. Gravitatea evenimentelor care au provocat această transformare și profunzimea experiențelor de viață ce au însoțit-o păreau a fi schimbat fundamental întreaga perspectivă a lumii: în

Bohumil HRABAL

Cocoșul

CEVA atât de minunat mi se poate întâmpla doar mie. Ne-am dus cu băieții din Neveklov la Vltava, unde ne adăposteam prin fân sau în cort, ne găteam supă din pachet și mai câștigam ceva din cântat și zdrângânind la chitară. Eu însă aveam în plus un baț de undiță, așa că prindeam pești, pe care îi prăjeam în tigaie, cu chimen și sare; prin birturi eram îndrăgiți, deoarece cântam bucăți din alea vechi, de demult, dar gustate de public. Locuiam de două zile într-o colibă, destul de departe de satul Neveklov, iar eu ca întotdeauna mergeam la pescuit, dar nu prindeam nimic, așa că mă întorceam pentru a nu știu câta oară pe lângă un gard, unde mă daduse gata un măr cu o tonă de fructe sticloase și galbene în coroana sa. Și străluceau merele astea lângă drum ca o baracă de tir, luminată; pe pământ erau mere căzute, iar pe grămada de gunoi de lângă gard cotcodăceau niște găini, peste care domnea țănoș un splendid cocoș moțat, să tot fi avut vreo patru kilograme, cu creasta falnic ridicată, ca un soldat din garda unui președinte francez... Și cum stăteam eu așa lângă gard cu bățul de undiță în mână, deodată imi veni o idee: de ce le-aș pregăti băieților la felul întâi o supă Knorr Fideli cu carne de pasăre, când aici, aproape de marginea satului, în amurg, sta țănoș într-un picior un cocoș și nu e nimeni prin apropiere, doar colea, în curte se vede un țaran a cărui salopetă uzată de atâta spălat se profilează îndărătul crengilor încărcate cu mere aurii... Mi-am luat deci undița, am făcut un laț la capătul firului, l-am aruncat peste gard și peste tufele dese de coacăze negre; a fost suficient să smucesc nițel lațul de undiță, ca el să se ridice ca o aureolă deasupra capului frumosului cocoș galic, apoi i-am strâns ușurel lațul în jurul gâtului, am smucit și l-am prins; se zbătea în crenguțele coacăzului negru, apoi încă o smucitură... și cocoșul zăcea la picioarele mele; l-am înhățat și am procedat cum învășasem eu și cum imi făcea plăcere să demonstrez la petrecerile de prin birturi - i-am răsucit capul moțat sub aripă, am apăsător încetișor, foarte ușor, așa cum faceam atunci când mă produceam

la petreceri... și cocoșul acela minunat atipise, acum dormea; din curte se auzea ciocănitul coasei pe nicovală, găinile probabil că începuseră să meargă să innopteze pe crengile aceluia măr luminos; iar eu am vrut să duc cocoșul în colibă, ca să-l pregătesc cu tăiței băieților la cină, dar apoi mi-a venit o idee diabolică, prostească... am luat cocoșul, mi-am scos de la cureauă cosorul, l-am desfăcut, am ținut strâns între genunchi cocoșul care dormea, simțind că acesta nu are patru, ci vreo cinci kilograme... apoi, hârști, i-am tăiat capul... dar toate astea mi se pot întâmpla doar mie, cocoșul acela decapitat căpătase o putere atât de mare, încât mi-a desfăcut genunchii luându-și zborul, pătând cu șiroaie de sânge crenguțele de coacăz negru; și uite-așa a zburat cocoșul fără cap peste gard, până la grămada de gunoi de unde îl furasem cu câteva clipe în urmă și acolo a căzut bufnind și afundându-se în gunoiste... Am ingenuncheat în iarba umedă; lângă genunchi zăcea frumosul cap al cocoșului, clipind încă din ochii sticloși, frumoși ca niște pietre prețioase, iar din gâtlee i se prelingea ultima picătură de sânge, care devenise închisă la culoare, precum boabele de coacăz negru, ale cărui frunze verde-închis sclipeau din cauza stropilor roșii de sânge... În curte încetase de-acum ciocănitul coasei pe nicovală, iar eu eram săgetat de gântul, cum de putuse să zboare trupul acela fără cap, dar mai ales cum reușise să se întoarcă exact acolo, în locul unde trupul său căzuse bufnind cu o clipă mai înainte... Am vrut să fug, dar genunchii iarăși nu mi-au dat ascultare: am avut viziunea lupțelor din Oceanul Pacific și Atlantic, unde un avion nimerit acolo, în radarul carlingii, nu s-a mai putut întoarce pe portavionul-bază sau pe vreun aeroport, pentru că orice avion fără cabina de pilotaj nu mai poate fi manevrat, numai dacă... se încearcă o aterizare forțată... Dar cocoșul acela al meu, cel căruia i-am retezat capul, s-a întors exact în locul de unde îl furasem, acolo unde îi căzuse cu o bufnitură corpul... Tocmai ingenuncheasem lângă capul de-acum rece al cocoșului, când am văzut că se în-

dreaptă spre mine niște cizme de caciuc... coasa strălucea albastru, rece, iar cineva, într-o salopetă prost spălată, a aplecat spre mine trupul însângerat al cocoșului, mi-a mârșit cu el fața și a spus: Mă, asta a fost prietenul meu, ceasul meu deșteptător... diseară să te faci la birt cu trei sutare, altfel o să pățești ce a pățit și cocoșul meu! Acu' mă duc să tai niște iarba... Și a întins coasa ținându-i tăișul sub fața mea, foarte aproape; am ridicat cocoșul, i-am luat și capul și parcă imi venea să încerc să lipesc cele două părți, să fac ceva, ceva ce de-acum nu se mai putea repara... Apoi, ca beat, și vrând parcă să înăbuș ce se întâmplase într-un mod atât de miraculos, l-am jumultit până când a rămas golaș, decapitat, iar eu cu lațul în mână, cu cosorul pe care l-am șters de iarba umedă de sub coroana aceluia măr încărcat cu o tonă de mere aurii, strălucitoare, mi-am dus înapoi, deasupra grămezii de gunoi, jalnica pradă, acolo de unde plecasem să dau la pește, la peștele pe care nu-l prinsesem, iar în locul supei Knorr Fideli cu carne de pasăre am pregătit cu legume pe plita încinsă cocoșul cel tânăr. Era într-adevăr un cocoș tânăr și n-a trebuit să-l fierb mult, iar când l-am servit băieților la cină, le-a plăcut și m-au laudat, însă eu n-am luat din supă nici măcar o linguriță, iar din carne nici o bucătică.

Am pus capul cocoșului în geantă cu ustensilele de pescuit, m-am îndreptat spre pădure și am îngropat acolo acea carlingă de avion, așezând lângă creastă un buchețel de clopoței și floarea-cucului...

Kersko, 12 august 1993

În românește de
Diana Popescu-Păun

zilele acelea nu s-a sfârșit doar starea euforică a „carnavalului” anului 1968, ci s-a prăbușit întreaga lume de până atunci, acea lume în care ne instalaserăm și ne acomodaserăm atât de bine, acea lume care ne-a alăptat și ne-a crescut într-un anume spirit - cu alte cuvinte, lumea liniștită, ușor comică și intens bidermaieriană a anilor '60. Un timp nervii societății au continuat să fie încordați ca sârmele arcului, dar aceste sârme încordate n-au mai fost în stare să împiedice cursul evenimentelor. Pe ruinele lumii prăbușite începuse să crească, prevestitoare de rele, cu totul altă lume, nemiloasă, crudă, de o gravitate posacă, de o duritate asiatică. Era sfârșitul veseliei și al bășcăliei, gluma începea să se îngroașe. Despre alternanța și succesiunea deșteptătorilor, regenerațiilor și lichii-

datorilor spusesem destule în piesele mele mai vechi, ca să par bine pregătit pentru această nouă răsturnare de situație. Și, totuși, nu eram: povestea devenise deodată prea gravă, prea dramatică, prea tragică, iar eu trăiam acum totul cu prea multă participare ca să mai fiu capabil să mă descurc, în noua situație, cu tradiționala mea privire „de jos”, cu ironia, cu persiflarea sau cu analiza rece; atitudinea observatorului neparticipant și amuzat devenise deodată nepotrivită, depășită, ba chiar elastică și evazivă. Povestea începuse să lovească prea mult în fiecare dintre noi, iar noua lume în care intraserăm avea cu totul alte dimensiuni existențiale decât lumea în care ne obișnuisem să trăim: căci ascensiunea ei, iradiată de lumina autoincinerării umane, a făcut ca acest act să fie în-

teles imediat de întreaga societate! [...] Desigur: a început din nou cortegiul ploconelilor, al minciunilor, al denunțurilor și al înșelăciunilor; din nou era evocată, în fel și chip, tema identității umane și a schizofreniei existențiale - numai că totul se desfășura acum pe un plan cu totul diferit: trecuse vremea jongleriei orale și se puneau cu tot mai multă claritate problema existenței umane. Deodată, în loc să iei în derâdere, îți venea mai curând să urli.

Praga, decembrie 1976

În românește de Jean Grosu

Din volumul *Viața în adevăr*,
în curs de apariție la Editura
Univers

Aglaja Veteranyi

TEXTELE Aglajei Veteranyi, cu care cititorii „României literare” s-au mai întâlnit în paginile revistei, oferă un exemplu greu de infirmat despre felul cum biografia autorului potențează textul. Fac această afirmație mai ales pentru că, în cazul de față, este vorba de o biografie cu totul neobișnuită, putînd constitui ea însăși subiectul unui roman: *Aglaja Veteranyi* s-a născut în 1962 la București, într-o familie de artiști de circ. Copi-

lăria și-a petrecut-o cutreierînd cu circul prin Europa, Africa, America de Sud. În Spania, unde a locuit mai multă vreme, a fost dansatoare și cîntăreață în diverse varietouri. Acum trăiește la Zürich. Aici a făcut studii de actorie și actualmente prezintă spectacole personale, în care își valorifică propriile texte. Conduce cenaclul literar „Ohrenhöhe”. Este co-fondatoare a grupului experimental „Die Wortpumpe” (Pompa cuvintelor).

Firește, ne-am aștepta ca pitorescul și senzaționalul, implicate într-o astfel de biografie, să-i marcheze inevitabil opera. Nimic mizînd pe efect, nimic ostentativ în textele Aglajei Veteranyi. Impactul cu această lume insolită a reverberat, în schimb, foarte adînc în interior, născînd în chip necesar o expresie și o expresivitate inconfundabile. Deși detaliul exterior, costumația, recuzita, luminile artificiale lipsesc din textele Aglajei Veteranyi,

ea pătrunde cu inegalabilă acuratețe în zonele de umbră ale unei copilării traumatizate, reușînd să-și păstreze nealterați ochii și glasul de copil, să ne adreseze întrebările lui mereu deconcertante, fascinante mereu.

Aglaja Veteranyi și-a petrecut anul acesta sărbătorile cu familia, la Iași. În scurta ei trecere prin București ne-am întâlnit la cofetăria Scala. Am cunoscut o tinăra blondă, ingenuă, fermecătoare. Îi place Antoine de Saint-Exupéry.

De ce fierbe copilul în mămăligă

În toate țările mănînc cu gura.

Mama taie găina în baie.

Cel mai mult îmi place supa de găină. Cînd sînt tăiate găinile scot un țipăt internațional, le înțelegem pretutindeni. În hotel este interzis să tai găini. Dăm radioul la maximum și facem gălăgie. Nu vreau să văd găina înainte, altfel vreau s-o păstrez.

Camera de baie scoate aburi, mama jumulește găina de pene. Ce nu se pune în supă, se aruncă la closet. Mi-e frică de closet, noaptea mă sui pe chiuvetă și fac pipi, aici găinile moarte nu vin iar la suprafață.

Tata e mic cît un scaun. Tata.

Am și o soră, dar ea nu e decît jumătatea mea, cealaltă jumătate îi aparține tatei. Sora mea e frumoasă ca un bărbat. Se bate pentru mine. Noaptea îmi spune povestea despre copilul care fierbe în mămăligă.

Cel mai mult îmi plac poveștile cu oameni care mănîncă sau sînt puși la fiert.

Cînd nu venisem încă pe lume, mergeam deja pe sîrmă cu capul în jos. Sedeam în mama și ea făcea șpagatul, acolo pe sîrma înaltă, și eu mă uitam în jos sau mă sprijineam în cap de sîrmă sau cam așa ceva. Odată nu a mai putut să se ridice din șpagat și eu eram gata, gata să cad afară. Pe urmă am venit pe lume.

Înainte de nașterea mea am fost vreme de opt luni dansatoare pe sîrmă stînd în cap.

Tot ce nu-mi amintesc se petrece așa, indiferent că știu sau nu știu.

Mama e mereu mama, mai ales cînd gătește.

Cînd afirmă de păr sub cupolă, nu e mama. Dar pentru mine este și atunci mama și eu îmi acopăr urechile. Dacă o să cadă de acolo de sus, nu vreau să aud. Ea n-o să strige, ceilalți strigă. Nici eu nu strig, mi-am pierdut gura.

La circ oamenii mor zîmbind. Urăsc asta. Cînd am să mor, n-am să zîmbesc. Am să mor în teatru și după ce voi muri puțin, mă scol iar și joc altă piesă. N-am s-o scot niciodată la capăt cu muritul!

La ceilalți totul e altfel.

Dacă cineva mă întreabă cum mă cheamă, spun: Întrebați-o pe mama. Dacă se află cine sînt voi fi ridicată și apoi ne vor trimite înapoi, acolo de unde am fugit și părinții mei vor fi omorîți și sora mea și cu mine vom flămînzii și toți vor rîde de noi.

La hotel tata împinge șifonierul în fața ușii, fotoliul în fața șifonierului, patul în fața fotoliului. Toți dormim în același pat. Slavă Domnului că nu mai există și altă ușă la balcon!

Nici păpușile mele nu au voie să meargă singure pe stradă. Dacă aici trebuie să ne ascundem așa, nu înțeleg de ce am plecat de acasă. Nu am voie să mă mai întorc niciodată, asta e interzis. Mama spune, aici totul e mult mai bine și plînge. Eu nu mă gîndesc decît că vreau să mă întorc din nou. Ceilalți pe care i-am lăsat acolo or să vrea să-i aduc aici pentru că sînt bogată. Toți mă iubesc.

Și Isus Cristos este un artist.

Ce fac părinții mei la circ nu poate să facă nimeni. Dar eu nu am voie să spun nimănui cît de lung e părul mamei că altfel ne fură numărul și atunci nu mai avem de lucru și ajungem la pușcărie. Toți ne invidiază. De aceea în loc să repetăm la circ, repetăm în pădure. Mama afirmă de părul ei într-un copac și eu îi arunc măciucile. Nu vreau să afirm ca mama. În fiecare zi îmi smulg o grămadă de păr de pe cap, cum aș jumuli penele de pe o găină de supă. Asta e interzis. O femeie fără păr nu găsește bărbat, spune mama. Mie nu-mi trebuie bărbat. Vreau să fiu mai bine așa ca sora mea.

Ea e curajoasă și ne dă mereu bătaie de cap.

Nu, tata nu e trist, e clown, da.

Și cîinele nostru Pablo are o profesie. Fumează țigări și face pipi în manej, în pălăria tatei. Poartă o rochiță, dansează și clăntăne din dinți. În rulotă nu face pipi, iar la hotel merge să se ușureze în baie. Doarme la mine pe burtă sau pe fund. Cînd accesul cîinilor este interzis în hotel, îl ascundem într-o geantă. Pablo are doi ochi, unul negru și unul orb.

Noi sîntem oameni buni, spune mama, pentru că sîntem ortodocși. Asta e cînd crezi în Dumnezeu, spune ea.

Nu știu dacă Dumnezeu mă înțelege cînd cred în el într-o limbă străină.

Oamenii spun că mama e sora mea. E o minciună, nu am o soră adevărată.

Cînd mama vede un bărbat frumos își dă ochii peste cap și-și ridică ușor colțul buzei. Atunci mă duc la closet, îmi vîr degetele pe gît și vomit toată mîncarea mamei.

La noi este pretutindeni străinătate.

Mîncarea mamei e mai gustoasă în străinătate decît acasă. Aici putem arunca oasele, acasă oasele se folosesc și pentru supa următoare.

Mama spune, oamenii sînt acasă la fel de săraci ca și oasele.

Pablo nu mănîncă oase, în străinătate e și el un om ca și noi.

Odată a vomat în pat un vierme lung, viermele era înfășurat ca un cîrnat. Acasă lui Pablo nu i s-ar fi întîmplat așa ceva. Din oase nu se fac viermi. Și păpușile mele au slăbit rău în străinătate, ele nu înțeleg limba de aici.

Nu, tata nu e trist, am mai spus asta.

La fiecare propozițiune vorbește altă limbă. Cred că nici el nu înțelege ce spune. Limba lui maternă parcă-i slănină cu boia și smîntînă.

Tata e la fel de renumit ca președintele Americii. E clown și acrobat și hoț. Înainte de reprezentație stă mereu la barul circului de vorbă cu oameni importanți și pune la cale afaceri. Uneori se bate cu alți bărbați. Sau o bate pe mama, îi sfîșie costumele cu briciul și spune: Azi îți dau drumul să cazii din cupolă!

Mama e ca fiica tatei. Tata e la fel de bătrîn ca bunicul, dar nu cred că își dă seama de asta, toți își dau seama, numai el nu.

Și sora ta e femeia lui, spune mama.

N-am voie să rămîn niciodată cu tata, mama mă ia peste tot cu ea.

Tata oricum n-o vrea decît pe sora mea. Și pe Pablo.

Sora mea le știe pe toate mai bine decît mine. Eu am fost cineva doar înainte de a mă naște.

Mie nu-mi e totuna că tata doarme cu sora mea.

Cel mai mult mi-ar plăcea să mor, atunci plîng toți la înmormîntarea mea și-și fac reproșuri.

Cel mai mult îmi doresc să fiu așa ca oamenii de-afară. Acolo știu toți să citească și nimic nu le este stărin.

Am să mă mărit cu doi bărbați sau poate cu mai mulți, atunci n-am să mai fiu niciodată singură. La nuntă am să-i apuc pe sub masă de acolo de unde nu e voie. Mesenii vor mîncă prăjituri și mă vor invidia. Bărbații mei mă vor iubi și mă vor linge. Și mama se lasă linsă de bărbați.

Mama e altfel decît altele pentru că afirmă de propriul ei păr și așa capul îi e tras în lungime și pînă și creierul i se lungește.

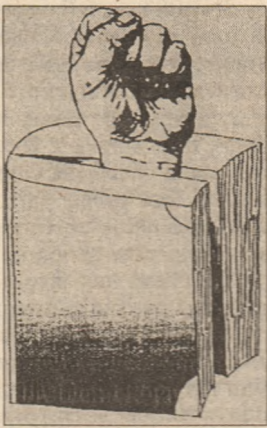
Dumnezeu e bucătar. Locuiește în pămînt și mănîncă morții. Cînd oamenilor le e frică de el se duc în cer. Acolo există o secție specială pentru artiștii care știu să zboare.

Prezentare și traducere de Nora Iuga

Parlamentul Scriitorilor

◆ Sociologul Pierre Bourdieu visa ca intelectualii cei mai reputați din întreaga lume să se unească pentru a ține piept statelor, mass-media, pieței. În noiembrie 1993, împreună cu Salman Rushdie, Toni Morrison și Susan Sontag, el anunța înființarea Parlamentului internațional al Scriitorilor, ce își propunea să se întrunească regulat și să lupte împotriva tuturor cauzelor ce pun în primejdie autonomia creației (presiuni religioase și sociale, cenzură, mecanismele pieței și ale mass-media etc.). Parlamentul își propunea de asemenea să alcătuiască echipe care să stu-

dieze la fața locului cazurile de persecuție a scriitorilor (de exemplu în Algeria, în Iran, în China etc.) și să le aducă la cunoștința întregii lumi, să lupte solidar pentru soluționarea lor. Parlamentul s-a reunit după un an la Lisabona, apoi, tot în 1994, la Strasbourg, unde s-a hotărât organizarea unei rețele de „orașe-refugii” pentru scriitorii persecutați; și de atunci – nimic. Pentru întâlnirea din 1995 de la Amsterdam nu s-au găsit fonduri. Nici aceea din toamna anului trecut, de la Berlin, nu s-a ținut, deși Institutul Goethe se oferise să o organizeze. Se pare că

– scrie „Le Monde” – intelectualii nu mai sint, la sfîrșitul secolului XX, la înălțimea ambițiilor lor de altădată. În imagine, un desen de Janusz Majewski, apărut în „Rzeczpospolita” – Varșovia.

V.

◆ Vera și Vladimir Nabokov erau celebri la Universitatea Cornell (unde el a predat între 1948 și 1959) ca un cuplu inseparabil. Traversau campusul ținându-se de braț și ea îi ducea cărțile. Nu-l părăsea nici la cursuri, iar gurile rele comentau că are în poșetă un pistol pentru a-l apăra. Vera era cea care se ocupa de abundența lui corespondență, semnind scrisorile cu inițiala lor

comună, V. După apariția *Lolitei*, ea îi scria lui Stanley Kubrick: „Vladimir mă roagă să vă spun că i-ar plăcea să telefonati, dacă nu vedeți un inconvenient în faptul că eu sint intermediarul”. Studenții din Cornell credeau chiar că Vera era ventriloc și vorbea cu vocea soțului ei – se poate citi într-un număr recent din „The New Yorker”. În imagine, Nabokov fără Vera.

Două roluri

psihanalistă, rol pentru care s-a pregătit cu seriozitate, părerea ei nu a sunat diletant în emisiune, deși era înconjurată de persoane mult mai bine pregătite în domeniu: Elisabeth Roudinesco, Françoise Giroud, Michel Plon...

Trei artiste

◆ În sălile Fundației La Caixa din Madrid este deschisă pînă la 27 aprilie expoziția *Amelia Pílaez, Frida Kahlo, Tarsila do Amaral*, ce prezintă istoria modernismului și rădăcinile artei contemporane în America de Sud, oglindite în opera celor trei artiste.

Sint expuse circa o sută de lucrări, care demonstrează similaritățile și diferențele între personalitățile plasticienelor, contactul pe care l-au avut cu mișcările europene, influența Parisului și a SUA în lucrările lor și încercările de a-și descoperi rădăcinile naționale.

K de la kontestatar

◆ În Dicționarul Academiei Regale Spaniole și-a făcut abia acum apariția litera *K*, literă care, încă din antichitatea romană, era desconsiderată (romani gravau un *K* pe fruntea calomniatorilor). În secolul nostru, Miguel de Unamuno califică această literă drept „antipatică” și „antispaniolă”, iar Salvador de Madariaga o găsea „contrară spiritului castilian”. În ultimii ani însă, ea a devenit literă preferată a tineretului kontestatar, a marginalilor, a anarhiștilor care se autodenumesc *okupas* (cuvîntul a fost admis în Dicționar, împreună cu alte 35 de cuvinte ce conțin un *k*). Ba chiar scriitorul José Angel Mañas și-a intitulat cel de al doilea roman *Mensaka* și în el abundă cuvinte din argou în care *c* înlocuit cu *k*, devenit o emblemă a rebelilor, a nonconformiștilor. De altfel, *k* poate fi întîlnit și în graffiti, în inscripțiile de pe tricouri, în afișele spectacolelor de avangardă din Spania.

Elixirul dragostei

◆ Despre „Elixirul dragostei” de Donizetti, înregistrat de curînd pe casete video la Opera din Lyon, Georges Gad – cronicar reputat – scrie: „Publicul nu are urechi decît pentru Alagna și ochi decît pentru Angela; este evident că acest repertoriu le convine. El, cu timbrul lui însoțit și simțul scenei, este dezarmant. Ea, cu vocea ei de soprană supla, tehnica perfectă, simțul foarte sigur al stilului și timbrul particular, are înaintea ei un viitor strălucit și o carieră discografică de învidiat. Opera anului 2000 are nevoie de asemenea personalități.”

Julio CORTÁZAR

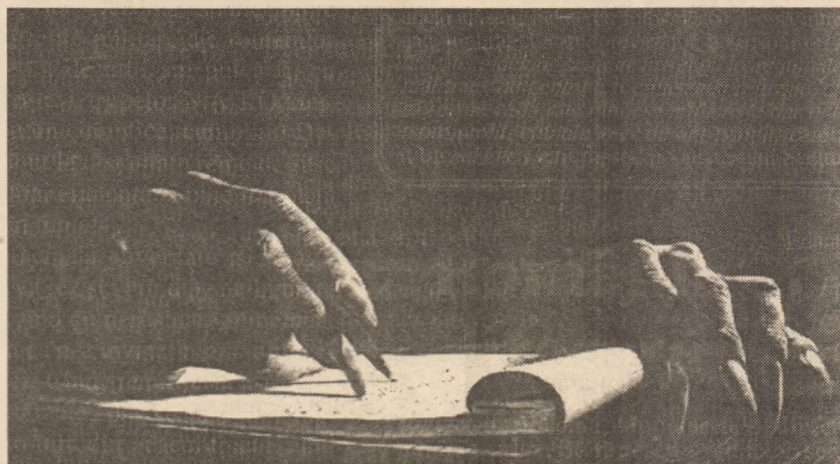
Parcuri în prelungire

ALFREDO BRYCE ECHENIQUE spunea odată că „în roman se cîștigă la puncte, iar în proza scurtă prin knock-out”. Julio Cortázar dovedește cu prisosință, în povestirea tradusă mai jos, validitatea acestei judecăți – făcută în termeni pugilistici. *Parcuri în prelungire* este o proză „de efect”, surprinzătoare, incitantă, ambiguă. Textul poate constitui materia unui studiu de retorică literară, înțelegînd prin sintagma cu pricina nu „teoria tropilor” ori „stilistică”, ci „oratorie (sau „argumentativitate”) literară”. Fiindcă, în pofida evidenței, se uită adesea că succesul literaturii – și cuvîntul „succes” n-ar trebui defel să ne jeneze – nu depinde în primul rînd de doza de intimitate pusă în joc sau în pagină, nici de profunzimea adevărilor filozofice, transmise mai mult ori mai puțin transparent prin trama textului, ci, mai presus de toate, de puterea discursului de *a-și convinge*, *a-și influența*, chiar *a-și manipula* cititorul, izbutind, prin anumite argumente și strategii specifice, să-i inducă acestuia din urmă stări, emoții, idei, atitudini.

ÎNCEPUSE să citească romanul cu cîteva zile înainte. L-a abandonat la un moment dat din pricina unor afaceri presante, apoi l-a deschis din nou, în vreme ce se întorcea cu trenul la conac; se lăsa absorbit încet de intrigă, de profilul personajelor. În după-amiaza aceea, după ce scrisese o scrisoare și discutasese cu majordomul o problemă legată de agricultură, s-a întors la carte, în liniștea cabinetului, ale cărui ferestre dădeau către parcul cu stejari. Așezat comod în fotoliul favorit, cu spatele la ușa care părea să-l fi deranjat ca o iritantă posibilitate a unei intruziuni, a lăsat ca mîna sa stîngă să mîngie din cînd în cînd catifeaua verde și a început să citească ultimele capitole. Memoria sa reținea fără efort numele și înfățișările personajelor principale, iluzia romanescă l-a cucerit aproape imediat. Se bucura de plăcerea aproape perversă de a se

se încălzea la piept și înăuntrul său pulsa libertatea pitulată. Un dialog jinduitor curgea prin pagini ca un pîriu de șerpi și se simțea că totul fusese hotărît dintotdeauna. Pînă și acele mîngieri care înlanțuiau trupul iubitului, încercînd să-l rețină și să-l facă să se răzgîndească, desenau îngrozitor contururile celui alt trup care trebuia să fie distrus. Nimic nu fusese uitat: alibiuri, întîmplări neașteptate, eventuale greșeli. Începînd din ceasul acela, fiecărei clipe îi fusese atribuită cu minuțiozitate propria-i foloșință. Dubla și nemiloasa recapitulare abia se întrerupea din cînd în cînd pentru ca o mînă să mîngie un obraz. Începuse să se însereze.

Fără să se mai privească, legați strîns de sarcina care-i aștepta, s-au despărțit în fața ușii cabanei. Ea trebuia să urmeze cărarea ce se îndrepta spre nord. De pe cărarea opusă el s-a întors preț de o clipă ca s-o privească fugind cu părul în

desface treptat, rînd după rînd, de lumea din jur și de a simți că, în același timp, capul i se odihnea comod pe catifeaua spătarului înalt, că țigările se aflau în continuare la îndemînă, că dincolo de ferestrele mari dansa aerul serii sub stejari. Cuvînt după cuvînt, absorbit de sordida despărțire a eroilor, lăsîndu-se purtat spre imaginile care se armonizau și căpătau culoare și mișcare, a fost martorul ultimei întîlniri de la cabana din munte. Mai întîi intra femeia, bănuitoare, acum sosea amantul, cu fața rînită de sfîchiuitura unei crengi. În chip minunat oprea ea singele cu sărutările sale, dar el refuza mîngieri, nu venise pentru a repeta ceremoniile unei pasiuni secrete, protejată de o lume de frunze uscate și poteci ascunse. Pumnalul i

vînt. A alergat la rîndul său, adăpostindu-se după garduri și copaci, pînă ce a apucat să distingă, în ceața mov a apusului, parcul care ducea spre casă. Cîinii nu trebuiau să latre și nu lătrară. Nu era probabil ca majordomul să fie acolo la ora aceea și nu era. Urcă cele trei trepte din tindă și intra. Din singele care-i galopa în urechi îi ajungeau cuvintele femeii: mai întîi o sală albastră, apoi o galerie, o scară acoperită de un covor. Sus, două uși. Nimeni în prima odaie, nimeni în cea de-a doua. Ușa sufrageriei, și atunci pumnalul în mînă, lumina ferestrelor mari, spătarul înalt al unui fotoliu de catifea verde, capul omului din fotoliu citind un roman.

Prezentare și traducere de Mihai Iacob

Revista revuistelor

Pagini dureroase

Adaptată decent, fără să-și trădeze specificul și fidelii de decenii, la noile condiții de piață, revista „Lumea”, devenită *LUMEA MAGAZIN* (director - Marian Oprea, redactor șef - Dinu Moraru, redactor șef adjunct - Odette Hanganu) e o publicație corect și atrăgător scrisă și frumos editată, în care mai totul e de citit, de la comentariile de politică internațională, documentarele istorice și pînă la corespondența cu cititorii. În noua formulă, ce face pe anumite porțiuni concurență „Magazinului istoric”, și-a găsit un loc și „Lumea” literară a secolului nostru. Astfel, în nr. 3, am citit o deosebit de interesantă convorbire a lui Dinu Moraru cu fiica lui Vasile Voiculescu, d-na Gabriela Defour. Ilustrată cu numeroase fotografii din arhiva familiei, discuția (ce va continua și în numărul din aprilie) aduce date inedite pentru biografia „doctorului fără arginți” - personaj incredibil, pe care ai fi tentat să crezi că fiica îl idealizează, dacă n-ai ști că toate mărturiile existente sînt în același sens: un om de o puritate morală și de o bunătate cum rar se află, mai ales în lumea literară, un fel de sfînt. Cum scriitorul era foarte discret și nu-i plăcea să vorbească despre sine, informațiile revelatoare pe care le dă d-na Defour despre copilăria și adolescența tatălui provin de la surorile lui. Pentru un biograf-romancier ele ar fi mană cerească (din păcate, n-avem loc să intrăm în detalii). Mai surprinzătoare este amicitia din adolescență a seriosului V.V. cu buzoienii năstrușnici care vor intra și ei în istoria literară, Demetrescu-Urmuz și Gh. Ciprian, cu pictorul Nicolae Constantinescu, umorul absurd cultivat în societatea înființată de ei - „Capul de rățoi”. Mai aflăm că marea și unica iubire a autorului tirziilor *Sonete...*, soția lui, Maria Mitescu, avusese o copilărie nefericită, de roman rusesc: orfană de mamă, cu un tată ofițer, cartofor înrăit, ce-și pierduse întreaga avere la cărți, trăise închisă în internatul unui pension de unde nu ieșea nici duminicile, apoi, după moartea tatălui falit, se înscriesese (în 1905!) la Medicină și, pentru a se întreține, se angajase ca soră într-un spital.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Nici după căsătorie nu a scăpat de griji materiale, fiindcă doctorul Voiculescu, recunoscut ca excelent diagnostician, dădea consultații pe gratis pacienților săraci, ba chiar le cumpăra din banii lui medicamente: „nu-l interesau banii, trăia sub semnul iubirii de oameni.” Mai tirziu, a regretat modul de viață impus soției sale iubite: „După moartea mamei, în noiembrie 1946, considerându-se vinovat că a condamnat-o, prin felul lui de a fi, la o viață plină de privațiuni, și a lăsat astfel să se «irosească» o ființă atît de deosebită și plină de calități, tata și-a impus un regim de un ascetism extrem”. Încă un fapt tulburător, relatat cu simplitate: „Îmi amintesc că avea un costum de haine mai bune, de culoare neagră, cu care se îmbrăca foarte rar, cînd era invitat undeva sau mergea la concert, și altul maro, cu care a fost arestat [...] Înainte să moară (1963, n.n.), ne-a rugat să-l îngropăm cu costumul cu care ieșise din pușcărie, iar hainele negre să fie vîndute, pentru că vremurile erau grele. I-am respectat dorința și îmi amintesc cum plingeam și încercam să cîmpesc hainele alea maro. Ce n-am reușit să repar, am acoperit cu flori.” ♦ În același număr, alte pagini dureroase ce privesc istoria literară sînt cele în care Alexandru Antonescu rezumă din cartea lui Vitali Șentalinski, *Cuvîntul renăscut. Prin arhivele literare ale KGB*, episodul anchetei și uciderii lui Isaak Babel. Arestat la 16 mai 1939 de către Beria, constrins prin tortură să declare că „a greșit grav față de Uniunea Sovietică” și că André Malraux i-ar fi cerut să facă spionaj în favoarea Franței (!), Isaak Babel e condamnat la moarte și executat la 27.1.1940, cu cîteva zile înainte regizorului Meyerhold. La simulacru de proces, el retractase toate declarațiile smulse sub tortură: „Nu sînt vinovat de nimic, n-am fost niciodată spion, n-am comis nici o faptă împotriva Uniunii Sovietice. [...] Nu cer decît un lucru: să mi se dea posibilitatea să-mi termin scrierile...”

Octavian contra Păunescu

Negocierile pentru buget din sinul guvernului au scos la iveală cerbicia miniștrilor care și-au luat în serios misiunea. Printre ei s-a numărat, așa cum anticipam, dl Ion Caramitru. Ministrul Culturii nu s-a lăsat „aburit” de cifra pe care i-a fluturat-o ministrul Finanțelor ci a calculat, arminește, cît înseamnă în banii de azi miliardele de ieri și nu i-a ieșit bine socoteala. Drept care a și trimis o săgeată spre pipa d-lui Mircea Ciumara care fumegă mai abitar ca un transatlantic și e la fel de eficientă ca toba de eșapament a unui Trabant. De altfel, după cum afirmă presa, dl Ciumara se vrea mai catolic decît F. M.I.-ul care ar fi dat pentru Sănătate mai mult decît capul de azi al finanțelor autohtone. ♦ Marile cotidiene au afirmat, din surse ale partidului d-lui Roman, că singurul minister unde nu s-a schimbat decît ministrul e cel păstorit de dl Ciumara, care din acest motiv nu prea știe ce să adune și ce să scadă în materie de buget. Totuși, enigmaticul dl Ciumara a mai lăsat pe ici, pe colo, la ministerele pierdute în procente mici, cîte un semn de încurajare care seamănă mai mult cu dopul de plută decît cu colacul de salvare, dar cum la noi nu sînt bătute în cuie decît sicriile, probabil că nici bugetul de azi nu va semăna mîine cu sine însuși. ♦ Discuția despre intrarea României în NATO a început să miroasă a extempo-

LA MICROSCOP

ARESTĂRILE

INVESTITORII care vor să scoată bani repede în România acestor vremuri stranie ar putea deschide niscai pușcării particulare. Cu celule de clasa I, single, de clasa a II-a, cu două paturi și, în sfîrșit, de clasa a III-a, cu mai multe paturi, dar confortabil. Pariez că dacă mîine s-ar deschide un asemenea lăcaș ar curge donații și sponsorizări misterioase.

De cîteva luni încoace, arestează poliția și pe cine te-astepti și pe cine nu. S-au împodobit priciurile *prevențivelor* cu o parte din floarea magnatilor ticluiți de o soartă schimbătoare, după '90. Dar și cu persoane despre care n-ai fi zis, deși, dacă stai să te gîndești mai bine...

Fosta opoziție, dacă țin bine min-te, n-a sîrit niciodată în sus împotriva arestărilor pe motive economice, cu una sau două excepții, de primari lu-ați pe sus pentru vini bizare de care rideau și portarii tribunalelor. Ce-o fi avînd opoziția de azi, de confundă ea politicul cu economicul? De ce sare în sus, sîraca, să zici că i-a băgat poliția ideologia la răcoare? Și de ce nu dă nume decît numărînd din sută în sută?

Cînd a fost arestat dl. Zaher Iskandarani și i-a venit d-lui Cerveni ideea să-l apere, s-a pomenit cu toată opoziția de-atunci pe cap, să-și mute gîndul sau să-și ia tîlpășița din Convenție. Dar cît a apucat avocatul-președinte de partid să se ocupe de caz, dădu la iveală o ipoteză - că dl. Iskandarani a fost arestat din motive politice. Ce era dispus să zică atunci regele țigărilor din Timișoara și nu mai vrea să spună azi? Capul cărui Yorrick stă în mina distinsului om de afaceri, încît l-a amuțit dilema „Să spun sau să nu spun?” Cu puterea de azi dl. Iskandarani, pragmatic, n-avu relații, știut fiind că există afaceri în care nu te bagi cu pîrlîții - să mă ierte dl. Cataramă! -, ci cu cei care minuiesc polonicul în ciorbă.

Opoziția nu plînge de dragul d-lui Iskandarani, nici de cel al d-lui Dragodan, fost membru în PDSR și cu un pui de funcție în partid la un sec-

tor din Capitală, ea plînge de mila d-lui Temeșan, fostul președinte al BANCOREX. Cauza nobilă, pînă la proba contrarie, dar dacă dl Temeșan a intrat degeaba în arest, va ieși de acolo ca de la Nufărul. (Iar cine l-a bagat ar trebui să-i plătească despăgubiri grase, dacă s-a jucat de-a hoții și vardiștii fără motiv cu acest om). Însă folosind acest nume, stimabil din punctul meu de vedere, cîtă vreme dl Temeșan e doar acuzat, Opoziția întrebuintează un plural dubios care nu-i folosește deloc fostului președinte al BANCOREX.

Dl Iliescu senatorul ar trebui să fie încîntat că ceea ce sub președinția d-sale n-a reușit, arestarea marilor corupători și corupți, izbîndește în timpul mandatului urmașului său. Dl Iliescu în schimb vorbește de destabilizări, de motive politice și de aruncare cu praf în ochii alegătorilor. Asemenea declarații politice sună ca ferăstrăul celui care îi încearcă dinții pe craca unde se află. Sau ca o încercare de a strînge nemulțumiri de drept comun sub aripa ocrotitoare a fostului partid de guvernămînt. Or, la această oră, e de preferat să mergi pe mîna unui judecător care exagerează (dacă exagerează!), decît pe mînușa unuia care închide ochii. Unii ar putea zice, eu n-am probe, deci nu zic, că dl Iliescu dă semnale unor structuri de tip mafiotice ca pot conta pe sprijinul partidului pe care îl conduce d-sa. Dar înainte de a generaliza unde nu e cazul, fostul președinte ar trebui să se întrebe dacă graba sa de a pune semnul egalității între politic și economic, la capitolul arestări, nu-i dă un aer ambiguu, de naș iertător, deși d-sa și-a făcut o deviză din cinste, chiar cu riscul sărăciei.

Cristian Teodorescu

P.S.: Precizez pentru cititorii acestei reviste că nu scriu proză S.F., nici teatru radiofonic pentru copii. Acestea sînt îndeletnicirile unui domn cu care n-am de împărțit decît numele și căruia sper că această precizare nu-i va aduce prejudicii.

ral de istețime, aidoma disputelor despre Sfînta Treime, din vremuri mai îndepărtate. Deosebirea dintre NATO și Sfînta Treime e că cea din urmă, care e oricum cea dintîi, n-a contabilizat toate prostiile scrise ori spuse pe seama sa, în vreme ce NATO se ocupă și cu asta. Așa că cei care scriu frenetic, în ziare de mare tiraj, că n-avem de ce să intrăm în Pactul Nord-Atlantic, fiindcă am putea s-o scaldăm, precum afirmă un distins corespondent din străinătate al *ROMÂNIEI LIBERE*, sau cel care titrează că soarta României s-a decis în ziua cutare - a se vedea *EVENTIMENTUL ZILEI* sau anumite comentarii de tip catastrofic din *ADEVĂRUL* -, n-ar face rău dacă ar calcula mai întîi ce înseamnă scrierile lor. Așa cum noi contabilizăm în țară ceea ce scriu ziare de mare tiraj din țările care au un cuvînt greu de spus în NATO, tot așa e contabilizată, prin ambasadele acestor țări, reflectarea stării de spirit de la noi, așa cum rezultă ea din mijloacele de informare în masă autohtone. Să ne ferască Dumnezeu ca mîine, poimîine, să li se pună sub nas negociatorilor noștri ziarele autohtone, ca să li se explice că opinia publică de la noi n-are nimic împotriva dacă vom rămîne cu ochii în soarele primului val de țări admise în NATO. ♦ Deși pare un editorialist de rangul doi, potrivit ideii că numai cine scrie încrîncenat, serios sau plictisitor poate fi editorialist de rangul unu în presa noastră cotidiană, Tudor Octavian scrie mai de fiecare dată lucruri de ținut minte și de o valabilitate care depășește

simplul comentariu zilnic. Tudor Octavian nu e un umorist, cum s-ar putea crede la prima vedere, ci un ziarist care întrebuintează umorul ca mijloc de a nimeri direct în zona în care iau naștere convingerile noastre, folosind o traiectorie de biliard. Foiletoanele sale încep de la te miri ce și ajung, de cele mai multe ori, în ținta marilor noastre probleme naționale. Uneori însă, tocmai pentru a preciza și el însuși că nu e umorist, ci se folosește de umor, dl Tudor Octavian mai adresează cîte o scrisoare deschisă vreunei personalități din categoria celor de care nu e bine să te legi ca ziarist, dacă n-ai un avocat bun. Dl Octavian îi adresează o scrisoare deschisă distrugătoare d-lui George Păunescu, marele miliardar, întrebîndu-l de ce îi consideră proști pe cei în numele cărora, la o emisiune t.v. de la Antena 1, dl Cornel Nistorescu l-a întrebare pe dl Păunescu anumite detalii legate de averea d-sale. Cu o logică scilpitoare, dl Octavian îi reproșează d-lui George Păunescu faptul că îi consideră proști pe contribuabilii în numele cărora vorbea redactorul șef al *Evenimentului zilei*. Simțîndu-se unul dintre proștii subînțeleși de dl Păunescu, confratele nostru îl readuce cu picioarele pe pămînt pe distinsul om de afaceri, reamintîndu-i propriile sale declarații făcute pentru uzul presei străine, acelea cu lacunele legislației autohtone de pe urma cărora a ajuns ceea ce este. Îl va da în judecată dl Păunescu și pe dl Tudor Octavian, ca pe dl Nistorescu?

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei